

KOKO:n etukäteisarviointi

Loppuraportti

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu
Alueiden kehittäminen
57/2009

TYÖ- JA ELINKEINOMINISTERIÖ
ARBETS- OCH NÄRINGSMINISTERIET
MINISTRY OF EMPLOYMENT AND THE ECONOMY

TOMMI RANTA – ANSSI UITTO – JARL MATTI ANTTILA

KOKO:n etukäteisarviointi

Loppuraportti

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja

Alueiden kehittäminen

57/2009

Tekijät Författare Authors Tommi Ranta, Anssi Uitto, Jarl Matti Anttila	Julkaisuaika Publiceringstid Date Marraskuu 2009 Toimeksiantaja(t) Uppdragsgivare Commissioned by Työ- ja elinkeinoministeriö Arbets- och näringsministeriet Ministry of Employment and the Economy Toimielimen asettamispäivä Organets tillsättningsdatum Date of appointment	
Julkaisun nimi Titel Title KOKO:n etukäteisarviointi – Loppuraportti		
Tiivistelmä Referat Abstract Raporttiin on koottu KOKO:n etukäteisarvioinnin tulokset. Arviointityö on toteutettu heinä–syyskuussa 2009. Etukäteisarvioinnin tarkoituksena oli tuottaa tietoa ministeriön päätöksenteon tueksi ja muodostaa kokonaiskäsitys ohjelman valmistelusta, organisoitumisesta ja yhteistyöalueista alueellisesti ja kansallisesti. KOKO:n kilpailukyky- ja koheesiotavoitteet näkyvät alueiden ohjelmaehdotuksissa varsin hyvin. Näistä kilpailukykyyn liittyvät tavoitteet korostuvat jossain määrin koheesiotavoitteita enemmän ohjelmaehdotusten sisällöissä. Alueiden vaiuudet on tunnistettu hyvin ja KOKO:n rooli niiden kehittämisessä on erittäin selkeä. Alueiden ohjelmaehdotukset istuvat hyvin maakuntaohjelmiin ja niiden toteuttamissuunnitelmiin. Ohjelmaehdotusten perusteella valtaosalla alueista maakuntaliittojen maakuntaohjelmista vastaavat henkilöt ovat olleet mukana valmistelussa ohjelmaa ja sen sisältöjä. Alueiden ohjelmaehdotusten perusteella KOKO:n suhde osaamiskeskusohjelmaan ja muihin aluekehittämisen instrumentteihin on erittäin selkeä. KOKO-verkostojen teemat ovat nousseet ohjelma-alueiden toivomuksista. Verkostot täydentävät alueilla tehtävää työtä ja verkottavat eri alueita mukaan vertaiskehittämiseen. Verkostojen keskeisiä toimintamuotoja ovat hyvien käytäntöjen levittäminen ja tiedonvaihto, erilaiset pilottikokeilut ja valmennukset, hankevalmistelu sekä toimintaa tukevat selvitykset. Alueellisen lisäarvon näkökulmasta verkostotyössä on keskeistä, miten eri teemojen ympärille onnistutaan kutsumaan alueelta oikeat toimijat mukaan. Alueellisen lisäarvon vahvistamiseksi jokaisen verkoston tukena tulee toimia alueellinen työryhmä, joka vastaa kyseisen alan tai teeman kehittämisestä alueella. Verkostot tarjoavat kansallisen tason toimijoille välineen aktiivisen keskustelun käymiseen sekä uusien ideoiden testaamiseen aluetasolla. KOKO:n maaseutuvaikutukset arvioitiin hyödyntämällä maaseutuvaikutusten arviointityökalua. Kansallisesta näkökulmasta tarkasteltuna KOKO:n koheesiotavoite toteutuu erittäin hyvin. Maaseutualueiden erityiskysymykset on riittävässä määrin huomioitu ohjelman valmistelussa ja kaikille alueille on taattu yhtäläiset mahdollisuudet osallistua. Alueellisesti toteutuksessa on huomioitava aidosti kaupunkien ja maaseudun vuorovaikutus ja varmistettava, että ohjelman vaikutukset yltävät koko ohjelma-alueelle. Tälle on ohjelman toteutuksen käynnistyessä myös asetettava tavoitteet ja niitä tukevat mittarit. Kaiken kaikkiaan KOKO:n valmistelu on ollut perusteellinen ja ajallisesti varsin pitkä prosessi. Alueille on tarjottu asiantuntija-apua ohjelman valmisteluun sen eri vaiheissa, mikä näkyy varsin korkeatasoisina ohjelmaehdotuksina. Ohjelman toteutuksessa on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, että ohjelma säilyy tavoitteidensa mukaisesti joustavana, uusia kokeiluja mahdollistavana, aluelähtöisenä välineenä. Työ- ja elinkeinoministeriön yhteyshenkilö: Alueiden kehittämissyksikkö/Janne Antikainen, puh. 010 606 4915		
Asiasanat Nyckelord Key words alueet, aluekehittäminen, kilpailukyky, koheesio, ohjelma		
ISSN 1797-3554	ISBN 978-952-227-296-6	
Kokonaissivumäärä Sidoantal Pages 126	Kieli Språk Language Suomi, finska, finnish	Hinta Pris Price 20 €
Julkaisija Utgivare Published by Työ- ja elinkeinoministeriö Arbets- och näringsministeriet Ministry of Employment and the Economy	Kustantaja Förläggare Sold by Edita Publishing Oy / Ab / Ltd	

Esipuhe

KOKO (alueellinen koheesio- ja kilpailukykyohjelma) on uuden sukupolven alueellisen kehittämisen ohjelma. Sen ovat tehneet alueet, ministeriö on vain mahdollistanut ideoiden pulppuamisen ja niiden jalostamisen konkreettiseksi tekemiseksi. KOKO:lla luodaan uusia toimintatapoja alueelliseen kehittämiseen.

Myös valmisteluprosessi on pyrkinyt olemaan osallistava ja mahdollistava. Valmistelu on ollut pitkä, lähes kaksivuotinen prosessi. Tässä raportissa esitetyn arvion mukaan siihen on osallistunut kaikkiaan yli tuhat henkilöä.

Etukäteisarvioinnissa on tarkasteltu sekä jokaista 52 ohjelma-aluetta että kansallista tasoa. Erityistä huomiota on kiinnitetty KOKO:n suhteeseen maakuntaohjelmaan ja muihin kehittämisvälineisiin, verkostoihin sekä maaseutuvaikutusten arviointiin.

Raportissa kerrotaan niin onnistumisista kuin kehittämisen paikoistakin. Erityisesti alueiden kilpailukyvyn kehittäminen ja vahvuudet nousevat hyvin esille KOKO:ssa, ohjelman raamit ja roolit ovat yleisesti kunnossa, mutta edelleen koheesion huomioimisessa, toimenpiteiden konkretisoinnissa sekä todellisen vaikuttavuuden seuraamisessa on petrattavaa.

Tällaisen ohjelman etukäteisarviointi ei ole helppoa. Lisäksi se tehtiin kolmessa kuukaudessa. Management Design Intelligence on suoriutunut haastavasta tehtävästä erinomaisesti. Suuret kiitokset MDI:n Tommi Rannalle, Anssi Uitolle ja Jarl Matti Anttilalle nopeasta, perusteellisesta ja laadukkaasta työstä. Arviointi on täytännyt tehtävänsä jo valmisteluvaiheessa: arvioitsijoiden havainnot ovat vaikuttaneet ohjelman sisältöön sekä kansallisella että alueellisella tasolla.

JANNE ANTIKAINEN
Aluekehitysjohtaja

Sisältö

Esipuhe	5
Tiivistelmä KOKO:n etukäteisarvioinnin tuloksista	9
1 Johdanto	13
1.1 Mikä on KOKO?	13
1.2 Tausta KOKO:lle.....	13
1.3 Ohjelman valmisteluprosessi	16
1.4 Arviointityön tavoitteet ja toteuttaminen.....	18
2 Yhteenveto alueiden ohjelmaehdotuksista	20
2.1 Ohjelmaehdotuksen vastaavuus alueen kehittämisen tavoitteisiin.....	20
2.2 Ohjelman toimenpidekokonaisuudet.....	23
2.3 KOKO:n laadinta ja toteutus	25
2.4 Vastaavuus KOKO:n toimintatapoihin.....	28
3 Ohjelmaehdotusten suhde muihin aluekehittämisen välineisiin	32
4 KOKO ja verkostot	34
4.1 Hyvinvointi.....	34
4.2 Innovaatio ja osaaminen	37
4.3 Luovat alat ja kulttuuri.....	40
4.4 Kansainvälisyys (Venäjä).....	43
4.5 MAL-yhteistyö	45
4.6 Matkailu	48
5 Maaseutuvaikutusten arviointi	52
5.1 Huomioita KOKO:sta ja aluepolitiikasta.....	53
5.2 Maaseutuvaikutusten arviointityökalun näkökulmat	54
5.3 Havaintoja KOKO:n maaseutuvaikutuksista.....	56
Liite 1 Haastatellut asiantuntijat.....	61
Liite 2 Ohjelmaehdotusten arviointikriteerit	62
Liite 3 Lausunnot alueiden ohjelmaehdotuksista.....	66
Liite 4 Verkostokartat	119

Tiivistelmä KOKO:n etukäteisarvioinnin tuloksista

Johdanto

Alueellinen koheesio- ja kilpailukykyohjelma KOKO on aluelähtöinen kehittämisohjelma, jolla tuetaan strategista kehittämistyötä ja yhteistyötä alueiden sisällä ja alueiden välillä. Ohjelman tavoitteena on parantaa kaikkien alueiden kilpailukykyä ja tasapainottaa aluekehitystä. Ohjelmaa toteutetaan vuosina 2010-2013.

KOKO perustuu alueiden kehittämisen tavoitepäätökseen vuosille 2007-2011 sekä pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen hallitusohjelmaan, jossa tavoitteeksi on asetettu ohjelmaperusteisen aluekehittämisen yksinkertaistaminen ja ohjelmien määrän vähentäminen.

Koheesio- ja kilpailukykyohjelman valmistelu on käynnistynyt loppuvuodesta 2007. Alkuperäisen suunnitelman mukaan tavoitteena oli käynnistää ohjelma vuoden 2009 alussa. Valmistelun aikana ohjelma haluttiin kytkeä vahvemmin aluehallinnon uudistuksen ja maakuntaohjelmien päivittämisen aikatauluun sekä syksyn 2008 kunnallisvaalien mukaisten uusien valtuustojen hyväksyntään kunnallisiin ja seudullisiin elinkeinostrategioihin. Valmistelu on ollut perusteellinen ja alueita on tuettu prosessin aikana tarjoamalla eri vaiheissa ulkopuolista asiantuntija-apua.

KOKO:n etukäteisarvioinnin tarkoituksena on tuottaa tietoa ministeriön päätöksenteon tueksi ja muodostaa kokonaiskäsitelmä ohjelman valmistelusta, organisoitumisesta ja yhteistyöalueista alueellisesti ja kansallisesti.

Yhteenveto alueiden ohjelmaehdotuksista

KOKO:n kilpailukyky- ja koheesiotavoitteet näkyvät alueiden ohjelmaehdotuksissa varsin hyvin. Näistä kilpailukykyyn liittyvät tavoitteet korostuvat koheesiotavoitteita enemmän ohjelmaehdotusten sisällöissä. Alueiden vahvuudet on tunnistettu hyvin ja KOKO:n rooli niiden kehittämisessä on selkeä. Ohjelman vaikuttavuustavoitteet vaativat terävöittämistä.

Ohjelmaehdotusten sisällöt ovat pääosin hyvin perusteltuja kokonaisuuksia, jotka tukevat erityisesti kilpailukykykehittämistä. Sisältö tukee varsin hyvin myös tasa-arvoinen aluekehitystä, ja näin ollen sisällöt tukevat kokonaisuutena KOKO:n tavoitteita hyvin. Keskeisimpiä sisältöjä toimenpidekokonaisuuksissa ovat 1) innovaatiot, osaaminen ja toimintaympäristöt 2) toimialat, klusterit, elinkeinoelämä ja yritys- ja yritystoiminta, 3) palvelut, vetovoima, aluerakenne ja asuminen sekä 4) hyvinvointi, luovat alat, kulttuuri ja ympäristö. Toimenpidekokonaisuudet on kuvattu selkeästi ja pääosin mitoitettu varsin realistisesti. Ne ovat myös operationalisoitavissa selkeiksi toimenpiteiksi. Toimenpiteiden toteutus ja vastuutus alueiden eri toimijoille vaatii täsmennystä.

Paikallinen toiminta-alue on toiminnalliseen ja strategiseen yhteistyöhön perustuvaa lähes kaikilla ohjelma-alueilla. Taustalla vaikuttaa aikaisempi ohjelmallinen kehittämissyhteistyö (mm. AKO ja AMO) sekä yhteiset seutu- ja elinkeinostrategiat. Ohjelmaehdotusten valmisteluun on osallistuttu pääosin laajasti, mutta toimijoiden sitoutumista ja rooleja ohjelman toteutuksessa on täsmennettävä. KOKO:lla on selkeä ja maakuntaohjelmaa toteuttava rooli. KOKO-rahoitusta perustellaan usein strategisen kehittämisen välineenä. Ohjelman koordinaatio on pääosin kunnossa (joh-tuen osittain AKO- ja AMO-taustasta). Budjeteissa alueiden välillä on isoja eroja ja joillain alueista ohjelman sisältö on suhteellisen laaja verrattuna budjettiin. Pää-sääntöisesti ehdotetut budjetit tukevat valitun sisällön toteuttamista.

Ennakointi on valtaosalla ohjelma-alueista osa ohjelman toteutusta, mutta toi-mintatavat vaativat täsmenämistä. Ohjelmaehdotusten sisältö on pääosin varsin perinteinen. Alueen sisäisiä verkostoja pidetään tärkeänä tapana toteuttaa ohjelmaa ja yhteistyö lähialueiden kanssa on systemaattista ja yhteiseen historiaan perustu-vaa. Aktiivisuus kansallisissa verkostoissa vaihtelee ohjelma-alueittain varsin pal-jon. Ohjelman sukupuolivaikutukset tiedostetaan hyvin vain yleisellä tasolla, eikä sisällössä tuoda varsinaisesti esiin tasa-arvoa edistäviä toimenpiteitä. Ympäristövai-kutukset on puolestaan tunnistettu paremmin ja ohjelmaehdotuksissa näkyy kestä-vän kehityksen huomioiminen ohjelman sisällöissä.

Ohjelmaehdotusten suhde muihin aluekehittämisen välineisiin

Alueiden ohjelmaehdotukset istuvat hyvin maakuntaohjelmiin ja niiden toteutta-missuunnitelmiin. Ohjelmaehdotusten perusteella valtaosalla alueista maakuntaliit-tojen maakuntaohjelmista vastaavat henkilöt ovat olleet mukana valmistelemassa ohjelmaa ja sen sisältöjä. Tämä on merkittävästi parantanut ohjelman sisältöjen suh-detta maakuntaohjelmaan. Lisäksi liitot ovat antaneet kahdessa vaiheessa lausun-not oman maakuntansa ohjelmaehdotuksista. Lausuntojen perusteella on ollut mah-dollista täsmentää tarvittaessa KOKO:n ja maakuntaohjelman suhdetta.

KOKO:n rooli on ymmärretty alueilla hyvin. Ohjelma toimii alueiden ohjelmaehdo-tusten perusteella alueen kehittämisen strategisena välineenä sekä uusia avauksia tekävänä välineenä, jonka tavoitteena on valmistella aloitteita jatkorahoitukseen. Ohjelmassa keskitytään kehittämisen toimintatapoihin kuten verkostoitumiseen, ennakointiin ja oppimiseen, eikä niinkään kehittämisen kohteisiin. Tämä rooli sel-keyttää osaltaan alueellisesti ohjelman suhdetta osaamiskeskusohjelmaan, vaikka harvassa ohjelmaehdotuksessa on analysoitu täsmällisemmin KOKO:n ja osaamis-keskusohjelman välistä suhdetta.

ELY-strategiat ovat raporttia laadittaessa vielä valmistelussa, joten niiden osalta arviointia ei voida tehdä. Niiltä osin, kun ohjelman sisällöt liittyvät osaamisen, elin-keinojen, innovaatiotoiminnan, työllisyyden tai alueen vetovoiman kehittämiseen, KOKO-hankkeilla on varsin hyvät edellytykset näkyä ELY-strategioissa. Ohjelma-ehdotuksissa esitetyt toimenpidekokonaisuudet sisältävät runsaasti tämän kaltaisia teemoja.

KOKO ja verkostot

KOKO-verkostojen teemat ovat nousseet ohjelma-alueiden toivomuksista. Verkostot täydentävät alueilla tehtävää työtä ja verkottavat eri alueita mukaan vertaiskehittämiseen. Verkostojen keskeisiä toimintamuotoja ovat hyvien käytäntöjen levittäminen ja tiedonvaihto, erilaiset pilottikokeilut ja valmennukset, hankevalmistelu sekä toimintaa tukevat selvitykset.

Alueellisen lisäarvon näkökulmasta verkostotyössä on keskeistä, miten eri teemojen ympärille onnistutaan kutsumaan alueelta oikeat toimijat mukaan. Alueellisen lisäarvon vahvistamiseksi jokaisen verkoston tukena tulee toimia alueellinen työryhmä, joka vastaa kyseisen alan tai teeman kehittämisestä alueella. Työryhmällä tulee olla tarvittava valtuutus kehittämiseen ja sisältöjen on kytkeydyttävä osaksi kunnallista tai seudullista elinkeinopolitiikkaa.

Verkostojen kansallinen lisäarvo syntyy ensinnäkin siitä, että teemojen kautta tietyn aihepiirin kehittäminen kansallisella tasolla saa alueellisen vastinparin. Verkostot tarjoavat kansallisen tason toimijoille välineen aktiivisen keskustelun käymiseen sekä uusien ideoiden testaamiseen aluetasolla. Toisaalta verkostojen kautta välittyy tietoa aluetasolta kansalliselle tasolle, mikä edistää politiikkatoimenpiteiden suunnittelua ja osumatarkkuutta.

KOKO:on esitetyt verkostot ovat hyvin erilaisissa vaiheissa. Osa verkostoista on toiminut jo aikaisemmin aluekeskusohjelman puitteissa ja osa on sellaisia, joissa alueiden välinen yhteistyö käynnistetään vasta nyt. Yhtä kaikki, verkostotyössä on olennaista se, miten verkoston toiminnan sisällöt uudistuvat ja onnistuvat palvelemaan sekä toimintaan osallistuvia alueita että ko. teeman kehittämisessä keskeisiä ministeriöitä ja muita sidosryhmiä.

Maaseutuvaikutusten arviointi

Kansallisesta näkökulmasta tarkasteltuna KOKO:n koheesiotavoite toteutuu erittäin hyvin. Maaseutualueiden erityiskysymykset on riittävässä määrin huomioitu ohjelman valmistelussa ja kaikille alueille on taattu yhtäläiset mahdollisuudet osallistua.

Alueellisesti toteutuksessa on huomioitava aidosti kaupunkien ja maaseudun vuorovaikutus ja varmistettava, että ohjelman vaikutukset yltävät koko ohjelma-alueelle. Tälle on ohjelman toteutuksen käynnistyessä myös asetettava tavoitteet ja niitä tukevat mittarit. Lisäksi saaristokuntien ja -alueiden erityiskysymykset eivät saa jäädä paitsioon ohjelman toteutuksessa.

Alueiden ohjelmaehdotusten mukaisilla toimenpidekokonaisuuksilla on yleisesti varsin hyvät mahdollisuudet vaikuttaa maaseutualueiden kehitykseen. Toimenpidekokonaisuuksissa korostuvat erityisesti vaikutukset maaseudun elinkeinoihin, yrittäjyyteen ja työhön, maaseudun vetovoimatekijöihin ja vahvuuksiin sekä maaseutu-asumiseen ja palveluiden järjestämiseen. Toimenpidekokonaisuuksien osalta voitiin tunnistaa lähinnä suoria positiivisia vaikutuksia.

Maaseudun näkökulma on huomioitu ohjelmaehdotuksissa varsin hyvin ja kahdessa kolmasosassa ohjelmaehdotuksista toimenpidekokonaisuuksia kohdistetaan

joko suoraan maaseudulle tai maaseutu otetaan muutoin hyvin huomioon. Kolmanneksessa ohjelmaehdotuksista ei maaseutunäkökulmaa ole otettu erikseen huomioon. On kuitenkin korostettava, että arvioinnin perusteella voidaan KOKO:lla todeta olevan hyvät edellytykset positiivisten maaseutuvaikutusten aikaansaamiseen. Eri asia on, realisoituvatko nämä edellytykset vuosittaisissa toimenpidesuunnitelmissa konkreettisiksi toimenpiteiksi, ja miten voimakkaita ja laajoja mahdolliset vaikutukset tällöin ovat.

Verkostoituminen nähdään erinomaisena sisältönä KOKO:ssa maaseutuvaikutusten näkökulmasta. Alueiden on onnistuttava luomaan toimivia sisäisiä verkostoja, joiden kautta koko ohjelma-alueen osaaminen ja potentiaali voidaan hyödyntää. Alueen sisäisten verkostojen lisäksi pidetään hyvänä ajatuksena alueiden välisiä verkostoja ja niiden tukemista. Verkostot tukevat erityisesti koheesiotavoitetta maaseutuvaikutusten näkökulmasta. Verkostoituminen ja uudenlaisten verkostojen luominen nähdään KOKO:n keskeisenä tehtävänä.

1 Johdanto

1.1 Mikä on KOKO?

KOKO on kuntien omistama, alueiden omaehtoisen kehittämisen ohjelma, jolla tuetaan paikallistason strategista kehittämistyötä ja parannetaan alueen kehittämiseen osallistuvien toimijoiden yhteistyötä. KOKO:lla rakennetaan jokaiselle alueelle sen omiin lähtökohtiin ja mahdollisuuksiin perustuva räätälöity alueellisen kehittämisen ohjelma, joka toimii erityisesti paikallisen elinkeino- ja innovaatiopolitiikan koordinoinnin välineenä. Sen tavoitteena on alueiden kilpailukyvyn parantaminen, joka korostaa määrätietoisia elinkeino- ja innovaatiopolitiikan valintoja sekä paikallisten työmarkkinoiden toimivuutta. KOKO on verkostojen ja kumppanuiden rakentamisen väline sekä alueiden sisällä että alueiden välillä. Tasapuolisten kehittämisedellytysten luominen ja eri toimijoiden mukaan saaminen kehittämiseen parantaa alueellista koheesiota. KOKO:n tarkoituksena on tehostaa aluekehittämisen toimintatapoja.

KOKO:n tavoitteena on parantaa kaikkien alueiden kilpailukykyä ja tasapainottaa aluekehitystä tukemalla vuorovaikutusta ja verkottumista. KOKO:n ohjelmakausi käsittää vuodet 2010–2013. Ohjelman kohteena on koko maa, pois lukien Ahvenanmaa. Aluekehittämistä tehostetaan sulauttamalla useita nyt toimivia erityisohjelmia yhteen. Näihin ohjelmiin kuuluu aluekeskusohjelma (AKO) sisältäen Uudellamaalla toteutettavat kaupunkiohjelmat, maaseutupoliittisen erityisohjelman alueellinen osio (AMO) ja saaristo-ohjelman alueellinen ja paikallinen toteutus. Nykyisistä erityisohjelmista osaamiskeskusohjelma (OSKE) jää KOKO:n ulkopuolelle.

KOKO tulee nykyisten erityisohjelmien tavoin toimimaan starttimoottorina kehittämiselle: ohjelman perusrahoituksella tehdään esiselvityksiä ja käynnistetään pilot-tikokeiluja. KOKO:n rahoitus on maakunnan kehittämisrahaa, jota on oletettavasti vuosittain käytettävissä n. 10-12 miljoonaa euroa. Perusrahoitus edellyttää alueiden vastinrahoitusta (50 %).

KOKO:on on ilmoittautunut mukaan 52 aluetta, joissa on mukana 327 kuntaa Manner-Suomen 332 kunnasta (14.10.2009 tilanteen mukaan).

1.2 Tausta KOKO:lle

KOKO:n ohjelma-asiakirjassa ja sen taustamuistiossa kuvataan perusteellisesti lähtökohtia ohjelman toteutukselle. Kansallisen aluepolitiikan tavoitteena on alueiden kansallisen ja kansainvälisen kilpailukyvyn kehittyminen, elinvoimainen ja tasapainoinen aluerakenne ja alueiden erityishaasteisiin vastaaminen. KOKO on yksi väline näiden tavoitteiden toteuttamiseksi. Ohjelma-asiakirjan sisältö perustuu valtioneuvoston aluekehittämisen tavoitepäätöksessä määriteltyihin tavoitteisiin, koheesio- ja

kilpailukykyohjelman valmistelussa kevään aikana kerättyyn materiaaliin, valmisteluryhmän näkemyksiin sekä ohjelma-asiakirjan luonnoksesta (30.4.2008) annettuihin lausuntoihin.

KOKO:n valmistelun käynnistämiseksi on kolme perustetta. Ensiksi, alueiden kehityksessä korostuvat yhä enemmän laadulliset tekijät ja osaaminen. Eräs laadullinen tekijä alueilla on toimiva yhteistyö eri toimijoiden välillä alueellisen kehittämisen kysymyksissä. *KOKO:lla pyritään parantamaan alueellisen kehittämistyön toimintatapoja.* Toiseksi, osaamisperusteisessa aluekehityksessä vaaditaan yhä enemmän kykyä tehdä yhteistyötä muiden alueiden kanssa. *KOKO:lla tiivistetään alueiden välistä yhteistyötä, verkotetaan alueita sekä vauhditetaan positiivisten vaikutusten leviämistä.* Kolmanneksi, *KOKO on mukana kehittämässä eri ministeriöiden välisen yhteistyön toimintatapoja* sekä kehittämässä yhteistyötä kansallisten, alueellisten ja paikallisten toimijoiden kesken.

Ohjelman avainkäsitteet: koheesiopolitiikka ja alueiden kilpailukyky

Koheesiopolitiikalla toteutetaan aluepoliittisia toimia, joilla pyritään lisäämään kaikkien alueiden houkuttelevuutta ja elinkeinoelämän menestymistä edistämällä innovaatiotoimintaa ja vahvistamalla osaamisperustaa. Poliitiikan on mukauduttava alueiden maantieteellisten haasteiden ja mahdollisuuksien mukaisesti erityistarpeisiin ja -piirteisiin. Keskeisenä koheesiopolitiikan tehtävänä on taata tasapuoliset kehitysedellytykset erilaisille alueille, rakentaa kestäviä yhteisöjä kaupunkialueille ja maaseudulle sekä lisätä johdonmukaisuutta alueellisesti vaikuttavien politiikkojen kanssa. Tämä sisältää alueellisen yhdentymisen parantamisen ja yhteistyön edistämisen alueiden välillä sekä niiden sisällä. Koheesiopolitiikan tehtävänä on kytkeä erilaiset alueet ja toimijat mukaan aluekehittämiseen.

EU:n koheesiopolitiikan strategisissa suuntaviivoissa kaudelle 2007–2013 koheesiopolitiikka tarkoittaa maiden ja alueiden kehityserojen pienentämistä. Koheesiopolitiikan avulla toteutetaan alue- ja rakennepoliittisia ohjelmia, joilla mm. pyritään lisäämään jäsenmaiden alueiden ja kaupunkien houkuttelevuutta edistämällä innovaatiotoimintaa sekä osaamistalouden kasvua. Tämä viittaa alueiden vetovoiman vahvistamiseen esimerkiksi liikenneyhteyksiä parantamalla, luomalla viihtyisää ympäristöä ja rakentamalla houkuttelevia kulttuuripalveluja. Vetovoimainen alue houkuttelee asukkaita, jotka voivat luoda liiketoimintaa tai kykenevät tuomaan alueen olemassa oleviin yrityksiin sitä osaamista, jota ne kulloinkin tarvitsevat.

EU:n alueellisen, sosiaalisen ja taloudellisen koheesion tavoittelu jäsentyy luontevasti kaupunkiverkon kautta. Lissabonin sopimuksessa on esitetty aluepoliittinen ulottuvuus, johon liittyy erityisesti kaupunkien osuus kasvussa ja työllisyydessä (esim. yrittäjyyden, paikallisen työllistymisen ja paikalliskehityksen edistämiseksi), maaseutualueiden elinkeinoelämän monipuolistaminen (esim. rakenne-, työllisyys ja maaseudun kehittämiss politiikkojen yhteisvaikutus) sekä rajat ylittävä, valtioiden välinen ja alueiden välinen yhteistyö keskittyen kasvun ja työllisyyden tavoitteisiin.

Koheesiopolitiikan lähtökohtana on Suomessa ollut koko maan näkeminen yhtenä kehittämisalueena. Koheesioajattelu sai itsenäistymisen jälkeen Suomessa erityisen sosiaaliseen vakauteen, maaseutupolitiikkaan, yhteiskuntarauhan säilyttämiseen ja turvallisuuspolitiikkaan liittyvän sisällön. Koheesiota on jäsennetty 1970-luvulta alkaen koko maan kattavan eritasoisten keskusten verkoston kautta.

Valtioneuvoston nykyisin toteuttamat kansalliset erityisohjelmat toimivat koheesiopoliittisina välineinä. Erityisesti aluekeskusohjelman kaupunkiverkkoajattelulla on kansallinen perusta. Valtakunnallisia tavoitteita toteutetaan maan eri osissa sijaitsevien alueiden ja niiden välisten käytävien ja verkostojen avulla. Koheesio-käsitteellä viitataan myös kaupunkien sisäiseen sosiaaliseen eheyteen, jolloin huomiota kiinnitetään erityisesti haasteellisempiin lähiöihin.

Alueellisen kilpailukyvn käsite on noussut esiin vasta talouden vapauduttua ja perinteisen valtiollisen koheesiopolitiikan muutoksen myötä 1980-luvun lopulla. Alueellisen kilpailukyvn keskiössä on taloudellinen tehokkuus, investointien ja työvoiman houkuttelu ja kansainvälistyminen, eli alueiden asemointi osaksi kansainvälistyvää taloutta.

Valtioneuvoston aluekehittämisen valtakunnallisessa tavoitepäätöksessä kilpailukyky on määritelty seuraavasti:

”Alueen kilpailukyvyllä tarkoitetaan kaikkia niitä alueen ominaisuuksia, jotka tekevät sen houkuttelevaksi ja kehittyväksi ympäristöksi taloudelliselle toimelaisuudelle ja työvoiman sijoittumiselle. Kilpailukykyä kasvattavat erityisesti vahva osaamisperusta, hyvät edellytykset yrittäjyydelle ja verkostoitumiselle, toimivat innovaatio-, rahoitus- ja tukijärjestelmät sekä työmarkkinoiden ja infrastruktuurin toimivuus ja asumis- ja elinympäristön viihtyvyys. Kulttuuri, hyvä koulutustarjonta, turvallisuus ja palvelut ovat myös tekijöitä, joilla on suuri merkitys alueiden kilpailukyvn kannalta.”

Kilpailukyvn laaja-alaisen määrittelyn perusteella keskeistä on erilaisten toimijoiden tuominen yhteen eri aluetasoilla. Kilpailukyvn kehittämisessä keskeistä on *yhtäältä* kyky tunnistaa omat vahvuudet, kohdistaa kehittämispanostukset niihin tehokkaasti ja verkostoitua muihin alueisiin valittujen alojen kehittämisessä sekä *toisaalta* aluekehittämisen toimijoiden yhteistyön tiivistäminen ja toimintatapojen kehittäminen toimintaympäristön laaja-alaisessa kehittämisessä.

KOKO:lla vahvistetaan alueiden välisiä kehittämisvyöhykkeitä sekä osaamiskeskittyviä. Kehittämisvyöhykkeillä tarkoitetaan erilaisia aluekehittämisen verkostoja, käytäviä ja vyöhykkeitä. Alueita ja toimijoita yhdistävän kehittämisvyöhykkeen fyysisenä runkona voi toimia esimerkiksi tie, rautatie tai vesiväylä. Kehittämisvyöhyke on väline, jolla pyritään ohjaamaan kasvu ja kehitys alueellisille vyöhykkeille, jotka vahvistavat vyöhykkeen toimijoita ja jotka estävät vyöhykkeen keskusten ja syrjäseutujen kehityksen jyrkän eriytymisen. Kehittämisvyöhyke ylittää monet hallinnolliset ja alueelliset rajat koko vyöhykkeen kehityksen tasapainoiseksi edistämiseksi. Kehittämisvyöhykkeillä pyritään yhdistämään samanaikaisesti talouden kasvu, sosiaalinen yhteenkuuluvuus ja ympäristön kestävä kehitys. Vyöhykkeet määrittävät usein sopimusperusteisesti.

Osaamiskeskittymällä tarkoitetaan maantieteellistä aluetta tai vyöhykettä, jossa tiedeyhteisö, oppilaitokset ja yritykset toimivat yhteistyössä. Toimijoiden välisessä vuorovaikutuksessa tutkimustieto siirtyy luontevasti elinkeinoelämän hyödynnettäväksi. Sekä osaamiskeskittymät että kehittämisvyöhykkeet toimivat eri tasoilla: niitä voi muodostua kehitysedellytyksiltään vahvoille alueille ja toisaalta KOKO:lla voidaan vahvistaa kehitysedellytyksiltään heikompien alueiden osaamiskeskittymiä sekä kytkeä niitä vyöhykkeiden avulla vaikuttavimmiksi kokonaisuuksiksi.

Esimerkiksi harvaanasutuilla alueilla pienimuotoiset osaamiskeskittymät ovat vahva resurssi, joiden kautta alue on mahdollista kytkeä osaamisverkostoon isompien osaamiskeskusten kanssa. KOKO:n tavoitteena on saada alueet käytännön yhteistyöhön omien edellytystensä pohjalta. Pienimuotoisten osaamiskeskittymien rakentumisessa erityisesti ammattikorkeakoululla on tärkeä rooli, mitä täydentävät ammatillisten oppilaitosten ja aikuiskoulutuskeskusten palvelut.

1.3 Ohjelman valmisteluprosessi

Valtioneuvosto päätti 20.12.2007 aluekehittämisen valtakunnallisista tavoitteista vuosille 2007–2011. Tavoitepäätöksen mukaan laaditaan alueellisen kilpailukyvyyn kehittämisohjelma, jolla kansallista ohjelmatyötä ja -politiikkaa kootaan yhteen seudullisiin ja maakunnallisiin strategioihin ja monimuotoisiin verkostoihin perustuen ja päällekkäisyyksiä poistaen. Työ- ja elinkeinoministeriöllä (TEM) on vastuu aluepolitiikan kehittämisestä ja keskeisiltä osin myös toteuttamisesta Suomessa. Ministeriö luo tiiviin yhteistyön muiden ministeriöiden ja alueiden kanssa aluekehittämisessä. Alueiden kehittämisen vastuu siirtyi sisäasiainministeriöstä työ- ja elinkeinoministeriöön sen perustamisen myötä 1.1.2008.

Uuden ohjelman valmistelu käynnistyi hallitusohjelman mukaisesti tammikuussa 2008. Aluekeskusohjelman, maaseutupoliittisen erityisohjelman alueellisen osion ja saaristo-ohjelman alueellisen ja paikallisen toteutuksen yhteenliittymänä käynnistettävä ohjelma sai käynnistystilaisuudessa tammikuussa 2008 työnimekseen koheesio- ja kilpailukykyohjelma ja lyhenteen KOKO. Ohjelmaa käynnistettäessä tavoitteena oli, että KOKO käynnistyy vuoden 2009 alussa.

Uuden ohjelman valmistelun tueksi järjestettiin neljä alueellista tilaisuutta huhtikuussa 2008. Tilaisuuksissa ministeriölle välittyi alueilta selkeä viesti ja palaute siitä, että ohjelman valmisteluun tarvitaan lisää aikaa vuodelle 2009. Keskeisimpinä perusteluina alueet esittivät syksyn 2008 kunnallisvaaleja ja sitä, että KOKO voitaisiin yhdistää uusien valtuustojen hyväksymiin kunnallisiin tai seudullisiin elinkeinostrategioihin. Lisää aikaa perusteltiin myös aluehallinnon uudistuksella ja sillä, että myöhempi sykli sopisi paremmin maakuntaohjelmien päivittämiseen.

Aluekierroksen palautteen perusteella KOKO:n valmisteluryhmä päätti esittää toukokuun 2008 kokouksessaan hallinnon ja aluekehityksen ministerityöryhmälle (Halke), että ohjelman valmisteluaikaa jatketaan vuodelle 2009, ja että KOKO käynnistyisi vuoden 2010 alussa. Halken esityksen perusteella valtioneuvosto päätti

16.10.2008 alueellisen koheesio- ja kilpailukykyohjelman käynnistymisestä vuoden 2010 alusta ja hyväksyi ohjelma-asiakirjan.

Valtioneuvoston päätöksen jälkeen toteutettiin marras-joulukuussa 2008 kuntakysely, jossa kysyttiin kunnilta alustavia suunnitelmia KOKO-alueiden muodostamisesta ja tulevan ohjelman sisällöistä ja roolista alueen kehittämisessä. Lisäksi kunnilta tiedusteltiin arviota rahoituksen tarpeesta vuosina 2010-2013 sekä keskeisimpiä teemoja, joiden ympärille muodostetaan kansalliset verkostot. Kuntia pyydettiin myös kuvaamaan niitä tahoja, jotka ovat mukana valmistelussa ja ohjelman todennäköistä hakijaorganisaatiota. Kuntakyselyn informaation perusteella alueille annettiin palaute, jossa alueita pyydettiin tekemään tiettyjä täydennyksiä ja teknisiä korjauksia ohjelmaehdotuksiin.

KOKO-haku aukeni maaliskuussa 2009. Alueille annettiin alkuvaiheessa touku-kuun loppuun saakka aikaa jättää ohjelmaehdotuksensa, mutta hyväksymiskierrosten arvioitiin vievän sen verran aikaa alueille, että määräaika siirrettiin lopulta kesäkuun loppuun. Elokuussa ohjelmaehdotukset pisteytettiin ja alueille annettiin mahdollisuus täydentää ohjelmaehdotuksia syyskuun 2009 aikana. Raporttia kirjoitettaessa alueiden täydennetyt hakemukset ovat saapuneet ja KOKO on menossa Halken käsittelyyn lokakuussa ja edelleen valtioneuvostoon marraskuussa. Päätösten jälkeen ohjelma alkaa vuoden 2010 alussa.

KOKO:n valmistelu kytkeytyy ajankohtaan, jolloin maassa on ollut vireillä useita merkittäviä kansallisia uudistuksia. Samanaikaisesti vireillä on ollut esimerkiksi aluehallinnon uudistaminen, yliopistolain uudistaminen ja korkeakoulujen rakenteellinen kehittäminen, kansallisen innovaatiostrategian laadinta sekä Paras-hankkeen seurauksena joukko kuntaliitoksia eri puolilla Suomea. Lisäksi valmistelu ajoittui heikkenevien talous- ja työllisyysuhdanteiden aikakauteen.

Alueille on tarjottu ohjelmaa valmisteltaessa ministeriön puolesta tukea erilaisen prosessien kautta. Aluekeskusohjelman piirissä käynnistyi vuoden 2007 lopulla muutosvalmennus, joka valmisti aluekeskusohjelman koordinaattoreita uuteen ohjelmarakenteeseen. Prosessin aikana arvioitiin kriittisesti ohjelmaperusteisen aluekehittämisen strategisuutta, tavoitteita ja kytkentää ajankohtaisiin kansallisiin uudistuksiin. Muutosvalmennuksen toteuttamisesta vastasi Net Effect Oy.

Aluekeskusohjelman koordinaattoreille suunnatun muutosvalmennuksen rinnalla myös alueellisen maaseutuosion toteuttajille tarjottiin ulkopuolista tukea. AMO-toimijoiden valmistautumista uuteen ohjelmarakenteeseen tuettiin omalla prosessilla, jonka toteutuksesta vastasi FCG Efeko. Prosessiin liittyen järjestettiin marraskuussa 2008 suuralueittain AMO- ja AKO-toimijoiden yhteiset *KOKOontumistilaisuudet*, joissa käsiteltiin kaupunkien ja maaseudun välistä vuorovaikutusta ja lähtökohtia KOKO:n alueellisiin sisältöihin ja toteutukseen.

Yleistä kiinnostusta KOKO:a kohtaan heräteltiin kuntien luottamushenkilöille suunnatulla viestintäkampanjalla, joka ajoittui maaliskuu-huhtikuuhun 2009.

Kolmas tukiprosessi osana KOKO-valmistelua liittyi alueiden vahvuuksien määrittelyyn. Synocus Oy toteutti keväällä 2009 työpajakierroksen, jossa mietittiin

tulevien KOKO-alueiden vahvuuksia TE-keskusalueittain. Työn tuloksena alueilla selkeytyi kuva oman alueen vahvuuksista alueellisella, kansallisella ja kansainvälisellä tasolla. Samassa yhteydessä käytiin keskustelua siitä, miten KOKO:a voidaan käyttää vahvuuksien kehittämisessä.

Kansallisen valmistelun rinnalla KOKO:a on valmisteltu alueellisesti eri kokoonpanoissa. Ohjelma on ensisijaisesti kuntien ohjelma, jonka sisällöt ja tavoitteet kunnat ovat määritelleet yhdessä alueen muiden toimijoiden kanssa. Valmisteluprosessi on osallistanut mukana olevilla alueilla vaatimattomankin arvion mukaan toista tuhatta henkilöä todellisen määrän ollessa todennäköisesti huomattavasti suurempi.

1.4 Arviointityön tavoitteet ja toteuttaminen

Arviointityön tarkoituksena on tuottaa tietoa työ- ja elinkeinoministeriön päätöksenteon tueksi ja muodostaa kokonaiskäsitys ohjelman valmistelusta, organisoimisesta ja yhteis-työalueista alueellisesti ja kansallisesti. Arviointityön tavoitteena oli hakea vastauksia seuraaviin kokonaisuuksiin:

- Miten alueiden ohjelmaehdotukset vastaavat hakukirjeessä esitettyyn neljään kriteeriin sekä näiden alakriteereihin? Erityisesti miten ohjelmaehdotusten valmisteluprosessi on toteutettu alueilla ja vastaako se kansallisen ohjelman tavoitteita.
- Mikä on KOKO-ohjelmaehdotusten ja maakuntaohjelmien sekä niiden toteuttamissuunnitelmien suhde? Millaisilla edellytyksillä KOKO-hankkeet voivat näkyä maakuntaohjelmien toteuttamissuunnitelmissa ja ELY:n strategia-asiakirjoissa?
- Mitä lisäarvoa KOKO:n verkostot tuottavat alueille ja kansallisesti?
- Mitkä ovat keskeisimmät yhteistyöalueet KOKO:n toteutuksessa TEM:n sisällä ja muissa ministeriöissä?
- Lisäksi arviointiprosessiin liitettiin KOKO:n maaseutuvaikutusten arviointi. Tähän liittyen arvioidaan, miten maaseutualueiden näkökulma on huomioitu KOKO:n valmistelun aikana (sekä kansallisesti että alueiden ohjelmien valmistelussa).

KOKO:n etukäteisarviointi käynnistyi 28.7.2009. Arviointityön ensimmäisessä vaiheessa perehdyttiin ohjelman taustamateriaaliin, ohjelma-asiakirjaan ja sen taustamuistioon, alueiden kehittämisen tavoitepäätökseen sekä alueiden ohjelmaehdotuksiin ja ohjelmaehdotusten arviointikriteereihin. Taustamateriaalin pohjalta täsmennettiin arviointityön aikataulua ja työssä käytettäviä lomakkeita ja muita välineitä.

Arvioinnin ensimmäinen ja työmäärällisesti merkittävin osuus liittyi alueiden ohjelmaehdotusten pisteytykseen arviointikriteerien mukaisesti. Kolmihenkinen arviointiryhmä kävi jokaisen ohjelmaehdotuksen läpi siten, että jokaisen alueen ohjelmaehdotuksen luki ja pisteytti vähintään kaksi henkilöä. Henkilökohtaiset arviot tehtiin toisistaan tietämättä ja tietoja vaihtamatta, millä varmistettiin aito

henkilökohtainen tulkinta jokaisesta ohjelmaehdotuksesta. Yksilökohtaisen arvioinnin jälkeen jokainen ohjelmaehdotus käytiin keskustellen kolmen hengen ryhmässä läpi ja pisteytettiin yhdessä arviointikriteerien perusteella. Samalla piste-ehdotukset perusteltiin yksityiskohtaisesti. Tämä materiaali toimitettiin ministeriön käyttöön 14.8.2009. Yhteenveto alueiden ohjelmaehdotuksista ja arviointityön väliraportti esiteltiin KOKO valmisteluryhmän kokouksessa 27.8.2009.

Työn toisessa vaiheessa kiinnitettiin huomio ohjelman kansalliseen arvioon. Tässä osiossa arvioitiin ohjelman valmisteluprosessi, yhteistyöalueet kansallisesti TEM-konsernin sisällä ja muiden ministeriöiden ja sidosryhmien kanssa sekä ohjelman maaseutuvaikutukset. Yhteistyöalueiden arvioinnissa lähtökohtana olivat KOKO:n kansalliset verkostot ja niiden kautta tehtävä alueellinen ja kansallinen yhteistyö. Maaseutuvaikutusten arvioinnissa käytettiin apuna maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän laatimaa työkalua ja tarkistuslistaa ohjelmien ja erilaisten politiikkojen maaseutuvaikutusten arviointiin.

Ohjelman valmisteluprosessin arvioinnissa on käytetty apuna ohjelma-asiakirjaa taustamuistioineen, valmisteluryhmän kokousmuistioita, TEM:n ohjelmaryhmän esityksiä ja muistioita KOKO:sta, valmistelua tukeneiden konsultointiprosessien loppuraportteja sekä KOKO-extranetin materiaalia.

KOKO-verkostojen osalta arviointi toteutettiin *puhelinhaastatteluina*. Ensimmäisessä vaiheessa haastateltiin verkostojen kansalliset koordinaattorit. Heidän kanssaan käydyn keskustelun perusteella pyydettiin keskusteluyhteenvetoon kommentteja TEM:n sisältä ja myös muilta ministeriöiltä tai sidosryhmiltä. Haastatteluja toteutettiin kaikkiaan 16. Verkostoja koskevan arviointiosion tavoitteena oli muodostaa käsitys siitä, millä edellytyksillä KOKO-verkostot voivat palvella kansallisesti teeman kehittämistä KOKO:a laajemmassa kehyksessä. Verkostojen ja KOKO:n kansallisten yhteistyöalueiden tunnistamiseksi toteutettujen puhelinhaastatteluiden henkilöt on listattu raportin liitteessä (liite 1).

Maaseutuvaikutusten arviointi käynnistyi *fokusryhmähaastattelulla* maaseutupolitiikan ja -tutkimuksen asiantuntijoille. 27.8.2009 pidettyyn keskustelutilaisuuteen osallistui kuusi henkilöä, joiden lisäksi ennen tilaisuutta käytiin keskustelu kahden asiantuntijan kanssa. Fokusryhmähaastattelun tavoitteena oli yhtäältä keskustella kansallisella tasolla KOKO:n maaseutuvaikutuksista sekä täsmentää alueiden ohjelmaehdotusten arvioinnissa käytettävän työkalun sisältöjä ja näkökulmia. Tilaisuuden keskustelu koottiin muistioon ja osallistujat saivat antaa siihen kommenttinsa. Maaseutuvaikutusten arviointiin liittyvään fokusryhmäkeskusteluun osallistuneet henkilöt on listattu raportin liitteessä (liite 1).

KOKO:n etukäteisarvioinnin tuloksia esiteltiin Seinäjoella 23.9.2009 AKO-karon kanssa yhteydessä. Tämän jälkeen viimeisteltiin arviointityön loppuraportti 28.9.2009 TEM:n kanssa pidetyn palaverin pohjalta. Loppuraportin luonnos toimitettiin ministeriölle 30.9.2009.

2 Yhteenveto alueiden ohjelmaehdotuksista

Ohjelmaehdotukset arvioitiin jo ohjelman haun käynnistämisen yhteydessä luotujen kriteerien mukaisesti (liite 2). Kriteeristö ja samalla ohjelmaehdotusten rakenne jaettiin neljään kokonaisuuteen: 1) ohjelmaehdotuksen vastaavuus alueen kehittämisen tavoitteisiin, 2) ohjelman toimenpidekokonaisuudet, 3) KOKO:n laadinta ja toteutus sekä 4) vastaavuus KOKO:n toimintatapoihin. Seuraavassa on yhteenveto alueiden ohjelmaehdotuksista osa-alueittain ryhmiteltynä. Muutamia kohtiin on poimittu suorina lainauksina esimerkkejä alueiden ohjelmaehdotuksista kuvaamaan onnistuneita määritelmiä tai sisältöjä. Varsinaiset aluekohtaiset lausunnot ovat raportin liitteenä (liite 3.)

2.1 Ohjelmaehdotuksen vastaavuus alueen kehittämisen tavoitteisiin

Miksi ohjelma tehdään? Kaiken kaikkiaan alueet vastaavat kysymykseen varsin kattavasti ja alueiden ohjelmaehdotusten ensimmäinen osio on tehty huolellisesti. Kilpailukykyyn, vahvuuksiin ja KOKO:n rooliin liittyvät perustelut korostuvat erityisesti. Sen sijaan seurantajärjestelmä kaipaa tarkennusta suuressa osassa ohjelmaehdotuksista. Ohjelmaehdotusten täydennyksissä kiinnitettiin erityistä huomiota toimenpiteiden konkretisointiin ja operationalisointiin sekä vaikuttavuustavoitteisiin ja seurantajärjestelmään.

OHJELMAEHDOTUS ALUEEN KILPAILUKYVYN JA TASAPAINOISEN ALUEKEHITYKSEN NÄKÖKULMASTA

Kilpailukyky

Kilpailukyky korostuu koheesiota selkeämmin alueiden ohjelmaehdotuksissa. Monilla alueilla kilpailukykyyn perusta kytketään toimialojen kehittämiseen, mutta joillain alueilla kilpailukykyä avataan myös muiden tekijöiden ja alueen ominaisuuksien osalta. Monesti kilpailukykyyn kehittäminen kytketään osaksi laajemmin innovaatioympäristön kehittämistä tai elinkeino- tms. strategian toteuttamista. Toimenpidekokonaisuuksissa kilpailukykyyn liittyen eniten toistuvia teemoja ovat *toimialat, innovaatiot ja innovaatioympäristö sekä osaaminen*. Kilpailukykyyn vaikuttavien tekijöiden tarkastelua on varmasti osaltaan selkeyttänyt Synocus Oy:n johdolla toteutettu alueiden vahvuustarkastelu keväällä 2009. Ohjelmien sisällöt tukevat pääosiltaan varsin hyvin ja perustellusti alueiden kilpailukykyyn kehittämistä.

Koheesio

Koheesionäkökulmaa ei tunnisteta ohjelmaehdotuksissa yhtä selkeästi kuin kilpailukykyyn liittyviä tekijöitä ja tavoitteita. Monen ohjelma-alueen osalta arviota

heikentää se, ettei sisältöä perustella koko ohjelma-alueen näkökulmasta, vaan toiminta keskittyy paljolti vahvuuksien kehittämiseen. Ero hyvin ja huonosti koheesiotavoitteen tunnistaneiden alueiden välillä on suuri. Osassa ohjelmaehdotuksista on erikseen eritelty ja jäsennetty, mitä koheesiolla ko. alueella tarkoitetaan ja osalla puolestaan asiasta ei mainita mitään. Joillain alueilla on lisäksi erikseen tunnistettu sekä alueen vahvuudet että kehityskohteet. Tällöin ohjelman sisältöä on perustellusti kohdistettu sekä kilpailukyvyyn kehittämiseen että koheesion parantamiseen. Osassa ohjelmaehdotuksia näkyy myös vanha AKO-tausta varsin voimakkaana. Tällöin KOKO nähdään monesti entisen ohjelman jatkona, jolloin uuden ohjelman tavoitteita ei ole täysin sisäistetty. Yleisellä tasolla koheesionäkökulma näkyy ohjelmaehdotuksissa kuitenkin varsin hyvin. KOKO:n koheesiotavoitteiden toteutumiseen aluetasolla tulee ohjelman toteutusvaiheessa kiinnittää huomiota, ettei se jää vain tekstiksi ohjelmaehdotuksiin.

”Alueen vetovoiman ja kilpailukyvyyn kehittäminen edelleen vaatii laaja-alaista yhteistyötä seudulla, maakunnassa, kansallisesti ja kansainvälisesti. Alueen vahvuuksiin perustuva ja uusia innovatiivisia toimintamalleja etsivä kehittäminen edellyttää vahvaa tahtotilaa ja konkreettisia työkaluja työn tueksi. [...] Ohjelman rakenne ja toimijoiden yhteistyö mahdollistavat myös alueen sisäisen koheesion kehittämisen. KOKO on ainoa strateginen ohjelmallinen työväline, joka mahdollistaa alueen laaja-alaisten kilpailukyvyyn kehittämisen muuttuneissa olosuhteissa.”

ERIKOISTUMINEN. KOKO:LLA TUETAAN PITKÄJÄNTEISTÄ ALUEIDEN ERIKOISTUMISTA. ALUE ON LÖYTÄNYT OMAT VAHVUUTENSA JA KOKO:N ROOLI NIIDEN VAHVISTAMISESSA ON JÄSENNETTY.

Vahvuudet

Alueiden vahvuudet on pääsääntöisesti tunnistettu erittäin hyvin. Työtä on selkeästi edesauttanut Synocus Oy:n vetämä työpajaprosessi. Lisäksi lähes kaikilla alueilla on aikaisemmin tehty elinkeino- tai innovaatiostrategioita, joiden yhteydessä vahvuuksia on käsitelty. Vahvuudet liitetään ohjelmaehdotuksissa usein eri toimialoihin, mutta niitä on tunnistettu varsin hyvin myös muista näkökulmista kuten asuminen, sijainti, yhteydet, jne. Pääosin vahvuudet on tunnistettu koko ohjelma-alueen kattavasti, mutta joillain alueilla vahvuudet on jäsennetty selkeästi ainoastaan keskuskaupungin näkökulmasta. Tällöin on vaarana, että ohjelma-alueen muiden kuntien rooli ohjelman sisällöissä jää vähäisemmäksi. Lisäksi osassa ohjelmaehdotuksia on selkeästi jouduttu ”pyöristämään” vahvuuksia siten, että koko alueen vahvuudet on saatu sisällytettyä yhteiseen ohjelmaehdotukseen. Näissä ohjelmaehdotuksissa olisi voitu tehdä selkeämpiä valintoja ja rajauksia vahvuuksien suhteen. Kaiken kaikkiaan vahvuudet on yksi parhaiten kuvatuista ja perustelluista ohjelmaehdotusten osa-alueista.

KOKO:n rooli vahvuuksien kehittämisessä

KOKO:n rooli vahvuuksien kehittämisessä on jäsennetty hyvin ja alueet ovat oivaltaneet KOKO:n tarjoamat mahdollisuudet. KOKO:n rooli on ymmärretty

toimintatapasolla (miten ohjelmaa käytetään) ja KOKO:n rooli ohjelmaehdotuksissa on valtaosin kansallisten tavoitteiden mukainen: sen tarkoituksena on käynnistää, pilotoida, testata, jne. Toimenpidekokonaisuuksien kuvauksessa KOKO:n kokeilevaa roolia olisi tullut käytännössä kuitenkin perustella tarkemmin. Toisin sanoen tulisi vahvemmin osoittaa, että KOKO:lla haetaan aidosti uutta otetta alueen kehitykseen.

”Alueen yritystoiminnan dynamiikan, kilpailukyvyn ja vahvuuksien edelleen vahvistaminen on seudullisen elinkeinopolitiikan tärkein tehtävä. KOKO:n roolina on toimia alueen strategisena kehittäjänä ja koordinoijana sekä toteuttaa osaltaan rajattuja osia elinkeinopolitiikasta. KOKO:n tehtävänä on osaltaan vaikuttaa kehittämisen rakenteisiin ja varmistaa osaamiskeskittymien syntymistä. KOKO auttaa aluetta kiinnittymään innovaatioiden ekosysteemiin ja tuo näin alueelle innovaatioita ruokkivia ja kiihdyttäviä aineksia osaamiskeskittymien ja yksittäisten yritysten käyttöön.”

OHJELMAN TAVOITE

Vaikuttavuustavoitteet

Tavoitteiden määrittelyssä on suuria eroja alueiden välillä. Hyvin määritellyt tavoitteet ovat todella selkeitä, ja niiden suhde ohjelman toimenpidekokonaisuuksiin on hyvin mietitty. Osassa ohjelmaehdotuksista viitataan puolestaan yleisiin indikaattoreihin kuten bruttokansantuotteen, väestön ja työpaikkojen kehitykseen, joissa KOKO:n roolia on vaikea todentaa. Ja vaikka osassa ohjelmaehdotuksista on mainittuna samoja vaikuttavuustavoitteita, on toisissa KOKO:n roolia suhteessa tavoitteisiin avattu toisia paremmin. Monessa ohjelmaehdotuksessa on lisäksi todettu, että ohjelmalle asetetaan tavoitteet myöhemmin. Tämä johtuu osaltaan siitä, että varsinaiset toimintasuunnitelmat tehdään myöhemmin, jolloin vaikuttavuustavoitteista saadaan kenties konkreettisempia. Toinen syy on, ettei KOKO:n kansallisen tason tavoitteita ole vielä asetettu, jolloin niitä ei ole voitu hyödyntää ohjelmaehdotusten tavoiteasetannassa. Tavoitteiden määrittelyyn tulee kiinnittää huomiota jatkossa vuosittaisia toimintasuunnitelmia laadittaessa.

Seurantajärjestelmä

Seurantajärjestelmä on selkeästi heikoin yksittäinen osa-alue ohjelmaehdotuksissa. Pisteytystavan vuoksi moni alue menetti ensimmäisen osion pisteet heikosti kuvattun seurantajärjestelmän vuoksi. Seurantajärjestelmän arviointiin liittyy itse seurantamekanismin lisäksi toiminnan seurantaan asetetut mittarit. Edelleen, KOKO:n rooli tuli olla näytettävissä tavoitteiden saavuttamisessa. Näistä kolmesta osa-alueesta ainakin jonkin hahmottamisessa on valtaosassa alueiden ohjelmaehdotuksissa puutteita. Hyvät hakemukset ovat sen sijaan todella hyviä; ohjelmalle on määritelty selkeä seurantamekanismi sekä realistiset ja todennettavissa olevat mittarit, joissa KOKO:n rooli on tunnistettavissa. Seurantajärjestelmää tulee selkeyttää ja täydentää kuitenkin vielä lähes joka alueella. Vaikuttavuustavoitteiden ja seurantajärjestelmän

asettamista olisi toki helpottanut, jos ministeriöstä olisi annettu yleinen kehikko asioista, joita KOKO:n aikana tullaan mittaamaan ja seuraamaan. Myös tässä kansallisen tason vaikuttavuustavoitteiden ja seurannan puuttuminen saattaa siis osaltaan heijastua ohjelmaehdotuksiin.

2.2 Ohjelman toimenpidekokonaisuudet

Mitä ohjelma sisältää, mitä ohjelmassa tehdään? Ohjelmaehdotusten sisällöt ovat pääosin hyvin perusteltuja kokonaisuuksia, jotka tukevat erityisesti kilpailukyvyn kehittämistä mutta myös koheesion parantamista. Toimenpidekokonaisuudet on kuvattu selkeästi ja pääosin mitoitettu varsin realistisesti. Ne ovat myös operationalisoitavissa selkeiksi toimenpiteiksi. Sen sijaan toimenpiteiden toteutus ja erityisesti niiden vastuu eri toimijoille kaipaavat täsmennystä suurimmassa osassa ohjelmaehdotuksista.

OHJELMAN TOIMENPIDEKOKONAISUUDET

Keinot ja toimenpidekokonaisuudet

Toimenpidekokonaisuuksien skaala on varsin suuri. Osalla alueista on ainoastaan kaksi, usein suhteellisen laajaa, toimenpidekokonaisuutta, joiden alle on niputettu erilaisia teemoja tai toimenpiteitä. Toisilla alueilla toimenpidekokonaisuudet ovat huomattavan paljon pienempiä ja varsin yksityiskohtaisia. Keskimäärin alueilla on 3 tai 4 hyvin perusteltua kokonaisuutta. Toimenpidekokonaisuudet ovat pääosin hyvin selkeitä ja realistisesti mitoitettuja suhteessa budjettiin. Tosin osalla alueista resurssit ovat selkeästi alimitoitettu suhteessa toimenpidekokonaisuuksien laajuuteen ja sisältöön. Joillain alueilla toimenpidekokonaisuuksista näkyy lisäksi, että ohjelman resurssija on tarkoitus käyttää jonkin jo olemassa olevan tai käynnistyvän toiminnan pyörittämiseen, mikä ei ole tarkoituksenmukaista. Monilla alueilla on toimenpidekokonaisuuksien lisäksi esitetty läpileikkaavia teemoja kuten yrittäjyys, innovaatiot, koulutus, kansainvälistyminen, ennakointi, ympäristö jne. Teemat tukevat ohjelmien toteutusta ja niitä tulee myös korostaa käytännön tekemisessä. Lisäksi teemojen osalta on kiinnitettävä huomiota vastuiden ja resursoinnin selkeyttämiseen. Teemoihin liittyvänä hyvänä ideana esitettiin myös kehittämisen teemavuosia. Kaiken kaikkiaan toimenpidekokonaisuudet on kuvattuna selkeästi, mutta vielä fokusoidumpia valintoja olisi voitu tehdä. Tosin vuosittaiset toimintasuunnitelmat tulevat tarkentamaan tehtyjä valintoja. Keskeisimpiä sisältöjä toimenpidekokonaisuuksissa ovat 1) innovaatiot, osaaminen ja toimintaympäristöt 2) toimialat, klusterit, elinkeinoelämä ja yrittäjyys, 3) palvelut, vetovoima, aluerakenne ja asuminen sekä 4) hyvinvointi, luovat alat, kulttuuri ja ympäristö.

Toimenpidekokonaisuuksien perustelut

Yleisenä huomiona voidaan esittää, että jos itse toimenpidekokonaisuudet ovat selkeitä ja rajattuja, niin perustelutkin ovat varsin täsmälliset ja kattavat. Edelleen perustelut ovat kilpailukyvyn näkökulmasta paremmat kuin koheesion näkökulmasta.

Tämän taustalla vaikuttaa varmasti vahvuuksien parissa tehty työ ohjelman valmisteluvaiheessa. Silti tunnistettujen vahvuuksien ja toimenpidekokonaisuuksien suhde ei ole kaikissa ohjelmaehdotuksissa johdonmukainen. Lisäksi joillain alueilla toimenpidekokonaisuudet eivät ole yhteismitallisia, ja siksi perustelut ovat jääneet osittain puutteellisiksi. Osalla alueista tehtyjä valintoja perustellaan muilla käynnissä olevilla prosesseilla kuten elinkeinostrategioilla. Perusteluissa olisi kauttaaltaan kaivannut enemmän selkeitä vaihtoehtoja ja valintoja. Lisäksi useassa ohjelmaehdotuksessa olisi koko ohjelma-alue voitu huomioida korostetummin ja kattavammin toimenpidekokonaisuuksien perusteluissa.

TOIMENPIDEKOKONAISSUUKSIEN OPERATIONALISOINTI

Operationalisointi

Lähtökohtaisesti voidaan todeta, että kaikki esitetyt toimenpidekokonaisuudet voidaan hankemaailmassa operationalisoida. Toisilla toimenpidekokonaisuuksilla on siihen tosin paremmat edellytykset kuin toisilla. Parhaissa ohjelmaehdotuksissa on yksityiskohtaisesti purettu auki mitä ollaan tekemässä, kuka on vastuussa ja millä aikataululla toimenpiteitä toteutetaan. Näissä ohjelmaehdotuksissa on myös listattu varsin konkreettisia toimenpiteitä. Heikoimmissa ohjelmaehdotuksissa operationalisointia ei ollut mietitty tai ainakaan esitetty lainkaan. Pääsääntöisesti toimenpidekokonaisuudet ovat varsin kattavasti operationalisoitavissa, mutta monissa ohjelmaehdotuksissa itse operationalisointi on vielä suhteellisen yleisellä tasolla. Tällöin perusteena mainitaan, että toimeenpanoa täsmennetään vuosittaisten toimintasuunnitelmien yhteydessä.

Toteutus

Toteutuksen osalta toimenpidekokonaisuuksien operationalisoinnissa arvioitiin niiden vastuutusta ja resursointia. Toteutuksen kuvaus on seurantajärjestelmän lisäksi toinen isoista kompastuskivistä. Vain harvassa ohjelmaehdotuksessa tämä on tehty huolella. Monessa ohjelmaehdotuksessa jompikumpi, vastuutus tai resursointi, on ylimalkainen tai sitä ei ole tehty lainkaan. Monissa vastuutuksen puutetta perustellaan sillä, että toteuttaminen tullaan kilpailuttamaan ja siksi tahoja ei ole edes mainittu. Onkin huomattava, että vastuuttaminen liittyy olennaisesti rahoituksen käyttöön. Viimeisten rahoitusohjeiden mukaan toimenpiteet on toteutettava kilpailuttamalla tai yhteishankkeilla, eikä esimerkiksi AKO-kaudella monella alueella vakiintunut käytäntö kumppanuusperiaatteella (omakustannehintaan) toteutettavista hankkeista ole enää mahdollinen. Osaltaan vastuuttamisen puute liittyy myös siihen, ettei toimenpidekokonaisuuksia, niiden operationalisointia ja toimenpiteitä oltu mietitty loppuun saakka. Lisäksi resursointia ei ole tehty toimenpidekokonaisuuksittain kuin osassa ohjelmaehdotuksista. Joissain resursseja on puolestaan jaettu hyvin ylimalkaisesti eri toimenpidekokonaisuuksille. Lisäksi joillakin alueilla resursointi on kokonaisuudessaan selkeästi vajavainen suhteessa sisältöön. Vastuutus ja resursointi tulee toki täsmentymään vuosittaisissa toimintasuunnitelmissa.

2.3 KOKO:n laadinta ja toteutus

Miten ohjelma on valmisteltu, miten ohjelma toimii? Paikallinen toiminta-alue on toiminnalliseen ja strategiseen yhteistyöhön perustuvaa lähes kaikilla ohjelma-alueilla. Ohjelmaehdotusten valmisteluun on osallistunut pääsääntöisesti laaja joukko alueiden eri toimijoita. Varsinaista sitoutumista ohjelman toteutukseen on monen ohjelmaehdotuksen kohdalla vaikea todentaa, koska valmisteluprosessia ei ole kuvattu tarkasti, eikä toimenpidekokonaisuuksien mukaisia toimenpiteitä ole vielä vastuutettu. Sen sijaan KOKO:n suhde erityisesti maakuntaohjelmiin on hyvin perusteltu suurimmassa osassa ohjelmaehdotuksista. KOKO:n merkittävyttä rahoitusinstrumenttina ei suoraan korosteta monissakaan ohjelmaehdotuksissa, mutta suunniteltujen sisältöjen toteuttamiseen sen merkitys on selkeä. Ohjelmien koordinaatiomekanismit on hyvin organisoitu johtuen pitkälti aikaisemmasta ohjelmatyöstä. Rahoitustmallien toteutumisessa on puolestaan eroja ohjelma-alueiden välillä.

PAIKALLINEN TOIMINTA-ALUE ON TOIMINNALLISEEN JA STRATEGISEEN YHTEISTYÖHÖN PERUSTUVA

Toiminta-alue

Toiminta-alue on selkeästi parhaiten esitetty osa-alue ohjelmaehdotuksissa. Valtaosalla alueista ohjelma-alueen määrittää seutukunta. Pieni osa ohjelma-alueista on silti selkeästi luontevaa asiointialuetta suppeampia tai vastaavasti laajempia. Lisäksi muutaman ohjelma-alueen osalta tuntuma on, että alue on koottu keskuskaupunkivetoisten ohjelmien ulkopuolelle jääneistä alueista, jolloin tilanne voi olla, että on löydetty toisensa tietystä pakosta. Pääosiltaan ohjelma-alueet ovat kuitenkin erittäin hyvin perusteltavissa työssäkäynnin, asioinnin tai palveluiden näkökulmasta.

Toiminta-alueen strateginen merkitys

Valtaosalla ohjelma-alueista on selkeät perustelut sen strategiseen merkitykseen etenkin vakiintuneen yhteistyön kautta. Monella alueella on taustalla edellisten ohjelmien aikainen yhteistyö, minkä aikana on luotu strategista pohjaa kehittämislle laatimalla mm. elinkeinostrategioita. Kaiken kaikkiaan ohjelmaehdotusten laadinnassa lähtökohtana on ollut, että alueet ovat itse määritelleet ohjelma-alueensa. Pelkästään jo tätä voidaan osaltaan pitää riittävänä perusteena sille, että toiminta-alue on löytänyt yhteisiä toiminnallisia tai strategisia yhteistyön osa-alueita. Tämä on myös hyvin perusteltu ohjelmaehdotuksissa.

ALUEEN TOIMIJAT ON OSALLISTETTU VALMISTELUUN LAAJASTI JA TOIMIJAT OVAT SITOUTUNEET OHJELMAN TOTEUTTAMISEEN

Osallistujajoukko

Ohjelmaehdotusten valmisteluun on osallistunut pääsääntöisesti laaja ja kattava joukko alueiden eri toimijoita. Osalla alueista valmistelussa painottuu kuitenkin tietty virkamiesvetoisuus, jolloin mm. elinkeinoelämää ei ole huomioitu riittävästi.

Osassa ohjelmaehdotuksista puolestaan todetaan *valmisteluun osallistetun laajasti alueen elinkeinoelämää* kuvaamatta asiaa kuitenkin sen tarkemmin. Tällöin aitoa osallistumista ja sitoutumista valmisteluun ja ohjelman toteutukseen on vaikea arvioida. Parhaissa ohjelmaehdotuksissa on kuvattu erittäin tarkasti osallistujajoukkoa ja eri osallistumisen muotoja.

Osallistumisen tapa

Osallistumisen tavassa arvioitiin toimijoiden sitoutumisen ja roolien lisäksi valmisteluprosessin toteutusta. Valtaosalla alueista ei valmisteluprosessia ole sen tarkemmin kuvattu ja pelkkien toimijalistausten pohjalta on vaikea päätellä osallistujien todellista sitoutumista. Parhaissa ohjelmaehdotuksissa on puolestaan kuvattu koko ohjelman valmisteluprosessi hyvin selkeästi ja listattu erilaisia osallistumisen muotoja. Näitä ovat mm. erilaiset teemaryhmät, seminaarit ja työpajat. Hyvänä esimerkkinä valmisteluprosessin monipuolisuudesta ovat myös muutamilla alueilla käytössä olleet internetiin perustetut idealaatikot. Sitoutumista ohjelman toteutukseen on monen ohjelmaehdotuksen kohdalla vaikea todentaa valmisteluprosessin kuvauksen puutteesta johtuen. Tähän vaikuttaa osaltaan myös se, ettei toimenpidekokonaisuuksien operationalisoinnissa ole asetettu rooleja ja vastuita eri toimijoille.

OHJELMAN ROOLI ON SOVITETTU OHJELMALLISEN KEHITTÄMISEN KOKONAISSUUTEEN, SUHDE MAAKUNTA-OHJELMAAN JA MUIHIN KEHITTÄMISINSTRUMENTTEIHIN

KOKO:n rooli suhteessa maakuntaohjelmaan ja muihin instrumentteihin

Valtaosalla alueista KOKO:n rooli suhteessa maakuntaohjelmaan (MAKO) on hyvin jäsentynyt. KOKO:n ja MAKO:n valmisteluprosessit liittyvät tiiviisti toisiinsa ja niiden yhteensovittaminen käy hyvin ilmi ohjelmaehdotuksista. Parhaimmissa ohjelmaehdotuksissa on erikseen listattu maakuntaohjelman toimintalinjoja, joihin alueen KOKO:ssa keskitytään. Monella alueella suhde maakuntaohjelmaan varmistetaan sillä, että maakuntaliittojen ihmiset ovat tiivisti mukana KOKO:n valmistelussa ja ohjauksessa. KOKO:n suhdetta muihin kehittämisinstrumentteihin ei ole puolestaan kuvattu perustellusti kuin ainoastaan joissain ohjelmaehdotuksissa. Näissä alueet ovat määritelleet selkeästi KOKO:n suhteen esimerkiksi osaamiskeskusohjelmaan ja muihin välineisiin. Tällöin KOKO:n rooli nähdään valmistelevana ohjelmana. Pääsääntöisesti KOKO:n suhdetta eri instrumentteihin ei ole näin laajasti tehty.

KOKO:n merkittävyys rahoitusinstrumenttina

Suoria tai selkeitä perusteluita KOKO:n merkittävydestä rahoitusinstrumenttina on vain harvassa ohjelmaehdotuksessa. Merkittävyys käy sen sijaan ilmi ohjelmaehdotusten sisällöistä ja ohjelman roolista sisältöjen toteutuksessa. KOKO:n rooli nähdään valtaosassa alueita kokeilevana, valmistelevana ja pilotoivana ohjelmana. Merkittävyyttä perustelee osassa ohjelmaehdotuksista myös esitetty sisältö juuri

ehdotetulla ohjelma-alueella. Pääsääntöisesti KOKO koetaan ohjelmaehdotuksissa strategisen kehittämisen välineenä, johon ei ole tarjolla muuta rahoitusta.

"KOKO [...] on linjassa niin voimassa olevan maakuntaohjelman kuin laadittavana olevan uuden ohjelman kanssa tuoden seudun näkökulman maakuntaohjelmiin. Ohjelma on strategioita luova, starttimoottori, esiselvittäjä, katalysaattori, verkottaja ja koordinoija. KOKO syöttää ja ideoi hankeaihoita varsinaisiin rahoitusohjelmiin kuten EAKR- ja ESR- sekä maaseutuohjelmat, Tekes-ohjelmat jne. KOKO muodostaa myös foorumin, jossa keskeiset yksityisen ja julkisen alan aluekehityksen osajat ja toimijat kootaan strategiseen kehittämistyöhön toimialansa sisällä sekä myös toimialojen yli."

TOIMIJOIDEN EDELLYTYKSET TOTEUTTAA OHJELMA-EHDOTUKSEN MUKAISIA TEEMOJA

Koordinaatiomekanismi

Koordinaatiomekanismissa korostuu ohjelmakehittämisen aikaisempi tausta ja koordinaation toteuttamisessa hyödynnetään AKO:n ja AMO:n aikana luotuja rakenteita. Koordinaatio nähdään yleisesti hyvin toimivana. Tällöin mekanismin kuvaukseen ei ole tarkemmin keskitytty ja sen olemassaolo pelkästään todetaan. Joissain ohjelmaehdotuksissa koordinaatio on esitettyssä muodossa liian kuntapainotteinen. Parhaimmillaan koordinaatio on jäsennetty ohjelmakoordinaation lisäksi edelleen toimenpidekokonaisuuksien mukaisiin teemoihin, jolloin alueella olevaa asiantuntemusta kyetään hyödyntämään tehokkaammin. Kaiken kaikkiaan koordinaatiomekanismit ovat varsin tarkoituksenmukaisia suhteessa ohjelmaehdotusten sisältöön ja budjettiin.

Rahoitusmalli

Valtaosalla alueista on hyvät kokemukset rahoitusmallista edellisistä ohjelmista ja rahoitusmalli koetaan toimivaksi; alueiden vastinraha tulee ohjelma-alueen kunnilta ja siitä on sovittu jo ohjelmaa valmisteltaessa. Esitetyn rahoituskokonaisuuden toteutumisen todennäköisyyttä heikentää muutamissa ohjelmaehdotuksissa suunnitelmat vastinrahoituksen keräämiseksi myös alueen yrityksiltä, koska suunnitelmien tueksi ei kuitenkaan esitetä selkeää toteutussuunnitelmaa. Lisäksi muutamilla alueilla tavoitellaan isompaa perusrahoitusosuutta ministeriöltä. Budjeteissa itsessään on huomattavia eroja ohjelma-alueiden välillä suhteessa ohjelman sisältöön, kuntien asukasluvuun tai ohjelma-alueen kuntajoukkoon. Pääsääntöisesti ehdotetut budjetit tukevat valitun sisällön toteuttamista. Osalla alueista budjetit ovat kuitenkin joko ali- tai ylimitoitettuja suhteessa ohjelman sisältöön. Tällöin tulee joko fokusoida ohjelman sisältöä tai konkretisoida ja perustella toimenpidekokonaisuuksia ja itse toimenpiteitä. Myös koordinointiin ja varsinaisiin toimenpiteisiin varattujen rahoitusosuuksien suhde vaihteli kohtalaisen paljon. Mikäli koordinoinnin suhde varsinaisiin toimenpiteisiin nähden on erityisen suuri, jatkorahoituksen generoitumisen arvioitiin olevan epätodennäköisempää perustuen substanssikehittämisen pienempään osuuteen. Jatkorahoituksen generoitumista puoltaa puolestaan se,

että toteuttajatahot ovat varsin kokeneita hanketoimijoita ja KOKO:n tehtävänä on valmistella hankkeita jatkorahoitukseen.

2.4 Vastaavuus KOKO:n toimintatapoihin

Millainen ohjelma on olemukseltaan? Ennakointi on valtaosalla ohjelma-alueista osa ohjelman toteutusta, mutta toimintatavat ovat vielä monesti täsmentämättä. Ohjelmaehdotusten sisältö on pitkälti varsin perinteinen. Alueen sisäisiä verkostoja pidetään tärkeänä tapana toteuttaa ohjelmaa ja yhteistyö lähialueiden kanssa on systemaattista ja yhteiseen historiaan perustuvaa. Aktiivisuus kansallisissa verkostoissa vaihtelee ohjelma-alueittain varsin paljon. Ohjelman sukupuolivaikutukset tiedostetaan hyvin vain yleisellä tasolla, eikä sisällössä tuoda varsinaisesti esiin tasa-arvoa edistäviä toimenpiteitä. Ympäristövaikutukset on puolestaan tunnistettu keskimäärin varsin hyvin ja ohjelmaehdotuksissa näkyy kestävän kehityksen huomioiminen ohjelman sisällöissä.

OHJELMAN ENNAKOIVUUS JA OPPIVUUS

Ennakointi

Monilla alueilla ennakointimallit ovat suunnitteilla tai muuten osa ohjelmaa. Moni alue on tiedostanut ennakoinnin tärkeyden osana ohjelman toteutusta ja perustelee sen merkitystä ohjelmaehdotuksessa. Silti useissakaan ohjelmaehdotuksissa ei tuoda esiin, miten ennakointia alueella käytännössä toteutetaan. Parhailla alueilla menetelmät ovat pitkälle konseptoitu ja testattu, ja tämä on kuvattu ohjelmaehdotuksissa. Ennakoinnilla viitataan myös varsin moniin eri asioihin kuten koulutustarpeiden, teknologian tai yleisesti toimintaympäristön muutosten ennakointiin. Ennakointimenetelmien liittäminen ohjelmaehdotusten valmisteluun olisi voitu ohjeistaa vielä tarkemmin, mikä olisi selkeyttänyt sen roolia ohjelman toteutuksessa.

Rohkea ja innovatiivinen toimintamalli

Valtaosa ohjelmaehdotuksista on varsin perinteisiä sekä sisällöltään että toimintatavoiltaan. Sisällöt liittyvät monesti toimialojen, innovaatiotoiminnan ja osaamisen kehittämiseen, eikä toimintatavoissakaan esitetä rohkeita avauksia muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta. Hyviä esimerkkejä uusista kokeiluista ovat kehittämisen teemavuodet, erilaiset kehityskäytävät ja kehittämisvyöhykkeet ja osa toimenpidekokonaisuuksia poikkileikkaavista teemoista (esim. Design for all). Teemoihin liittyen joillain alueilla olemassa olevia vahvuuksia on lisäksi tarkasteltu täysin uusista näkökulmista. Innovatiivisuutta on osaltaan myös rohkeiden valintojen tekeminen ohjelman toimenpidekokonaisuuksissa. Hyvien käytäntöjen levittäminen ja tulosten hyödyntäminen on otettu ohjelmaehdotuksissa huomioon kohtuullisen hyvin, mutta varsinaisten mekanismien kuvaaminen jää pintapuoliseksi.

"[...]KOKOn perusajatuksena on jatkuva oppiminen, uudistuminen ja uusien näkökulmien hakeminen. Perinteiset asiat voidaan nähdä uudenlaisina vahvuuksina ja uusista näkökulmista ja niitä voidaan yhdistellä uusin tavoin. Kokeilut ja hyvien käytäntöjen hakeminen muualta ovat oleellinen osa ohjelman toteutusta."

KUMPPANUUS (TOIMIJOIDEN YHTEISTYÖ)

Toteutuksen aikainen kumppanuus

Pääsääntöisesti ohjelmaehdotuksissa kumppanuuden todettiin olevan lähtökohtana ohjelman toteutukselle. Aitoa luottamusta ja sitoutumista koko toiminta-alueen laajuisesti on kuitenkin vaikea todentaa, sillä toimenpidekokonaisuuksien operationalisointiin liittyvä toteutusten vastuutus eri toimijoille kaipaa täsmennystä suurimmassa osassa ohjelmaehdotuksista. Ohjelmaehdotusten valmisteluprosessin ja toimenpiteiden vastuuttamisen perusteella toteutuksen kumppanuuden voidaan yleisellä tasolla olevan kohtuullisella tasolla. Toki ohjelmaehdotusten joukossa on sekä erityisen hyvin että huonosti perusteltuja vastauksia. Parhaissa ohjelmaehdotuksissa on kuvattu erittäin tarkasti osallistujajoukkoa ja eri osallistumisen muotoja. Osassa ohjelmaehdotuksista keskitytään liiaksi vain kuntatoimijoihin jolloin muiden sektoreiden (elinkeinoelämä, tutkimus- ja koulutus) rooleja ei ole mainittu ollenkaan tai kuvaukset jäävät vain yleiselle tasolle.

Yhteistyön intensiteetti

Monessa ohjelmaehdotuksessa korostetaan yleisellä tasolla yhteistyön merkitystä ohjelman toteutuksessa, mutta tämä ei välttämättä näy käytännön konkreettisissa toimenpiteissä. Monesti myös koordinaattorin rooli korostuu. Toimenpidekokonaisuuksien tasolla kumppanuus on huomioitu toteutuksessa sillä tasolla kuin se on mahdollista. Toimenpiteiden toteutuksen kilpailuttaminen ja tarkempien toteutussuunnitelmien puute syö perusteita yhteistyön intensiteetiltä. Kaupunki- ja maaseututoimijoiden välistä vuorovaikutusta ei pääsääntöisesti erityisemmin korosteta, etenkin konkreettisen tekemisen tasolla. Kaiken kaikkiaan yhteistyötä ohjelman toteutuksessa tehdään kuitenkin suhteellisen laajasti ohjelma-alueiden sisällä.

"[...]KOKO-ehdotuksen toiminnot edistävät laaja-alaista kumppanuutta, yhteistyötä ja työnjakoa julkisen ja kolmannen sektorin sekä yrity maailman välissä. Alueen keskeiset toimijat ovat sitoutuneet ohjelmaan koko toiminta-alueen laajuisesti. Alueen eri toimijat tuodaan yhteen kaikissa toimenpidekokonaisuuksissa kehittämisen neloskierteen mukaisesti, jolloin alueen yritysten, tutkimus- ja koulutuslaitosten, julkisen sektorin sekä palvelujen ja tuotteiden käyttäjien vuorovaikutus lisääntyy. Ohjelman toteutuksen aikaisen kumppanuuden luonnetta kuvaa seudullisen aluekehityksen johtoryhmän perustaminen, jossa ovat edustettuina kaikki aluekehittämisen kannalta keskeiset tahot."

VERKOSTOITUMINEN

Lähialueverkostoituminen

Yhteistyölle lähialueiden kanssa on monella alueella pitkät perinteet aikaisempien ohjelmien ajalta. Yhteistyön perusteena ovat pääosin alueiden erilaiset vahvuudet tai toisia yhdistävät teemat. Tämä näkyy myös siinä, että monet kunnat liittyvät kahteen KOKO-alueeseen kehitettävästä teemasta riippuen. Lähialueverkostoituminen on keskimäärin hyvällä tasolla.

Aktiivisuus verkostoissa

Osallistuminen KOKO:n kansallisiin verkostoihin on varsin aktiivista ja monesti hyvin perusteltua suhteessa alueiden ohjelmaehdotusten sisältöihin. Vain muutammat alueet eivät hakeudu yhteistyöhön kansallisella tasolla tai eivät tuo sitä esiin ohjelmaehdotuksessa. Monella entisellä AKO-alueella verkostoituminen ja verkostoissa oleminen on selkeästi aktiivista. Verkostojen hyöty aluekehittämisessä on tunnistettu ja niistä haetaan systemaattisesti uusia ideoita ja tukea alueella tehtävään kehittämistyöhön. Edelleen parhaimmissa ohjelmaehdotuksissa verkostoihin osallistuminen on resursoitu erikseen, millä varmistetaan heti mahdollisuudet osallistua verkostoihin. Osassa ohjelmaehdotuksista on myös nimetty KOKO-verkostojen lisäksi useita muita kansallisia ja kansainvälisiä yhteistyöverkostoja, mikä korostaa entisestään erilaisten verkostojen merkitystä alueiden kehittämisessä.

SUKUPUOLTEN VÄLISEN TASA-ARVON EDISTÄMINEN

Sisältö ja toimenpiteet sukupuolinäkökulmasta

Valtaosassa ohjelmaehdotuksista tasa-arvo-näkökulma tiedostetaan yleisellä tasolla, mutta toimenpiteissä ei varsinaisesti edistetä naisten ja miesten välistä tasa-arvoa. Monessa ohjelmaehdotuksessa vedotaan tasa-arvo- tai sukupuolineutraaliin sisältöön ja ohjelmaan, mikä ei kuitenkaan ole varsinaista tasa-arvon edistämistä. Tältä osin tavoitetta ei ole ymmärretty. Heikoimmissa ohjelmaehdotuksissa sukupuoli-vaikutusten arvio on tehty todella ylimalkaisesti tai erillinen arviointiliite puuttuu kokonaan. Varsinaisia konkreettisia tavoitteita on esitetty melko vähän.

Tasa-arvon toteutuminen osallistumisessa

Monessa ohjelmaehdotuksessa todetaan, että molempien sukupuolten on ollut mahdollista osallistua ohjelman valmisteluun, tai että molempien sukupuolten vaikuttamismahdollisuudet on huomioitu. Varsinaisia edistäviä toimenpiteitä ei ole useinkaan mainittu. Monissa ohjelmaehdotuksista asiaan ei ole kiinnitetty erityistä huomiota lainkaan. Yleisenä huomiona voidaan todeta, ettei ohjelman valmistelussa pidetty erityisen tärkeänä eri sukupuolten osallistumista. Pääasiana nähtiin valmisteluprosessiin osallistuvien henkilöiden osaaminen ja asiantuntemus.

EKOLOGISESTI KESTÄVÄN KEHITYKSEN EDISTÄMINEN

Ympäristövaikutukset

Ympäristövaikutusten merkitys on tiedostettu ohjelmaehdotuksissa sukupuolivaikutuksia selkeästi paremmin. Ympäristökelijöiden merkitys tunnustetaan varsin tärkeäksi, ja se näkyy myös ohjelmaehdotusten sisällöissä. Ympäristövaikutusten arvioinnissa on alueiden välillä jonkin verran eroja. Heikoimmissa ohjelmaehdotuksissa vaikutukset on tunnustettu erittäin yleisellä tasolla ja parhaissa on puolestaan laadittu oma arviointikriteeristö ja -mekanismi. Työtä helpotti osaltaan myös valmiiksi tarjottu jäsenitys ympäristövaikutusten arviointiin.

Sisältö ja toimenpiteet kestävän kehityksen näkökulmasta

Ohjelmaehdotusten sisällöissä näkyy osaltaan kestävään kehitykseen tähtäävän ajattelutavan voimistuminen. Esimerkiksi energia- ja ympäristökysymykset näkyvät monen alueen toimenpidekokonaisuuksissa. Monissa ohjelmaehdotuksissa tähdätään selkeästi positiivisten ympäristövaikutusten tai muuten kestävän kehityksen edistämiseen. Negatiivisia vaikutuksia on puolestaan tunnustettu melko heikosti. Lisäksi negatiivisten vaikutusten minimointiin tähtääviä toimenpiteitä on mainittuna tuskin lainkaan. Positiivisesta vireestä huolimatta kokonaisuutena tarkastellen tulee kestävään kehitykseen kiinnittää erityistä huomiota konkreettisia toimenpidesuunnitelmia laadittaessa. Tällöin myös mahdollisten ympäristövaikutusten tarkastelu voidaan toteuttaa perusteellisemmin.

"Ohjelma noudattaa ideologialtaan kestävän kehityksen periaatteita. Ohjelmassa fokuksessa on olemassa olevan hyvän hyödyntäminen, näkyväksi tekeminen, vahvuuksien uudenlainen yhdistäminen ja uusien innovaatioiden synnyttäminen. Innovaatioiden synnyttämisessä niin kunta- kuin yrityssectorilla kolmatta sektoria unohtamatta tavoitteena ovat kestävät innovaatiot; uudet toimintamallit, palvelukonseptit, liiketoimintaosaamisen uudet sovellukset. Uusina ratkaisuin ne mahdollistavat entistä ekotehokkaamman, laadukkaamman, logistisesti järkevämmän tai muulla tavalla kestävämmän tavan toimia."

3 Ohjelmaehdotusten suhde muihin aluekehittämisen välineisiin

KOKO:n ohjelma-asiakirjassa, sen taustamuistiossa ja hakuohjeissa todetaan, että KOKO kytkeytyy osaksi maakunnallista suunnittelujärjestelmää ja se toteuttaa osaltaan maakuntaohjelmaa. Lisäksi ohjeissa todetaan, että:

”Hyväksyttävien hakemusten tulee olla 16.10.2008 valtioneuvoston hyväksymän kansallisen ohjelma-asiakirjan ja kunkin maakunnan maakuntaohjelman linjausten mukaisia. [...] Maakunnan liitto arvioi alueen hakemusten vastaavuuden maakuntaohjelmaan.”

Alueen KOKO tulee siten kytkeä sisällöltään ja tavoitteiltaan osaksi maakuntaohjelmaa ja sen toteuttamissuunnitelmaa.

Ohjelman valmistelun aikana maakuntien liitot ovat antaneet lausuntonsa ensin kuntakyselyn pohjalta siitä, miten maakunnan KOKO-alueet muodostuvat, millaisia sisältöjä ohjelmiin on suunniteltu, miten arvioitu rahoitusraami palvelee ohjelman sisältöjen toteuttamista sekä mitkä verkostoteemat ovat sellaisia, jotka palvelevat maakunnan alueita parhaiten. Ristiriitatilanteissa maakuntaliittojen rooli on ollut neuvotella ohjelma-alueiden ja -sisältöjen muodostamisesta kuntien kanssa ja toimia asioita ja osapuolia yhteen kokoavana tahona.

Toinen liittojen lausuntokierros on toteutettu alkusyksyllä 2009. Liitot esittivät oman arvionsa alueiden ohjelmaehdotusten perusteella

- 1 ohjelman valmistelusta osallistujajoukon ja osallistumisen tapojen näkökulmasta,
- 2 ohjelman täydentävästä roolista suhteessa maakuntaohjelmaan ja muihin rahoitusinstrumentteihin sekä KOKO:n merkittävydestä rahoitusinstrumentina ja
- 3 ohjelman toteutuksen ja ohjauksen koordinaatiomekanismista ja rahoitusmallista.

Alueiden ohjelmaehdotusten ja maakuntaliittojen lausuntojen mukaan KOKO istuu maakunnissa pääsääntöisesti hyvin maakuntaohjelmaan. Monen alueen ohjelmaehdotusta on valmisteltu tiiviissä yhteistyössä maakuntaliittojen maakuntaohjelmien valmistelusta vastaavien henkilöiden kanssa, mikä osaltaan varmistaa ohjelman sisältöjen saumattomuuden maakuntaohjelman tavoitteiden kanssa. Osassa ohjelmaehdotuksia on lisäksi selkeästi mainittu maakuntaohjelman toimintalinjoja, joiden toteuttamiseen alueen ohjelmalla tuodaan sisältöjä. Muutamassa poikkeustapauksessa alueen ohjelmaehdotuksen sisältö ei liiton lausunnon mukaan tue maakuntaohjelmaa ja näiden yhteydessä ohjelman valmistelijoiden on vielä syytä täsmentää ohjelman tavoitteita ja sisältöjä yhteistyössä maakuntaliiton kanssa.

KOKO toimii alueilla pääsääntöisesti seudun tai muulla tavalla muodostetun ohjelma-alueen strategisen kehittämisen välineenä. Alueiden ohjelmaehdotusten perusteella KOKO:n rooli on käynnistää ja kokeilla asioita, testata uusia toimintamalleja ja valmistella alueen kehittämisen kannalta keskeisiä aloitteita rahoitettavaksi erillishankkein. Vaikka vain harvassa ohjelmaehdotuksessa perustellaan suoraan KOKO-rahoitusta, niin rahoituksen merkittävyys nousee selkeästi esiin ohjelmaehdotusten sisällöistä ja KOKO:lle kaavaillusta roolista osana alueen kehittämistä. Vain muutaman alueen kohdalla on arvioinnissa kiinnitetty huomio siihen, että suunniteltu ohjelman sisältö ei tue ohjelman kansallista toteuttamista, eli sisältö ei ole sellainen, jota voitaisiin KOKO:n kautta rahoittaa. Myös maakuntaliittojen lausunnoissa korostetaan KOKO-rahoituksen merkitystä ohjelma-alueen strategisen kehittämisen välineenä. Tässä mielessä KOKO-rahoituksella on selkeä rooli osana maakunnan kehittämistä.

KOKO:n ja osaamiskeskusohjelman välinen suhde on ohjelma-asiakirjan ja sen taustamuistion perusteella selkeä, vaikka harvassa ohjelmaehdotuksessa aihetta on perusteellisesti analysoitu. KOKO keskittyy ensisijaisesti toimintatapojen kehittämiseen, ei niinkään sisältöihin tai siihen, mitä kullakin alueella kehitetään. Tämä näkyy selkeästi myös alueiden ohjelmaehdotuksissa. Lähtökohtaisesti alueet jäsenivät KOKO:n tukemaan osaamiskeskusohjelmalla tehtävää työtä. Pelkistään voidaan todeta, että KOKO:lla tuetaan alueen perusedellytyksiä, innovaatio- ja toimintaympäristön kehittämistä, alueen elinkeinotoimintaa, vetovoimaa ja työllisyyttä, kun taas osaamiskeskusohjelma keskittyy alueen kärkiosaamisen kehittämiseen ja siihen liittyvään yritysten tutkimus- ja kehitystoimintaan. Muutamalla alueella KOKO:a käytetään välineenä kytkeä ohjelma-alue kansalliseen osaamiskeskusohjelmaan alueen kärkiteemoissa.

KOKO:n ja osaamiskeskusohjelman suhde on alueellisesti siten varsin selkeä. Maakuntaohjelmien näkökulmasta yksi keskeinen aluekehittämisen instrumentti ovat lisäksi Leader-toimintaryhmät ja niiden kautta maaseudun kehittämiseen kanavoitava EU- ja kansallinen rahoitus. Noin puolella ohjelma-alueista toimintaryhmät ovat olleet mukana ohjelman valmistelussa ja valtaosalla maaseutualueiden KOKO:ja toimintaryhmät myös koordinoivat ohjelman paikallista toteutusta. Jo valmistelun aikana on mietitty mahdollisuuksia rahoittaa ohjelman valmistelemia toimenpiteitä maaseutualueilla toimintaryhmien rahoituksella.

ELY-strategioiden osalta arviointia ei voitu työhön varatun aikataulun puitteissa tehdä, koska raporttia laadittaessa ELY-strategiat ovat edelleen valmistelussa. Lähtökohtaisesti voidaan kuitenkin todeta, että KOKO:n sisällöillä ja sen kautta valmisteltavilla hankkeilla on hyvät edellytykset näkyä ELY-strategioissa niiltä osin, kun ohjelman sisällöt liittyvät osaamisen, elinkeinojen, innovaatio toiminnan, työllisyyden tai alueen vetovoiman kehittämiseen. Nämä teemat toistuvat alueiden ohjelmaehdotuksissa. Asia täsmentyy loppuvuodesta ELY-strategioiden valmistuessa ja näkökulma voidaan ottaa huomioon laadittaessa KOKO:n toiminta- ja taloussuunnitelmia joulukuuksi 2009.

4 KOKO ja verkostot

KOKO:n yhtenä keskeisenä tehtävänä on tukea verkostoitumista alueiden sisällä ja alueiden välillä. Loppuvuodesta 2008 toteutetun kuntakyselyn perusteella ohjelmaan on päätetty käynnistää kolme kansallista teemaverkostoa, joiden teemoja ovat hyvinvointi, innovaatio ja osaaminen sekä luovat alat ja kulttuuri. Näiden lisäksi käynnistetään vuoden 2010 alussa pilottiverkostot kolmessa teemassa, jotka ovat kansainvälisyys (Venäjä), MAL-yhteistyö ja matkailu. Pilottiverkostot arvioidaan vuoden 2011 lopussa, minkä jälkeen päätetään niiden jatkosta. Verkostoihin ilmoitautuneet alueet on kuvattu liitteessä 4.

Osana arviointiprosessia täsmennetään yhteistyötä ohjelman toteutuksessa myös kansallisella tasolla sekä arvioidaan KOKO-verkostojen alueellista ja kansallista lisäarvoa. KOKO-verkostojen arvioinnissa huomio kiinnitetään verkoston lähtökohtiin, keskeiseen sisältöön sekä lisäarvoon alueellisesti ja kansallisesti. Samalla arvioidaan verkoston kehityshaasteita ja -näkyviä tulevaisuudessa. Arviointityö toteutettiin puhelinhaastatteluina verkostojen koordinaattoreille sekä kansallisille komentoijille TEM:n sisällä ja muissa ministeriöissä ja sidosryhmissä. Haastatteluja tehtiin yhteensä 16 henkilölle.

4.1 Hyvinvointi

Hyvinvointiverkostoa on toteutettu jo aluekeskusohjelman aikana. Toiminta on aikaisemmin hajautunut useisiin eri osiin. KOKO-verkostona hyvinvointialan kehittämistä halutaan aikaisempaa selkeämmin fokusoida tiettyihin teemoihin. Samalla verkoston koordinaatiovastuu siirtyy Lahdesta Hämeenlinnaan. Tavoitteena on luoda toiminnalle selkeitä tavoitteita, joita pystytään jälkikäteen mittamaan ja arvioimaan. Isona haasteena ja tavoitteena verkostolle on koordinaattorin mukaan se, miten luoda uusia yrityksiä ja työpaikkoja hyvinvointialalle. Verkostotyöstä tavoitellaan jatkossa selkeästi suunnitelmallisempaa ja systemaattisempaa.

Kansallisen innovaatiostrategian mukaisesti hyvinvointialan kehittämistä ollaan suuntaamassa laaja-alaiseksi, eri sektoreita yhdistäväksi ja systeemisiä ratkaisuja hakevaksi toiminnaksi. Olennaista on eri hallinnonalojen välillä tehtävä yhteistyö. Esimerkkinä uudenaikaisesta ajattelusta voidaan mainita Tekesin ohjelma *Innovaatiot sosiaali- ja terveyspalvelujärjestelmässä* ja sen tueksi perustettu neuvottelukunta, joka kokoaa eri sektoreiden kehittäjät yhteen. STM:n näkökulmasta esimerkiksi palveluyrittäjyyden kehittäminen kytkeytyy kiinteästi kuntien järjestämisvastuulla olevien sosiaali- ja terveyspalveluiden kehittämiseen. Olennainen muutos tulee jatkossa liittymään kuntien roolin muutokseen, jossa kunnista tulee palveluiden tuottajista palveluiden tilaajia. Tämä luo edellytyksiä sosiaali- ja terveysalan palvelumarkkinoiden kehittymiselle alueellisesti ja kansallisesti.

TEM on käynnistänyt vuoden 2009 alkupuolella strategisen kehittämishankkeen hyvinvointialan työ- ja elinkeinopoliittiseksi kehittämiseksi. HYVÄ-hankkeen tavoitteena on turvata osaavan työvoiman saanti, kehittää yrittäjyyden ja yritystoiminnan edellytyksiä ja parantaa alan tuottavuutta. TEM:n näkökulmasta luontevia kumppaneita hyvinvointialan kehittämisessä ovat TE-keskukset ja -toimistot. Myös KOKO-verkosto voi olla mukana kehittämisstrategian jalkauttamisessa, mikäli alueellinen organisointi on hoidettu systemaattisesti ja KOKO-verkostossa tehtävä työ kohtaa alan kehittämisen aluetasolla.

Lähtökohtana KOKO-verkostossa tulee olla se, että mukana olevilla alueilla KOKO-toimijat ovat saaneet valtakirjan ja mandaatin tehdä alan kehittämistä, ja työ perustuu alueen elinkeino- ja palvelustrategiaan. Alan uskottava kehittäminen edellyttää muutamia edelläkävijäalueita, jotka muodostavat toiminnan ytimen. Paras-prosessin rinnalle ollaan käynnistämässä TEM:n toimesta alueellisia HYVÄ-prosesseja, joiden ytimessä on se, miten elinkeinoja ja hyvinvointialan yrittäjyyttä voidaan kehittää alueen sisällä. Syksyllä 2009 laaditaan 3-5 alueen kanssa sopimukset, joiden mukaan näitä prosesseja käynnistetään.

VERKOSTON KESKEINEN SISÄLTÖ

Verkoston tavoitteena on tuoda alueiden näkökulmia kansalliselle foorumille. Verkosto toimii ajatusten jalostajana ja muodostaa alueilta nousevista keskeisimmistä aiheista aloitteita kansalliseen keskusteluun. Toisaalta vuorovaikutus toimii myös toiseen suuntaan, eli verkosto tarjoaa kansallisille toimijoille alustan hyvien käytäntöjen levittämiseksi. Hyvillä käytännöillä tarkoitetaan tässä yhteydessä kansallisesti identifioituja ja tunnistettuja käytäntöjä. Kolmas iso tavoite liittyy yritystoiminnan tehostamiseen ja lisäämiseen sekä tähän liittyen kansainvälistymiseen. Myös kansainvälistyminen on kahden suuntaista: yhtiältä tavoitteena on hyvinvointialan yritysten liiketoiminnan kansainvälistäminen ja toisaalta kansainvälisten hyvinvointialan yritysten houkuttelu Suomeen. Kansainvälisesti on mahdollista myös tunnistaa hyviä käytäntöjä. Esimerkiksi haja-asutusalueen hyvinvointipalveluihin löytyy hyviä esimerkkejä Isosta-Britanniasta.

Verkoston toiminta jakautuu kolmeen temaattiseen toimintaryhmään, joiden tehtävänä on hankevalmistelu ja asioiden käynnistäminen. Temaattisten toimintaryhmien vetovastuu on jaettu alueille siten, että *palveluyrittäjyyden kokonaisuudesta* vastaa Hämeenlinna, *palveluinnovaatioiden kokonaisuudesta* Lahti ja *ennaltaehkäisy-teemasta* Itä-Suomi (Kuopio, Joensuu, Kajaani). Toimintaryhmät myös toteuttavat hankkeita, joita voidaan seurata, mitata ja arvioida. Alueet hakeutuvat temaattisiin toimintaryhmiin kiinnostuksensa mukaisesti. Verkoston työ halutaan pitää lyhyt-tyklisenä, koska sillä varmistetaan riittävä reagointinopeus, mikäli ilmenee tarve suunnanmuutoksille tai kokonaan uusille avauksille.

Verkoston koordinaatio on hallinnollisten toimenpiteiden lisäksi ennen kaikkea alueiden sparrausta ja kannustusta hyvinvointialan kehittämisessä. Verkoston tehtävä on tarjota alueille uusia välineitä ja haastaa alueiden toimijoita kehittämisessä.

Verkoston rooli voisi olla selkeyttää työnjakoa alueilla ja samalla varmistaa se, että strateginen yhteistyö ja ote näkyvät kehittämistyössä. Keskeistä on määritellä hyvinvointialan kehittämisen toimijoiden roolit sekä yhteistyön muodot ja foorumit.

VERKOSTON LISÄARVO ALUEILLE

Verkoston alueellinen lisäarvo on keskeisesti kiinni siitä, miten verkosto luo alueella yhteyksiä muihin alueisiin ja toimijoihin, ja missä määrin verkostotyö onnistutaan kytkemään mukana olevilla alueilla muihin meneillään oleviin hankkeisiin ja prosesseihin. Joillakin alueilla yhteistyötä tehdään jo nyt esimerkiksi osaamiskeskusohjelman hyvinvointiklusterin kanssa. On huomattava, että verkostotyöhön suunnatut resurssit ovat sekä kansallisesti (verkoston koordinaatio ja toimenpiteet) että alueellisesti varsin rajalliset, jolloin myös odotusarvo verkoston lisäarvolle tulee suhteuttaa näihin lähtökohtiin. Verkosto luo tietyn potentiaalın, mutta se ei sellaisenaan tuota sen enempää lisäarvoa kuin työhön laitettu rahallinen panostus. Verkostotyössä korostuu suhde julkiseen sektoriin, koska sen rooli hyvinvointipalveluiden tuottajana ja ostajana on dominoiva.

Alueiden näkökulmasta on olennaista, miten elinkeinopoliittisessa strategiassa on kyetty määrittelemään alueen palveluiden kehittämisen tavoitteet siten, että aluekehityslähtöiselle toimintamallille löytyy tehtävää. Tärkeää on tilaus ja mandaatti sille, että KOKO- ja verkostotyöllä on selkeä rooli hyvinvointialan kehittämisessä. KOKO-verkoston avulla voidaan välittää hyviä käytäntöjä ja tietoa laajemmista kehittämisen kokonaisuuksista. Kunnat ovat palveluiden järjestämisvastuunsa johdosta avaintoimijoita sosiaali- ja terveystalouden aloitteiden toteuttamisessa. Olennaista onkin kutsua alueen KOKO- ja laajempaan verkostotyöhön erityisesti kuntien sosiaali- ja terveyspalveluista vastaavat yksiköt sekä elinkeinotoimet ja -yhtiöt.

Verkoston näkökulmasta on toivottavaa, että hyvinvointiteema näkyy alueiden omissa KOKO-ohjelmaehdotuksissa. On tärkeää pitää verkostoalueilla huoli siitä, että tieto verkostosta ja sen alla tehtävästä työstä välittyy eteenpäin päättäjien tietoisuuteen. Muussa tapauksessa on vaarana, että verkostotyö jää vain harvojen toimijoiden varaan.

Verkoston alueellinen työ voidaan organisoida tarkoituksenmukaisella tavalla alueesta riippuen. Ideaalitalanteessa verkoston asioita voitaisiin ottaa käsittelyyn alueella jo olemassa olevassa työryhmässä. Ei ole tarkoituksenmukaista, että verkoston alueellista koordinaatiota varten perustetaan uusia työryhmiä. Joka tapauksessa olisi tärkeää saada jokaiselta alueelta työhön mukaan seudullisia elinkeinoyhtiöitä, koska tällä tavoin verkostotyöllä on suora yhteys alueen yritysten ja työpaikkojen määrän kehitykseen.

Verkostossa yritetään luoda toimivat kanavat sille, että alueet voisivat vaikuttaa verkoston sisältöihin. Jatkossa on tärkeää, että verkostotyö mielletään nykyistä laajempaan kokonaisuuteen, jolloin voidaan ajatella oman alueen hyötyvän verkostossa mukana olemalla. Tällä hetkellä verkostotyössä on vielä vahvasti alueellisen edunvalvonnan sävyjä.

VERKOSTON KANSALLINEN LISÄARVO

Kansallisella tasolla merkittäviä toimijoita ovat TEM, Tekes, STM, OPM, eduskunnan tulevaisuusvaliokunta ja Sitra. Verkoston kansallinen lisäarvo syntyy siitä, että verkoston kautta voidaan viedä eteenpäin laajempaa, systeemistä uudistumista mukana olevilla alueilla sen sijaan, että työ hajaantuu pienempiin toisistaan irrallisiin sektorikohtaisiin hankkeisiin. Toisaalta verkoston kautta myös pienempien ja heikompien alueiden näkökulma voidaan nostaa kansalliseen keskusteluun. Kansallisella tasolla on edelleen vahvistettava edellytyksiä TEM:n, STM:n ja muiden ministeriöiden ja sidosryhmien väliselle vuoropuhelulle. Olennaista hyvinvointiverkoston hyödyntämisessä tulee olemaan se, millaiset pelisäännöt verkoston toiminnassa onnistutaan luomaan, ja millaisten periaatteiden mukaisesti eri ministeriöt voivat alueiden verkostoa hyödyntää.

Sosiaalikehitys Oy palkkaa verkoston koordinaatioon kokopäiväisen koordinaattorin. Hänen tuekseen perustetaan tulevaisuusryhmä, jossa on TEM:n ja alueiden edustus. Myöhemmässä vaiheessa ryhmää voidaan täydentää myös muiden ministeriöiden edustuksella. Lisäksi työlle kootaan Hämeenlinnassa yrityslähtöinen ohjausryhmä, jonka tehtävänä on tuoda työhön konkreettinen elinkeinojen kehittämisen näkökulma. STM:n osalta pidetään erityisen hyvänä sitä, että verkoston koordinaattorina on Sosiaalikehitys Oy, jolla on riittävästi substanssiosaamista hyvinvointialalla.

Tärkeänä pidetään sitä, että KOKO-verkoston lähtökohtana on TEM:n hyvinvointistrategia. Tämä tulee suhteuttaa yhteen alueiden omiin strategioihin ja ohjelmiin. Lisäksi on vielä tarkemmin määriteltävä, millainen kansallinen toimintamalli rakennetaan KOKO-verkoston tueksi. KOKO:n näkökulmasta on vaarana, että tähän teemaan liittyvät avaukset tulevat väärältä suunnalta, eikä kehittäminen siksi tavoita oikeita toimijoita alueilla.

Hyvinvointiverkostossa on tehty alueiden välillä yhteistyötä jo aluekeskusohjelman aikana. KOKO:ssa verkoston toimintaa tullaan suuntaamaan vahvemmin elinkeinopainotteiseksi. Verkoston alueellinen lisäarvo riippuu pitkälti siitä, miten KOKO-toimijat onnistuvat kutsumaan hyvinvointialan ja elinkeinojen kehittäjät mukaan työhön alueillaan. Alueellisessa työssä erittäin suuri painoarvo on kuntien sosiaali- ja terveystoimella, koska kuntien rooli on keskeinen hyvinvointialan ja -palveluiden sekä palvelumarkkinoiden kehittämisen näkökulmasta. Verkoston dynamiikan näkökulmasta keskeinen haaste liittyy siihen, miten alueet pystyvät aidosti löytämään yhteisiä teemoja. Kansallisella tasolla verkosto on mahdollista kytkeä osaksi TEM:n HYVÄ-hanketta sekä STM:n palveluinnovaatioiden kehittämisen kokonaisuutta.

4.2 Innovaatio ja osaaminen

Innovaatio ja osaaminen -verkostoa on toteutettu osana aluekeskusohjelmaa vuodesta 2005. Alustavissa KOKO-kyselyissä valtaosa alueista ilmoitti halukkuutensa osallistua verkostoon myös KOKO:ssa. Aluekeskusohjelmassa mukana olleiden alueiden lisäksi verkostoon on ilmoittautunut runsas joukko entisiä AMO-alueita.

Innovaatio ja osaaminen -verkoston tavoitteena on muodostaa avoin, alueiden välinen foorumi alueellisten innovaatioympäristöjen kehittämiseen. Aikaisemmin verkosto on keskittynyt pääosin pienten ja keskisuurten kaupunkiseutujen erityiskysymyksiin, mutta jatkossa tällaisesta tyypittelystä pyritään pääsemään eroon. Silloin verkosto voisi toimia aidosti erilaisia alueita yhdistävänä foorumina ja sen kautta innovaatioympäristön kehittämiseen voisivat osallistua kaikki alueet riippumatta niiden koosta tai osaamis pohjasta.

VERKOSTON KESKEINEN SISÄLTÖ

Verkoston keskeisenä tavoitteena on olla tukemassa mukana olevia alueita omien innovaatioympäristöjen kehittämisessä. Alueiden valmiuksia kehittää omaa innovaatioympäristöään tuetaan esimerkiksi vuosittain toteutettavalla Innoventurer-koulutuksella, kansallisella innovaatiofoorumilla (Kouvolassa 2010) ja erilaisin pilot-tikokeilu in (4 pilottia v. 2009). Lisäksi tehdään tarpeen mukaan tarvittavia selvityksiä, järjestetään alueellisia työpajoja ja tuotetaan toiminnasta julkaisuja.

Verkoston keskeisinä toimintamuotoina ovat hyvien käytäntöjen levittäminen ja kokemusten vaihto alueiden välillä. Lisäksi vuosittain järjestetään muutamia alueiden yhteisiä verkostotapaamisia, joissa keskustellaan verkostotoiminnan sisällöistä, vaihdetaan kokemuksia alueilla toimivista käytän teistä ja kuullaan innovaatiopolitiikan ajankohtaisia puheenvuoroja.

VERKOSTON LISÄARVO ALUEILLE

Verkosto pyrkii jatkuvasti tarjoamaan alueille uusia toimintamalleja ja sitä kautta oppia ja hyviä kokemuksia. Verkostolla nähdään lisäksi merkittävä rooli alueellisen kehittämistyön käynnistäjänä, innovaatioympäristön toimijoiden tunnistamisessa ja yhteisten tavoitteiden määrittelyssä. Alueellista lisäarvoa syntyy myös siitä, että alueet pystyvät rakentamaan kansallisia verkostoja ja voivat kytkeytyä myös kansainväliseen yhteistyöhön innovaatioympäristöjen kehittämisessä. Lisäksi verkosto vaikuttaa välillisesti myös alueiden kilpailukyvy n vahvistumiseen.

Verkoston teema ”innovaatio ja osaaminen” näkyy KOKO-alueiden ohjelmaehdotuksissa keskeisenä ja kantavana teemana ohjelman kansallisten tavoitteiden mukaisesti. Valtaosalla alueita on toimenpidekokonaisuuksia, jotka liittyvät tavalla tai toisella paikallisen innovaatioympäristön kehittämiseen. Verkostossa tehtävän työn toivotaan tukevan innovaatioympäristön kehittämistä alueiden omissa KOKO:issa.

Verkostolle on nimetty yhteyshenkilöt jokaiselta alueelta. Sen lisäksi alueille on esitetty toive, että jokainen alue organisoisi työn tueksi alueellaan työryhmän, jossa ovat mukana kyseisen alueen keskeisimmät innovaatioympäristön toimijat. Osalla alueista verkostotyö henkilöityy yhteen ihmiseen, kun taas toisilla alueilla tehdään systemaattista yhteistyötä vakiintuneessa työryhmässä. Jatkossa verkoston toiveena on, että alueilla koottaisiin yhtä systemaattisemmin keskeiset toimijat mukaan (KOKO, osaamiskeskukset, TE-keskuksen IKV-vastualueet, yliopistot, korkeakoulut ja näiden yksiköt, kehittämisorganisaatiot) innovaatioympäristön kehittämiseen.

Alueilla on merkittävät mahdollisuudet vaikuttaa verkostossa tehtävän työn sisältöihin. Verkostotapaamisten yhteydessä on pidetty, ja pidetään myös jatkossa, työpajoja, joissa haetaan alueiden toiveita ja odotuksia verkostotyölle. Alueiden esittämät ideat on huomioitu suunnitelmissa ja niitä tullaan täsmentämään yhdessä alueiden kanssa toimintasuunnitelmaa laadittaessa.

VERKOSTON KANSALLINEN LISÄARVO

Verkosto tarjoaa foorumin kansallisen ja alueellisen innovaatiopolitiikan vuoropuhelulle. Lisääarvoa syntyy, kun kansallisia tavoitteita voidaan yhdistää alueiden omiin prosesseihin, ja toisaalta siitä, että alueellinen näkökulma huomioidaan kansalliseen innovaatiopolitiikkaan liittyvässä keskustelussa. Verkostolla tavoitellaan alueiden omien innovaatioympäristöjen kehittymistä ja välillisesti verkosto tuo lisääarvoa myös kansalliseen kilpailukykyyn. Lisäksi alueiden yhteisiä intressejä yhdistämällä ja yhteisiä toimenpiteitä käynnistämällä (esim. kv-hanke) verkoston kansallinen lisäarvo voi olla huomattava.

Jatkossa verkoston toteutuksessa kannattaisi harkita toiminnan jakamista tiettyihin kärkiteemoihin (esim. palveluinnovaatiot, käyttäjälähtöinen innovaatiotoiminta, living lab-konseptit), joiden kautta voidaan yhtäältä jalkauttaa kansallista innovaatiostrategiaa ja toisaalta houkuttaa uusia alueita ja toimijoita mukaan. Profiloituminen kärkiteemoihin helpottaisi osaltaan kokonaan uusien toimijoiden kutsumista mukaan verkostotyöhön kansallisella tasolla. Teemat ja kärkiprofiilit muodostaisivat eheän kokonaisuuden yhdessä osaamiskeskusohjelman klustereiden kanssa, jolloin kehittäminen tapahtuisi substanssien osalta osaamiskeskusohjelmassa ja läpileikkaavien teemojen osalta innovaatio ja osaaminen -verkostossa ja KOKO:ssa. Selkeä profilointi vahvistaisi verkoston asemaa osana kansallista innovaatiopolitiikkaa ja houkuttelisi osaltaan myös suurempia alueita mukaan.

Verkoston toimintaa koordinoi Seinäjoen Teknologiakeskus Oy. Lisäksi työtä ohjaa kansallisella tasolla ohjausryhmä, johon ovat nimenneet edustajansa OPM, Sekes, Tekel, Tekes, TEM ja tutkimus- ja innovaationeuvosto. Työ- ja elinkeinoministeriöstä verkoston ohjausryhmässä on edustettuna sekä KOKO että osaamiskeskusohjelma. Osaltaan kansallista koordinaatiota on myös aktiivinen ja aluelähtöinen yhteyshenkilöverkosto, jonka kautta alueiden mielipiteet välittyvät kansalliseen ohjausryhmään.

Kansallisen koordinaation näkökulmasta verkoston ohjausryhmä on hyvä kanava viestien vaihtamiseen kansallisella tasolla. Jossain määrin haasteena koetaan, että toimijoiden tulisi aktiivisemmin sitoutua verkostotyöhön ja hakea taustaorganisaatioistaan sisältöjä, joita voitaisiin verkoston kautta levittää alueille. Tähän liittyen kansallisen ohjausryhmän roolia voitaisiin vahvistaa ja sen kokouksia tulisi olla useammin. Yksi vaihtoehto voisi olla erillisen työryhmän tai sihteeristön perustaminen osaamiskeskusohjelman tapaan, missä asioita voitaisiin valmistella ja ryhmän osallistujat pääsisivät aidosti vaikuttamaan työn sisältöihin ja painopisteisiin.

Innovaatio ja osaaminen -verkoston toiminta on pitkälle vakiintunut aluekeskusohjelman aikana. Verkostossa on koetellut toimintatavat ja vuosittain toistuvia elementtejä. Alueellisesta näkökulmasta verkoston haasteena on vahvistaa edelleen alueiden sisäistä verkostoitumista eri toimijoiden kesken. Lisäksi KOKO:ssa mukaan tulevien uusien alueiden kehittämisvalmiudet on saatettava samalle tasolle niiden alueiden kanssa, jotka ovat olleet jo aikaisemmin mukana. Innovaatio ja osaaminen -verkoston keskeisin haaste liittyy roolin lunastamiseen kaikkien alueiden verkoston. Verkoston aikaisemman profiilin johdosta suuret kaupungit tai osaamiskeskusohjelman toimijat eivät ole löytäneet verkostoa tai eivät koe verkostossa tehtävää työtä houkuttelevaksi. Verkoston kansallisen koordinaation näkökulmasta on merkittävä haaste, jos suuret kaupungit rakentavat oman innovaatioympäristöjen kehittämisverkoston, jolla ei ole liittymäpintaa KOKO:n innovaatio ja osaaminen -verkostoon. TEM voisi toimia aloitteellisena KOKO:a ja osaamiskeskusohjelmaa hallinnoivana tahona ja selkeyttää alueiden keskinäiseen yhteistyöhön tarjottavien foorumien määrää ja muotoa.

4.3 Luovat alat ja kulttuuri

Verkosto on lähtenyt liikkeelle alueiden toiveista ja yhteistyötä on tehty jo aluekeskusohjelman aikana. Lisäksi alueellisen maaseutuosion aikana on toteutettu maa-seutualueiden välistä yhteistyötä. Alkuvaiheessa yhteistyö oli löyhää ja pohjautui muutamien aktiivisten alueiden kokoontumisiin. Verkoston syntyyn ovat vaikuttaneet merkittävästi näkemykset siitä, millainen rooli kulttuurilla ja luovilla aloilla voi olla osana alueiden kehittämistä ja vetovoimaa. Alkuvaiheessa verkoston näkökulma oli tiiviimmin kiinni kulttuurissa ja vetovoiman kehittämisessä. Viime aikoina osana KOKO-valmistelua näkökulma on muuttunut kohti luovia aloja sekä elinkeinon ja yritysten kehittämistä.

VERKOSTON KESKEINEN SISÄLTÖ

Verkoston toiminnan kaksi pääteemaa ovat luova talous osana *aluekehittämistä* ja luova talous osana *elinkeinoelämää*. Molempia osioita tarkastellaan yhtenä kokonaisuutena, ja tavoitteet ovat siksi osin toisiaan sivuavia.

Luovien alojen verkosto KOKO:ssa on alueiden välinen toimintafoorumi kulttuuri- ja luovan alan toimijoille, aluekehittäjille ja elinkeinoelämän edustajille. Se tukee toimijoiden ja kehittäjien alueellista toimintaa ja pyrkii saattamaan luovien alojen kehittämistyön systemaattiseksi ja tavoitteelliseksi. Verkosto tukee luovien alojen strategista kehittämistä ja toimijoiden välistä kumppanuutta, asiantuntijuuden kehittämistä ja vahvistaa alueellista osaamista. Verkosto järjestää luovan talouden aluekehittäjävalmennusta yhteistyössä opetusministeriön kanssa, alueellisia työpajoja ja verkostokokouksia, alueellisia Rysä- ja Roadshow -tapahtumia sekä asiantuntijakoulutuksia kuten yritysneuvojakoulutuksia. Toiminnan tavoitteena on kunkin alueen keskeisten luovan alan toimijoiden tunnistaminen ja kokoaminen

koordinoiduksi verkostoksi tai osaamiskeskittymäksi. Tavoitteena on myös kehittää alan toimijoiden osaamista ja toimintakykyä.

Toinen osa luovien alojen verkoston toiminnan sisältöä tukee TEM:n luovan talouden strategisen hankkeen alueellista toteuttamista. KOKO-verkosto edistää monialaisten verkostojen syntyä ja edistää luovien alojen ja muiden toimialojen välistä strategista yhteyttä. Verkosto kokoaa yrityksiä ja toimijoita klustereihin ja luo tavoitteellisia toimintatapoja kansainvälistymispyrkimysten tueksi. Lisäksi verkostossa edistetään alueellista ja kansallista luovan talouden innovaatiotoimintaa uusien palveluiden ja tuotteiden kehittämisen tueksi. Verkostossa järjestetään luovien alojen ja muiden alojen yritysten ja toimijoiden matchmaking-tapaamisia ja foorumeita luovien alojen ja muiden perinteisen teollisuudenalojen toimijoiden kesken. Lisäksi verkoston toimesta laaditaan alueellisia luovien alojen kansainvälistymisen tiekarttoja. Toiminnan tavoitteena on alan vahvempi brändäys luovien alojen yrittäjyyden tukemiseksi ja alan tunnetuksi tekeminen.

Alueellinen luovien alojen kehittämistyö on jo hyvässä vauhdissa, mutta alueen keskeiset toimijat tulee vielä systemaattisemmin koota yhteiseen pöytään toimintaan osallistuvilla alueilla. Osalla verkostoalueista tämä on kohtuullisen hyvällä tolalla, mutta valtaosalla alueita yhteistä tekemistä ja verkostoja pitää vielä tiivistää. Verkoston toimintamuotoja ovat alueelliset ja kansalliset tapaamiset, koulutukset ja työpajat. Lisäksi verkosto teettää tarvittaessa selvityksiä ja kartoituksia liittyen esimerkiksi valmennuksiin tai koulutuksiin. Toiminnasta ja hyvistä käytännöistä kootaan ja julkaistaan raportteja.

VERKOSTON LISÄARVO ALUEILLE

Verkosto tukee alueita luovien alojen strategisessa kehittämisessä ja alan merkityksen esiin nostamisessa. Työtä on tehty jo aluekeskusohjelmassa ja alueellisen maa-seutuosion puitteissa, mutta työtä on systematisoitava ja jatkettava KOKO-verkостossa mukana olevilla alueilla. Verkosto tarjoaa alueille välineitä kehittäjien osaamisen kehittämiseen. Jatkossa verkostossa halutaan kiinnittää yhä enemmän huomiota seurantaan eli siihen, miten erilaisia tilaisuuksia on hyödynnetty alueilla. Verkosto tukee kumppanuuden kehittymistä, tiedonvaihtoa ja yhteistä hankevalmistelua alueiden välillä.

Vuonna 2008 aluekeskusohjelman verkostossa toteutettiin alueellinen työpajakerros ja sen pohjalta useat alueet alkoivat laatia omia alueellisia luovien alojen kehittämisohjelmia. Tärkeätä on, että luovat alat näkyvät alueiden ohjelmissa ja esimerkiksi elinkeinostrategioissa, koska sitä kautta alan kehittäminen konkretisoituu ja resursoidaan aluetasolla. Samalla on alueellisesti määriteltävä tarkasti, miten alaa kehitetään, ja mitkä ovat alan kehittämisen kärjet kullakin alueella.

Kulttuuritoimiala on hajanainen ja alalla toimii paljon pieniä toimijoita. AKO-verkoston kautta toteutettu työpajakerros on osaltaan selkeyttänyt kokonaiskuvaa keskeisistä luovan alan toimijoista aluetasolla. KOKO-verkостossa tullaan kiinnittämään yhä enemmän huomiota siihen, että kootaan alueellisesti keskeiset toimijat

(esim. hankevetäjiä sekä elinkeinoyhtiöiden tai oppilaitosten edustajia) yhteiseen pöytään keskustelemaan alan kehittämistä. Verkosto ei ole ohjeistanut alueita, miten alueellinen koordinaatio tulisi hoitaa, vaan jokaiselta alueelta on nimettynä yhteyshenkilö, joiden kautta viesti välitetään alueille. Tärkeää on, että viesti kulkee yhteyshenkilöiden kautta eteenpäin alueen keskeisille toimijoille.

Verkoston sisältö muodostuu alueiden toivomusten ja palautteen perusteella. KOKO-verkoston sisältöihin ovat lisäksi merkittävästi vaikuttaneet TEM:n strateginen luovan talouden hanke ja OPM:n linjaukset. Verkostossa on joukko edelläkävijäalueita, joiden aloitteiden kautta verkostotyön sisältöjä ideoidaan ja testataan yhdessä muiden alueiden kanssa. KOKO:ssa mukaan tulee myös sellaisia alueita, jotka eivät ole aikaisemmin olleet mukana verkostossa, ja näiden kanssa lähdetään liikkeelle alueellisten työpajojen kautta.

VERKOSTON KANSALLINEN LISÄARVO

Kansallisella tasolla keskeisimmät alan toimijat ovat TEM ja OPM, jotka molemmat toteuttavat luovan alan kehittämistä. Verkoston yksi tehtävä on nostaa esiin TEM:n luovien alojen strategista hanketta ja vahvistaa sen alueellisuutta. Verkosto toimii teemassa linkkinä alueiden ja ministeriön välillä. Lisäksi kansallisella tasolla TEM:n ja OPM:n välinen yhteistyö on selkiytynyt: OPM keskittyy osaamisen kehittämiseen ja TEM elinkeinoiniin ja yrittäjyyteen. Olennaista on tiivistää verkoston kautta tiedonkulkua kansallisesti sekä alueiden ja ministeriöiden välillä.

Kansallisella tasolla tunnustetaan tarve yhteistyörakenteelle luovan alan kehittämisessä. Olennaista kansallisen ohjausryhmän työssä on kuitenkin se, että ryhmällä on selkeä rooli ja se pystyy työllään tuottamaan lisäarvoa verkostossa mukana olleille alueille. Siksi verkostolle mahdollisesti perustettavan ohjausryhmän tulee olla aktiivinen ja edustava siten, että kunkin osapuolen aloitteilla on edellytykset siirtyä alueille käytännön toiminnaksi. Myös kansallisen tason yhteistyössä on keskeistä alueiden rooli ja aktiivisuus.

Rauman seutu vastaa KOKO-verkoston hallinnoinnista ja koordinoinnista. Lisäksi verkostoon integroidaan Kaustisen vetämä AMO:n kulttuuriklusterin toiminta.

Luovat alat ja kulttuuri -verkoston toiminnassa on löydetty selkeät päälinjat, joiden mukaan toiminta alueiden kesken organisoidaan. Ala on hyvässä nosteessa, mikä näkyy myös alueiden kiinnostuksessa verkostoa kohtaan. Alueellisella tasolla luovat alat ja kulttuuri -verkoston merkittävimpiä haasteita on saada alueilta oikeat toimijat mukaan kehittämis-työhön. Samalla on pidettävä huoli siitä, että toiminta ja toimenpiteet suuntautuvat alan edistämiseen joko aluekehittämisen tai elinkeinotoiminnan näkökulmasta. Verkostoon uutena mukaan tulevien alueiden kehittämisvalmiuksia on parannettava, ja ajatus aluekeskusohjelman aikana toteutetun työpajakierroksen toisesta kierroksesta uusille alueille on hyvä. Kansallisella tasolla alan merkittävimmät kehittäjät ovat OPM ja TEM. Kahden ministeriön strategisten hankkeiden yhteistyö ja molempien osapuolten tavoitteiden yhdistäminen edellyttää nykyistä tiiviimpää kansallista koordinaatiota. Tiedonvaihtoa kansallisella tasolla on siksi vahvistettava.

4.4 Kansainvälisyys (Venäjä)

Muutamalla alueella Suomessa (Imatra, Jyväskylä, Kotka, Lappeenranta, Mikkeli) on ollut jo vuosia yhteistyötä Venäjälle, erityisesti Pietarin alueelle. Alueellisten kehittämissyhtiöiden organisoiman toiminnan tavoitteena on ollut auttaa oman alueen yrityksiä etabloitumaan Venäjän markkinoille. Nyt myös monella muulla alueella (Hämeenlinna, Kajaani, Lahti, Rovaniemi) on tartuttu Venäjän tuomiin mahdollisuuksiin. Tällä hetkellä Venäjällä on runsaasti sekä alueellisten kehittämiss-organisaatioiden toimintaa että kansallisia toimijoita (Tekes, Sitra, Finpro). Runsaasta toimijajoukosta johtuen Venäjä-yhteistyön kehittäminen edellyttää tiiviimpää yhteistyötä eri toimijoiden kesken ja palveluiden laajempaa tarjontaa koko Suomen alueella.

Myös kansallisesta näkökulmasta eri ministeriöillä ja muilla toimijoilla on Venäjän suuntaan runsaasti kiinnostusta ja käynnissä erilaisia toimenpiteitä. Ulkoministeriön toimesta toteutetaan lähialuekokouksia ja TEM:n toimesta elinkeinotoiminnan ja viennin edistämiseen tähtääviä tilaisuuksia.

VERKOSTON KESKEINEN SISÄLTÖ

Kansainvälistymiseen ja erityisesti Venäjään keskittyvän KOKO-verkoston tavoitteena on luoda yhteinen palvelualue, jonka kautta pk-yritykset eri puolilta Suomea pääsisivät Venäjän kaupan portille. Samalla tavoitteena on edelleen vahvistaa seudullisten kehittäjien osaamista ja tiivistää seudullisten toimijoiden yhteistyötä. KOKO-verkoston toiminnan tarkoitus ei ole synnyttää kilpailevaa toimintaa esimerkiksi Suomalais-Venäläisen kauppakamariyhdistyksen (SVKK) tai Finpron kanssa, vaan niputtaa eri toimijoiden tekemistä yhteen kokonaisuuteen.

Verkoston toiminta käynnistetään nykytilan pika-analyysillä, jossa kootaan yhteen meneillään olevat asiat. Analyysissä selvitetään, kuka tekee mitäkin Venäjän markkinoilla suomalaisten yritysten mahdollisuuksien edistämiseksi, ja samalla täsmennetään eri toimijoiden vahvuusaloja ja painopisteitä osana kokonaisuutta. Selvityksen rinnalla kootaan kotimainen verkosto ja mukana olevat tahot. Syksyn aikana kootaan verkoston toimijat koolle keskustelemaan toimintasuunnitelman sisällöstä ja ensimmäisen toimintavuoden tavoitteista.

Verkoston toimintaan on kaavailtu resursseiksi kahta henkilöä, jotka toimisivat päätoimisina verkoston koordinaattoreina. Verkostotoiminta muodostuu verkostotapaamisista, tiedottamisesta, koulutustilaisuuksista, hyvien käytäntöjen levittämisestä ja esittelytilaisuuksista. Toimintaan voi myöhemmässä vaiheessa sisältyä myös esimerkiksi näkyminen yhteisellä Suomi-osastolla Pietarissa isoimmilla messuilla. Verkoston toimintaa käynnistettäessä luotetaan vahvasti siihen, että toiminta synnyttää uusia tarpeita ja toiveita, ja verkoston sisältö muovautuu ja uudistuu jatkuvasti muun toiminnan kautta.

VERKOSTON LISÄARVO ALUEILLE

Verkoston tehtävänä on koota yhteen hyviä kokemuksia ja esimerkkejä Venäjällä tehtävästä yhteistyöstä ja tarjota tätä kautta tietoa Venäjän markkinoilla toimimisesta sellaisille alueille, jotka eivät ole aikaisemmin toimineet Venäjällä. Uudet alueet pääsevät tällä tavalla liikkumaan junaan oppimaan alan pioneerien tekemästä työstä.

Tavoitteena ei ole, että kaikki verkostossa mukana olevat alueet perustavat oman toimipisteen Venäjälle. Sen sijaan verkoston kautta on tarkoitus koota Pietarissa ja muualla Venäjällä pitkään toimineiden organisaatioiden kokemukset myös muiden alueiden ja etenkin yritysten käyttöön. Kokemustenvaihdon kautta eri alueilla voidaan miettiä, millä tasolla ja miten heidän on vahvistettava läsnäoloaan Venäjän markkinoilla. Samaan aikaan on saatu viestejä myös Pietarissa jo toimivilta organisaatioilta, että olisi tärkeää saada tiettyihin hankkeisiin laajempi joukko suomalaisia yrityksiä mukaan. Tärkeää on tiivistää vuoropuhelua eri toimijoiden välillä.

Verkoston koordinaattorin toiveena on, että jokaiselta toimintaan osallistuvalla alueelta nimetään yhteyshenkilö verkostoon. Tämä henkilö voisi mahdollisuuksien mukaan olla sama henkilö, jonka vastuulla on kansainvälistymiseen ja Venäjään liittyvät asiat alueellaan. Jossain vaiheessa saattaa olla tarve koota myös alueellisesti erillisiä työryhmiä, joihin kutsutaan laajemmin niitä alueiden organisaatioita, joilla on erityisiä intressejä Venäjän suuntaan.

Jatkossa alueilla on erittäin merkittävä rooli verkoston toiminnan sisältöjen määrittelyssä. Toimintaa rakennetaan tiiviissä yhteistyössä alueiden kanssa ja verkostolla tähdätään alueiden omien Venäjä-yhteyksien ja -osaamisen vahvistamiseen.

VERKOSTON KANSALLINEN LISÄARVO

Tällä hetkellä Venäjä-yhteistyötä tehdään pääsääntöisesti aluekohtaisesti, eli yksittäiset alueet tarjoavat palveluita pääasiassa oman alueensa yrityksille. Näiden lisäksi esimerkiksi Finpro ja SVKK tarjoavat palveluitaan kaikille kiinnostuneille yrityksille. Palveluiden piiriin pääseminen edellyttää kuitenkin yrityksen omaa aktiivisuutta. Tähän liittyy yksi verkoston kansallisista tavoitteista, eli koota kehittämisorganisaatioita koko maasta ja tehdä Venäjä-yhteistyötä proaktiivisemmin yhdessä yritysten kanssa. Samalla kokonaisuudesta muodostuu isompi ja vaikuttavampi kuin yksittäisten osien summasta.

Kansalliseen yhteistyöhön on saatava kaikki keskeiset toimijat mukaan. Näitä ovat etenkin Tekes, Sitra, Finpro, osaamiskeskukset ja Finnodet. Verkosto tarjoaa riippumattoman yhteistyöalustan kaikille toimijoille, eikä se tule rakentamaan uutta organisaatiota olemassa olevien päälle. Sen sijaan verkoston tehtävänä on tiivistää yhteistyötä kansallisella tasolla ja saada sitä kautta lisää volyyymiä Venäjä-yhteistyöhön etenkin yritysten näkökulmasta.

TEM:n Venäjä-verkostossa on tällä hetkellä 60 jäsentä. Verkosto kokoontuu pari kertaa vuodessa ja toiminnan tavoitteena on tiedonvaihto eri organisaatioiden välillä. TEM:n kansallisen Venäjä-verkoston näkökulmasta keskeisiä toimijoita

alueilla ovat TE-keskukset ja siellä innovaatioiden ja kansainvälisen liiketoiminnan yksiköt. Näissä tehtävissä toimivat henkilöt olisi saatava verkoston alueelliseen työhön mukaan.

KOKO:n Venäjä-verkosta koordinoi Sekes ry ja koordinaatioon ollaan palkkaamassa kahta henkilöä. Kansallisella tasolla verkoston koordinaatiosta vastaa pari kertaa vuodessa kokoontuva tulevaisuusryhmä, jonka jäseniksi kutsutaan edustajat esimerkiksi TEM:stä, Tekesistä, Sitrasta, SVKK:sta, Finnodesta ja Finprosta. Lisäksi toimintaa ohjaamaan on perusteilla hallitus, joka kokoontuisi 6 kertaa vuodessa keskustelemaan ja ohjaamaan verkostossa tehtävää työtä. Hallituksen kokoonpanoon on kaavailtu 5 henkilöä, joista ainakin osalla olisi käytännössä kokemusta Venäjän markkinoilla toimimisesta ja sikäläisestä liiketoimintakulttuurista.

Kansainvälistyminen ja etenkin Venäjä on noussut alueita yhdistävänä teemana esiin KOKO-valmistelussa siinä määrin, että aiheen ympärille on päätetty perustaa yksi KOKO:n pilotti-verkostoista. Verkoston lähtökohtana on koota Venäjällä ja etenkin Pietarissa jo toimivien organisaatioiden kokemuksia ja palveluita, joista muut alueet voisivat ottaa oppia. Alueellisesta näkökulmasta verkoston haaste liittyy siihen, missä määrin Venäjällä jo toimivat alueelliset toimijat ovat valmiita jakamaan kokemuksiaan ja tarjoamaan palveluitaan oman alueensa ulkopuolisille yrityksille. Toinen haaste liittyy siihen, miten saada käynnistysvaiheessa käyntiin riittävän konkreettisia toimenpiteitä, joihin alueet voivat osallistua. Kansallisella tasolla on varmasti tarve koota systemaattisemmin palvelutarjontaa ja tuoda aktiivisemmin alueiden ja yritysten tietoon Venäjän mahdollisuuksia. Kansallisen koordinaation näkökulmasta on tärkeää, että verkoston tueksi ei perusteta erillisiä ohjausryhmiä, vaan verkoston työssä hyödynnetään mahdollisuuksien mukaan muita, jo olemassa olevia, toimijoita yhteen kokoavia verkostoja ja foorumeita.

4.5 MAL-yhteistyö

Kaupunkiseudut ovat saaneet kunta- ja palvelurakennehankkeessa erityisen huomion. Helsingin seudun ja 16 muun kaupunkiseudun on edellytetty ryhtyvän parantamaan maankäytön, asumisen ja liikenteen yhteensovittamista sekä palvelujen saatavuutta seuduilla yli kuntarajojen.

KOKO:lla voidaan tukea maankäytön, asumisen ja liikenteen kehittämisen teemoja, joissa hyvä kaupunkisuunnittelu edellyttää eri sektoreiden toimien yhteensovittamista. KOKO:lla voidaan tukea aluetasoisia suunnitteluprosesseja ja seututasoisten menetelmien kehittämistä maankäytön, asumisen ja liikenteen suunnittelussa ja vaikuttaa ilmastonmuutoksen hillitsemiseen. Siten KOKO:lla on mahdollisuus edistää ja rahoittaa Paras-kaupunkiseutusunnitelmissa käyntiin lähteneitä prosesseja, joiden tavoitteena on arkielämän sujuvuuden näkökulmasta hyvin toimiva kaupunkirakenne. Tämä tukee kaupunkiseutujen laaja-alaista kehittymistä.

KOKO:lla tuetaan alueiden yhteistyötä ja vauhditetaan positiivisten vaikutusten leviämistä. Käynnistävällä ohjelmakaudella kaupunkiseutujen erityisenä tarpeena

on vahvistaa yhteistyötä maankäytön, asumisen ja liikenteen yhteensovittamisessa, mitä tarkoitusta varten KOKO-ohjelmassa käynnistetään MAL-teemaverkosto. Yhdyskuntarakenteen kehittäminen kiinnostaa myös muita seutukuntia, sillä kehittämisellä nähdään olevan vaikutusta myös kunnallistalouden hallintaan.

VERKOSTON KESKEINEN SISÄLTÖ

Verkoston tavoitteena on tukea alueita kaupunkiseutusunnitelmien (ja muiden alueellisten yhdyskuntarakennesuunnitelmien) toimeenpanossa kehittämällä toteuttamista tukevia suunnitteluprosesseja sekä menetelmiä ja työvälineitä laadittujen suunnitelmien toimeenpanemiseksi. Työssä pyritään vahvaan elinkeinopoliittiseen näkökulmaan kytkemällä elinkeinojen kehittämisen ja maankäytön suunnitteluprosessit toisiinsa. Työn päämääränä on vahvistaa suomalaisten kaupunkiseutujen kilpailukykyä houkuttelevina ympäristöinä talouden kehitykselle ja työvoiman sijoittumiselle sekä kansallisesti että kansainvälisesti.

Verkoston tavoitteen saavuttamista edistää yhtäältä velvoite kaupunkiseutusunnitelmien laadinnasta ja toteuttamisesta ja toisaalta kaupunkiseuduilla itse syvennetty näkemys yhteistyön tarpeesta yhdyskuntarakenteen suunnittelussa ja hallinnassa.

Verkoston toimintamuotoja ovat esimerkiksi verkostotapaamiset, hyvien käytäntöjen jakaminen sekä yhteiset hankkeet, joilla luodaan uusia seudullisia lähestymistapoja hyvään yhdyskuntasuunnitteluun. Verkostohankkeina voi olla yhteisten kilpailutusasiakirjojen tuottaminen kuntien MAL-hankkeiden konsultointipalvelujen hankintaan sekä hankkeet, jotka liittyvät kasvun kustannusten laskentaan ja yhdyskuntarakenteen taloudellisuuden arviointiin, joukko- ja kevyen liikenteen kehittämiseen, haja-asutusalueiden rakentamisen hillitsemiseen tai keskustojen kehittämiseen. Verkoston jäsenet voivat mentoroida toisiaan ja jakaa jo kertynyttä kokemusta MAL-hankkeiden toteuttamisessa.

Verkosto tukee jäsentensä osaamista järjestämällä koulutuspäiviä ja työseminaareja sekä organisoimalla mahdollisia yhteisiä tutkimus-, selvitys- ja suunnitteluhankeita. Verkosto voi myös teettää julkaisuja MAL-suunnittelun tueksi. Verkostolle rakennetaan myös verkkosivut ja viestintää tukeva brändi.

VERKOSTON LISÄARVO ALUEILLE

Verkoston roolia alueiden kilpailukykyyn kehittämisessä fokusoidaan verkostojäsenten tarpeiden mukaan. MAL-teemat voivat liittyä yhdyskuntarakenteen tiivistämiseen, monipuolistamiseen ja keskustojen kehittämiseen, liikkumistarpeeseen ja liikumistapoihin, asuin ympäristöihin ja asuntotuotantoon tai energiatehokkuuteen. Työssä painotetaan suunnitteluprosessien ja niissä käytettävien työvälineiden kehittämistä ja pyritään erityisesti suunnittelun laadun parantamiseen.

Prosessien kehittämistarve liittyy uudensuunnitelmiin yhteistyömalleihin, jotka edistävät sekä kuntien että toimialojen vuoropuhelua. Monialaisen yhdyskuntasuunnittelun haasteena on luoda toimiva toimiala- ja sektorirajat yhdistävä yhteissuunnittelu. Prosessitarpeita on lisäksi kuntien luottamushenkilöiden sitouttamisen

käytännöissä sekä kuntalaisten aktivoinnissa seudullisiin prosesseihin. Oman haasteensa yhdyskuntasuunnittelulle asettavat kestävä kehityksen, ja kansainvälistymisen kehitysnäkökulmat, jotka leikkaavat MAL-suunnittelua horisontaalisesti.

MAL-prosessien onnistuminen edellyttää myös uudenlaisten työvälineiden kehittämistä ja testausta. Tunnettuja työvälineitä ovat esimerkiksi maankäytön kehityskuvat, rakennemallit, yhteiset yleiskaavat, aluesuunnittelumallit. Yleinen tilaus on yhdyskuntasuunnittelun taloudellisuuden arvioimiselle, jota voidaan tukea kehittämällä kustannusvertailumenetelmiä ja yhdyskuntarakenteen toteuttamisohjelmia. Kaupunkiseuduilla yhteistyön tarvetta on lisäksi kaupan hankkeiden ohjauksessa ja sitä tukevassa palveluverkkoselvitysten toteuttamisessa. Yhdyskuntarakenteen kehityksen seuranta ja mittaaminen puolestaan parantavat toimenpiteiden vaikutavuuden arviointia.

Verkostossa voidaan välittää kokemuksia myös jo koetelluista työvälineistä kuten liikennejärjestelmäsuunnitelma, joukkoliikennesuunnitelmat, asuntopoliittinen ohjelmatyö, palveluverkkosuunnitelma, aiesopimusmenettely ja seutusopimusmenettelyt. Ympäristöministeriön näkökulmasta alueiden keskinäinen verkottuminen, tiedonvaihto ja oppiminen tukevat kaupunkiseutusuunnitelmien toimeenpanoa.

VERKOSTON KANSALLINEN LISÄARVO

MAL-verkosto voi toimia yhteistyökumppanina kaupunkipolitiikan yhteistyöryhmälle ja muiden kansallisten toimijoiden hankkeille kuten osaamiskeskusohjelman asumisen osaamisklusterille. MAL-verkostolla voidaan tukea myös kansallista kaupunkiseutusuunnitelmien seurantaa ja Paras-seurantatyöryhmän työskentelyä. Lisäksi verkostolle tulee rakentaa sujuvat yhteydet ympäristöministeriöön, liikenne- ja viestintäministeriöön, valtionvarainministeriöön ja luonnollisesti työ- ja elinkeinoministeriöön. Yhteyksiä rakennettaessa on kuitenkin otettava huomioon jo olemassa olevat työryhmät, joissa KOKO:n MAL-verkoston asioita voidaan tarvittaessa ottaa asialistalle.

MAL-suunnittelun kansainvälinen näkökulma huomioidaan benchmarkkaamalla eurooppalaisia hyvää yhdyskuntarakennetta ja yhteen sovittavaa suunnittelua toteuttavia kaupunkiseutuja. Lisäksi verkosto voi hakea rahoitusta yhdyskuntarakenteen suunnitteluhankkeisiin kansallisista ohjelmista. Rahoitusmahdollisuuksien osalta verkosto voi hyödyntää esimerkiksi Sitran energiaohjelmaa 2008-2012 tai Tekesin Kestävä yhdyskunta -ohjelmaa.

Verkostolle nimetään kokopäiväinen projektipäällikkö tai -koordinaattori ja assistentti, jotka ylläpitävät verkostoa, suunnittelevat sen työtä ja vastaavat toimenpiteiden valmistelusta. Projektipäällikkö kerää verkostokumppaneiden toimivat käytännöt ja yhteistyötarpeet sekä suunnittelee uudet yhteiset avaukset verkostojäsenten kanssa. Projektipäällikkö raportoi toiminnasta verkoston ohjausryhmälle, johtoryhmälle ja TEM:lle. Verkoston toimintaa koordinoi Tampereen seutu.

Verkostolle perustetaan lisäksi pieni johtoryhmä, joka valmistelee verkostotoiminnalle tarkemmat vuositavoitteet ja tukee projektipäällikköä niiden toteuttamisessa.

Verkostolle nimetään myös ohjausryhmä ja määritellään sen toimivaltaan kuuluvat tehtävät. Ohjausryhmään pyritään saamaan mukaan MAL-työtä seuraavat eri sektoriministeriöt.

Yhteistyö kaupunkiseutujen maankäytön, asumisen ja liikenteen ratkaisuihin on yhä merkittävämpi kilpailukykyä vahvistava tekijä. Paras-hankkeen jatkumona kaupunkiseutusunnitelmissa tulee esittää kestäviä ratkaisuja seutujen MAL-kokonaisuuksien kehittämiseksi. Tätä taustaa vasten on noussut tilaus myös KOKO-verkostolle MAL-teemassa. Alueellisella tasolla verkoston kautta voidaan vaihtaa kokemuksia kaupunkiseutusunnitelmien laatimisesta ja oppia vertaiskehittämisen kautta toinen toisiltaan. Lisäksi MAL-teema liittyy keskeisesti alueiden sisäisen koheesion kehittämiseen seuduilla, jotka muodostuvat kaupungeista ja niitä ympäröivistä maaseutualueista. Kansallisesta näkökulmasta keskeistä on kytkeä MAL-verkoston työ osaksi alan laajempaa kehittämistä. Kaupunkiseutusunnitelmien perusteella seudut ovat hyvin erilaisissa kehitysvaiheissa, ja alueiden keskinäinen verkottuminen edesauttaa kaikkia seutuja suunnitelmien toimeenpanossa. Uuden verkoston haasteena on saada käyntiin sellaisia toimenpiteitä, joista toimintaan osallistuvat alueet aidosti hyötyvät. MAL-teema on suhteellisen tuore näkökulma alueiden kehittämisessä varsin monella alueella, ja siksi lähtökohtaiset edellytykset yliaalueelliselle yhteistyölle ovat hyvät.

4.6 Matkailu

Verkoston taustalla on ajatus matkailukeskusten verkostosta. Verkostoon on kaavailtu ensisijaisesti sellaisia matkailukeskuksia, jotka sijaitsevat harvaan asutulla alueella. Tällaiset keskuksat ovat oman alueensa ja kuntansa elinvoiman ja vetovoiman moottoreita, ja ne heijastavat positiivista kasvua ja kehitystä ympärilleen.

Alueet ovat verkostoituneet keskenään matkailuteemassa aikaisemminkin, mutta varsinaista ohjelmallista kehittämistä matkailussa ei ole AKO:n tai AMO:n aikana tehty. Uudessa KOKO-verkostossa toimijajoukkoa ja toiminnan kohdetta rajataan tiiviimmin matkailukeskusalueisiin ja -kuntiin. Verkostoon osallistumiselle voitaisiin asettaa jonkin raja esimerkiksi yöpymisten määrän osalta. Yksi kriteeri verkostoon pääsemiseksi voisi olla, että matkailukeskuksessa on oltava vuositasolla enemmän kuin 200 000 yöpymistä.

Kansallisen matkailustrategian päivitystyö on käynnistymässä, mikä on otettava huomioon verkoston toimintaa käynnistettäessä ja sen sisältöjä suunniteltaessa. Työhön liittyen on mahdollista, että KOKO-verkosto voisi olla aluetasolla yritysten toimintaedellytysten kehittämistä varten. Yritystoiminnan kehittäminen tulisi siten olla KOKO-verkoston keskeisin sisältö.

VERKOSTON KESKEINEN SISÄLTÖ

Verkoston ensisijainen tehtävä on matkailukeskusalueiden ja lähiympäristön kilpailukykyyn parantaminen. Verkosto painottaa sisällöissään elinkeino- ja innovaationäkökulmaa. Toiminnalla haetaan konkreettisia uusia avauksia matkailualan

elinkeinotoimintaan. Verkostossa kerätään systemaattisesti hyviä käytäntöjä, vaihdetaan tietoja ja kokemuksia sekä parannetaan tiedonkulkua. Yhtenä isona tavoitteena on lisäksi tiivistää matkailukeskusten keskinäistä yhteistyötä rakentamalla esimerkiksi konkreettisia kiertomatkailupaketteja, joiden kautta voidaan usean alueen yhteistyönä suunnata markkinointia etenkin kansainvälisille matkailijoille. Tällä päästäisiin pois kilpailusta matkailukeskusten välillä.

Verkostossa toteutetaan konkreettisia pilottikokeiluja kuten esimerkiksi yhteismarkkinointia ja benchmarking-tapaamisia. Lisäksi verkostoon osallistuvat alueet organisoivat omalla alueellaan keskeisten matkailutoimijoiden työryhmän, joiden kautta aloitteita nostetaan koko verkostolle yhteiseen keskusteluun ja kokemusten vaihtoon. Yksi ajatus on ollut toteuttaa verkoston toimesta palveluseteli-kokeilu, jossa paikallinen matkailun työryhmä voisi myöntää tietyin edellytyksin rahallisen tuen kehittämistoimenpiteiden nopeaan käynnistämiseen. Seteli olisi arvoltaan maksimissaan 5000 euroa ja sen rahoittajaksi on kaavailtu maakuntien liittoja (maakuntaraha). Palvelusetelimallin haasteena on, miten luoda kriteeristö ja prosessi setelin myöntämiseen. Toisaalta on myös varmistettava tukisetelin myöntövaltuudet ja esitetyn rahoituksen soveltuvuus yritysten toiminnan tukemiseen.

Verkoston keskeiset toimintatavat mukailevat KOKO:n toimintatapateemoja. Uudistuvat yhteistyön muodot ja verkostoituminen -kokonaisuus tähtää matkailutoimijoiden, sen tukialojen ja matkailuyrittäjien tiiviimpään yhteistyöhön paikallisesti ja kansallisesti. Iso kysymys tähän liittyen on, miten samaa henkilökuntaa voitaisiin hyödyntää yhtenä kokonaisuutena talvi- ja kesäkohteiden resurssina.

Oppivan ohjelman näkökulmasta verkostossa haetaan systemaattisesti uusia virikkeitä kehittämiseen benchmarking-tapaamisten kautta. Tavoitteena on alueiden ja matkailukeskusten sekä yrittäjien oppiminen ja kehittyminen. Verkoston sisältö halutaan pitää suhteellisen avoimena, jotta toiminta säilyy joustavana ja tarvittaessa voidaan reagoida nopeastikin muuttuneisiin tarpeisiin.

Kansallisesta näkökulmasta yksi verkoston sisällöistä voisi olla se, että pyritään luomaan mittaristo, joka kuvaisi matkailukeskusten kehittymistä. Kehitystä kuvaavat indikaattorit jäävät tällä hetkellä vuodepaikkojen määrän tasolle. Olisi tärkeä luoda ja seurata kehitystä myös muilla indikaattoreilla ottaen huomioon yöpyjien lisäksi myös päivämatkailijat. Määrällisten mittareiden lisäksi tulisi keskittyä syvällisempään analysointiin kysymällä, miten matkailijoiden viihtyvyyttä on parannettu, tai onko toiminnassa erikoistuttu jollain tavalla.

VERKOSTON LISÄARVO ALUEILLE

Verkoston kautta matkailukeskusalueet pääsevät vaikuttamaan paikalliseen kehittämiseen. Tätä kautta tieto välittyy alueen kehittäjille ja rahoittajille, mikä parantaa matkailualan kehitysedellytyksiä paikallistasolla. Samalla viestiä voidaan viedä myös kansallisen tason päätöksentekijöiden tietoon.

Matkailuverkosto täydentää osaamiskeskusohjelmassa tehtävää yhteistyötä. KOKO:n tehtävänä on ruohonjuuritason aktivointi ja sen kautta voidaan välittää

matkailukeskuksiin osaamiskeskusohjelmassa luotuja hyviä käytäntöjä. Verkoston kautta on tarkoitus käynnistää ruohonjuuritason innovaatiotoiminta matkailukeskuksissa, millä tarkoitetaan pieniä, konkreettisia parannuksia ja ideoita palveluihin ja niiden kehittämiseen.

Verkoston kautta alueiden kehittämisestä pyritään saamaan omaehtoista ja aloitteellista. Mukana olevia alueita kannustetaan uusien avausten tekemiseen, toisilta oppimiseen ja tiedon välittämiseen. Tämä edellyttää tiivistä vuorovaikutusta alueen sisällä eri toimijoiden välillä. Tiedon kulkuun alueiden sisällä ja alueiden välillä on kiinnitettävä erityistä huomiota, koska se edesauttaa alueiden oppimista ja kehittymistä.

Verkostossa mukana oleville alueille perustetaan alueelliset työryhmät, johon kutsutaan keskeiset toimijat. Työryhmän tehtävänä on laatia omalle alueelle matkailun kehittämisen toimintaohjelma. Alueen yhteyshenkilönä verkoston suuntaan voi toimia esimerkiksi seutukunnan tai kunnan elinkeinoasiamies tai muu kehittämisshenkilö. Hän kuuluu myös perustettavaan verkoston ohjausryhmään, jossa keskustellaan säännöllisesti ja aktiivisesti verkoston sisällöistä alueilta saadun palautteen perusteella.

Verkostotyö on kohdennettava muutamiin selkeisiin kokonaisuuksiin, joihin voidaan aidosti synnyttää lisäarvoa. Lisäksi on paljon sellaisia matkailuun liittyviä teemoja, jotka ovat erittäin tärkeitä (esim. matkailukeskusten saavutettavuus tai henkilöstön työssä jaksaminen), mutta joihin ei välttämättä verkoston kautta pystytä tuomaan lisäarvoa. Lisäksi on syytä täsmentää KOKO:ssa ja verkostossa tehtävän matkailualan kehittämisen ja osaamiskeskusohjelmassa tehtävän työn rooleja. Lähtökohtana tulee olla, että KOKO:lla tehdään alueellista ja paikallista kehittämistyötä ja osaamiskeskusohjelmalla valtakunnallista kehittämistyötä sekä tuetaan huippuosaamista ja -tutkimusta ja ennakkointia. Alueellisesti olisi tärkeää kohdistaa resursseja siihen, että kootaan eri tahoilla tehtävä kehittäminen yhteen kokonaisuuteen.

VERKOSTON KANSALLINEN LISÄARVO

Matkailussa keskeisiä toimijoita kansallisella tasolla ovat TEM, MEK, maakuntaliitot rahoittajina, TE-keskukset yritystoiminnan kehittäjinä ja rahoittajina, osaamiskeskusohjelma ja osaamiskeskukset sekä yliopistot ja ammattikorkeakoulut, joilla on matkailuun liittyvää koulutusta ja tutkimusta. Verkoston tehtävänä on tehdä esityksiä ja luoda hankeideoita kansallisen tason keskusteluun siitä, miten voitaisiin toimia yhdessä matkailukeskusten toiminta-edellytysten kehittämiseksi. Verkosto täydentää kansallisen tason työtä ja nostaa pienten alueiden vahvuudet ja toimijat mukaan matkailualan kansalliseen kehittämiseen.

Verkostoa koordinoi Kalajoen kaupunki ja työn tueksi kootaan kansallinen ohjausryhmä, johon kutsutaan edustajat edellä esitetyistä tahoista. Lisäksi verkosto organisoii jäsenalueilleen tapaamisia, joiden tehtävänä on keskinäinen tiedonvaihto ja oppiminen. Näitä tilaisuuksia järjestetään muutamia vuodessa ja niitä kierrätetään eri paikkakunnilla. Lisäksi verkosto pyrkii järjestämään vuosittain yhden laajemman

tapahtuman, jossa ovat mukana rahoittajat ja kaikki muut matkailualan keskeiset kehittäjät.

Matkailuun liittyy KOKO-verkostoista eniten kilpailua alueiden välillä. Muissa teemoissa lähtökohdat alueiden keskinäiselle yhteistyölle ovat paremmat. Toisaalta onnistuessaan KOKO:n matkailuverkosto voi yhdistää alueiden vahvuuksia täysin uudella tavalla ja onnistua luomaan aidosti erilaisia konsepteja ja matkailupaketteja kansainvälisille matkailijoille. Verkoston painopisteeksi on valittu matkailukeskukset, mikä on selkeä ja varsin perusteltu raja. Ilman tarkkaa rajausta matkailualan kehittäminen rönsyyä KOKO:n puitteissa hallitsemattoman laajaksi. Alueiden näkökulmasta matkailukeskusten paikallinen merkitys on keskeinen. Verkoston toimintaa käynnistettäessä on onnistuttava löytämään aidosti alueita kiinnostavia ja konkreettisia toimenpiteitä, jotka eivät kuitenkaan aiheuta keskinäistä kilpailua alueiden välillä. Yksi mahdollinen lähtökohta voisi olla selkeän yhteisen kriteeristön ja mittariston kehittäminen matkailukeskusten kehittämisen seurantaan. Kansallisesta näkökulmasta matkailuverkoston ja osaamiskeskusohjelman keskinäinen suhde on selvä. Osaamiskeskusohjelmassa tehdään yritysten ehdoilla tapahtuvaa kehittämistä, missä keskeistä on huippuosaamisen ja -tutkimuksen soveltaminen. KOKO-verkosto voi puolestaan olla ruohonjuuritason verkostona tukemassa osaamiskeskusohjelman toteutusta ja osaltaan parantamassa alan kehittämisen vaikuttavuutta.

5 Maaseutuvaikutusten arviointi

Osana KOKO:n etukäteisarviointia toteutettiin KOKO:n maaseutuvaikutusten arviointi. Työn tavoitteena oli arvioida, miten maaseutualueiden näkökulma on otettu huomioon KOKO:n valmistelun aikana sekä kansallisesti että alueiden ohjelmaehdotuksissa. Lisäksi tarkoituksena oli arvioida KOKO:n mahdollisia vaikutuksia maaseutualueille. Työ toteutettiin hyödyntämällä maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän laatimaa maaseutuvaikutusten arviointityökalua. Työkalun mukaisesti maaseutuvaikutusten arviointi sisältää seuraavat vaiheet:

- 1 Politiikan kehittämisen tavoitteet, sen toivotut tulokset sekä toimeenpanotavat selkeytetään.
- 2 Tarkistuslistan kysymykset käydään läpi ja identifioidaan, millä osa-alueilla politiikka todennäköisesti vaikuttaa maaseutualueisiin eri tavalla kuin muihin alueisiin.
- 3 Osa-alueet, joilla on mahdollisesti haitallisia vaikutuksia, tutkitaan tarkemmin ja sisällytetään politiikan kokonaisarviointiin.
- 4 Osa-alueilla, joilla vaikutukset maaseutualueisiin ovat merkittävästi erilaiset keskuksiin verrattuna, selvitetään vaihtoehtoja saavuttaa maaseutualueiden kannalta toivotut tulokset ja välttää kielteisiä vaikutuksia. Samalla voidaan selvittää mahdollisuudet, joilla voidaan maksimoida myönteiset vaikutukset maaseudulle.
- 5 Arvioinnista saadut tulokset ja ratkaisut sisällytetään päätöksentekoprosessiin ja kirjataan selostukseen maaseutuvaikutuksista.

Keskeinen osa arviointityökalua on vaiheessa kaksi hyödynnettävä tarkistuslista, joka auttaa hahmottamaan, millaisia mahdollisia vaikutuksia päätöksillä ja ohjelmassa tehtävillä valinnoilla voi olla maaseudulle. Tarkistuslista pitää sisällään kuusi osa-aluetta: 1) maaseudun elinkeinot, yrittäjyys ja työ, 2) maaseudun osaaaminen, 3) maaseutuasuminen ja palvelujen järjestäminen, 4) maaseudun saavutettavuus, yhteydet ja infrastruktuurin toimivuus, 5) maaseudun vetovoimatekijät ja vahvuudet sekä 6) yhteisöllisyys, sosiaalinen pääoma ja kansalaisten osallistuminen. Varsinaisessa arvioinnissa ohjelmaehdotukset käytiin läpi tarkistuslistaa hyödyntäen.

Ennen ohjelmaehdotusten läpikäyntiä järjestettiin keskustelutilaisuus joukolle maaseutupolitiikan asiantuntijoita. Keskustelun tavoitteena oli hakea kansallista näkökulmaa maaseutuvaikutusten arviointiin ja täsmentää maaseutuvaikutusten arvioinnissa käytettävän tarkistuslistan sisältöjä ja kysymyksiä. Tilaisuuteen osallistui yhteensä kuusi henkilöä maa- ja metsätalousministeriöstä, MTT:stä, TEM:stä ja Kuntaliitosta. Lisäksi ennen tilaisuutta haastateltiin erikseen kaksi henkilöä Helsingin yliopiston Ruralia-instituutista. Seuraavassa käydään läpi keskustelutilaisuudessa esiin nousseita keskeisimpiä huomioita.

5.1 Huomioita KOKO:sta ja aluepolitiikasta

KOKO yhdistää aluekeskusohjelman (AKO), maaseutupoliittisen erityisohjelman alueellisen osion (AMO) ja saaristo-ohjelman alueellisen ja paikallisen toteutuksen. Ohjelmien yhdistäminen nähdään osallistujien mukaan osana aaltoliikettä, jonka mukaan kehittämistyössä vuorottelevat eriyttävät ja yhdistävät toimenpiteet. Saaristokuntien ja -alueiden näkökulmasta pidettiin huolestuttavana, että näiden alueiden erityiskysymykset jäävät muiden jalkoihin KOKO:ssa. AKO:n ja AMO:n osalta yhdistäminen nähdään luontevana, mutta niiden rinnalle kaivataan edelleen erityistä saaristo-ohjelmaa.

Asiantuntijaryhmä pitää periaatteessa hyvänä sitä, että kansallinen aluekehittäminen kootaan laajempiin ohjelmakokonaisuuksiin. Silti on kiinnitettävä erityistä huomiota alueiden tasapuoliseen kohteluun. Vastaavasti alueellisesti on ohjelmaa käynnistettäessä varmistettava, että kaikki keskeiset tahot pääsevät mukaan valmisteluun. Tällä on suuri merkitys etenkin sellaisilla ohjelma-alueilla, joilla on sekä kaupunkialueita että maaseutua. KOKO:n tavoite on valmistella, aktivoida ja synnyttää uutta toimintaa. Siksi tärkeää on se, miten KOKO onnistuu generoimaan lisärahoitusta alueille, ja miten maaseudun toimijat pääsevät mukaan valmistelevaan hankkeita ja niiden sisältöjä.

Maaseudun näkökulmasta nähdään haasteellisena, että ohjelmassa painotetaan elinkeinojen kehittämistä. Osa asiantuntijoista näkee tällöin mahdollisena ongelmana, että kuntaraha on kuntien momenteissa elinkeinojen kehittämiseen suunnattua rahaa, jolloin kehittäminen kohdistuu vain aktiiviseen osaan väestöstä sekä keskusten ja taajamien isoihin elinkeinohankkeisiin. Maaseuduilla asuu paljon vanhuksia ja sellaisia nuoria, jotka eivät kuulu tähän ryhmään, eivätkä ole sitä kautta kehittämisen keskiössä. Aluepolitiikan näkökulmasta on varmistettava, että kehittämistoimet kohdistuvat myös väestön inaktiiviseen osaan erityisesti maaseudulla. Joidenkin asiantuntijoiden mukaan tässä tarvitaan erityisen vahvaa politiikkaa ja seurantaa kansalliselta tasolta, eikä asiaa voi jättää maakuntien valvonnan varaan. KOKO on keskeisin kansallisen aluepolitiikan väline, siksi sen on kohdistuttava koko väestöön ja taattava alueellinen tasapuolisuus.

Verkostoituminen nähdään erinomaisena sisältönä KOKO:ssa maaseutuvaikutusten näkökulmasta. Alueiden on onnistuttava luomaan toimivia sisäisiä verkostoja, joiden kautta koko ohjelma-alueen osaaminen ja potentiaali voidaan hyödyntää. Alueen sisäisten verkostojen lisäksi pidetään hyvänä ajatuksena alueiden välisiä verkostoja ja niiden tukemista. Verkostot tukevat erityisesti koheesiotavoitetta maaseutuvaikutusten näkökulmasta. Verkostoituminen ja uudenlaisten verkostojen luominen nähdään KOKO:n keskeisenä tehtävänä.

Maaseutualueiden näkökulmasta verkostoteemaksi voisi sopia esimerkiksi monialaiset yritykset ja monialainen yrittäjyys. Tällä hetkellä tällaiset yritykset eivät ole kehittämistoimenpiteiden kohteena. KOKO:ssa voitaisiin aktiivisesti rakentaa ohjelma-alueiden sisällä verkostoja monialayrittäjien välille ja vaihtaa sen jälkeen kokemuksia kehittämisestä muiden alueiden kanssa.

Kansallisten verkostojen teemat nähtiin pääosin hyvinä. Osa teemoista (esim. MAL) on syntynyt selkeästi kaupunkien aloitteesta, mutta teemaa pitäisi pystyä tarkastelemaan myös maaseutualueiden näkökulmasta. Verkostoihin osallistumisen osalta korostettiin, että verkostomaksut pitäisi suhteuttaa mukana oleviin alueisiin, jolloin maksuperusteena olisi esimerkiksi väestön tai yritysten määrä.

Kaiken kaikkiaan keskustelussa korostettiin, että ohjelman tulee lähtökohtaisesti tukea sekä kilpailukykyä että koheesiota kansallisesti ja alueellisesti. Tällä hetkellä vaaraksi nähtiin, että koheesiotavoite jää kilpailukyvyn jalkoihin, millä olisi huomattavat negatiiviset vaikutukset maaseudun kehittämisen näkökulmasta niin kansallisesti kuin alueellistekin. Alueellisesti toteutuksessa on huomioitava aidosti kaupunkien ja maaseudun vuorovaikutus ja varmistettava, että ohjelman vaikutukset yltyvät koko ohjelma-alueelle. Tälle on ohjelman toteutuksen käynnistyessä myös asetettava tavoitteet ja niitä tukevat mittarit.

5.2 Maaseutuvaikutusten arviointityökalun näkökulmat

Keskustelutilaisuuden toinen tavoite oli tämentää arviointityökaluun liittyvän tarkistuslistan käyttöä. Listauksen käytön lähtökohtana on, että jokaisen sen kuuden osa-alueen alla arvioidaan erikseen sisältääkö arvioitava ohjelma kyseisen näkökulman, ja jos sisältää, miten se vaikuttaa maaseutualueisiin. Ellei yhteyttä ole, niin tarkistuslistan tarkentavat kysymykset voi ohittaa. Vaikutukset maaseutuun voivat olla joko myönteisiä tai kielteisiä, suoria tai välillisiä.

Keskustelutilaisuudessa käytiin läpi arviointityökalun osa-alueet ja täsmennettiin kunkin kohdalla kysymyksenasettelua ja erityispiirteitä. Keskustelijat pitivät selvänä, että tässä vaiheessa maaseutuvaikutusten arvioinnissa ei voida päästä kovin syvälle, mutta arvioinnissa tulisi kiinnittää erityisesti huomiota siihen, miten ko. asiat on otettu ohjelmaehdotuksessa huomioon eri alueilla. Ohessa on yhteenveto tästä keskustelusta tarkistuslistan osa-alueittain.

1. Maaseudun elinkeinot, yrittäjyys ja työ

Maaseudun elinkeinoihin liittyen on osattava suhteuttaa alueen ohjelmaehdotus alueen kuntarakenteen mukaan. On ensin arvioitava, minkä tyyppistä maaseutua ohjelma-alueella on, missä päin Suomea alue sijaitsee, millaisia maatiloja alueella on, onko klustereita, jne. Tällaisten kysymysten kautta pitää arvioida, miten ohjelmaehdotuksen sisältö vaikuttaa maaseutualueisiin ohjelma-alueella. Lisäksi on otettava huomioon esimerkiksi kausityöllisyys ja -työntekijät.

Tähän arviointityökalun osioon tullaan myöhemmin lisäämään myös monialayrittäjyys, joka on erityisen keskeinen maaseudun elinkeinoihin liittyen. Nykyiset tilastomenetelmät tunnistavat heikosti tällaisia yrityksiä, ja siksi ne jäävät usein kehittämisen ulkopuolelle.

2. Maaseudun osaaminen

Maaseudun osaamisen kohdalla on otettava huomioon, että maaseudulla oleva osaaminen on usein käytäntölähtöistä ja konkreettista tekemiseen liittyvää osaamista. On ensinnäkin arvioitava, näkyykö tällainen osaaminen alueiden ohjelma-ehdotuksissa lainkaan, vai keskittyvätkö ohjelmaehdotukset pelkästään korkean, tutkimusintensiivisen osaamisen kehittämiseen.

Osaamista arvioitaessa voidaan arvioida myös sitä, miten maaseudulla olevaa osaamista voidaan hyödyntää uudella tavalla. Yhtenä esimerkkinä nostettiin esiin metsäsektoriin liittyvä osaaminen ja sen uudelleen suuntaaminen. Paperinvalmistuksen arvoketjuun liittyy maaseudulla paljon sellaista osaamista, jota voitaisiin hyödyntää esimerkiksi bioenergiaketjussa.

3. Maaseutuasuminen ja palvelujen järjestäminen

Maaseutualueilla asuminen ja palvelujen järjestäminen liittyy alueiden elinvoimaisuuteen, työllisyyteen ja palvelurakenteisiin. MAL-teemassa tulisi ottaa mukaan tasapuolisesti kaupunkialueita ja maaseutua. Maaseudun osalta palvelujen järjestäminen liittyy keskeisesti myös palveluyrittäjyyteen ja elinkeinojen kehittämiseen.

4. Maaseudun saavutettavuus, yhteydet ja infrastruktuurin toimivuus

Maaseudun saavutettavuus, yhteydet ja infrastruktuuri ovat maaseudun elinvoiman ja vetovoiman kehittämisen näkökulmasta erittäin tärkeitä teemoja. Siksi niiden sisällyttäminen mahdollisuuksien mukaan myös KOKO:on pitäisi huomioida sellaisilla alueilla, joilla on maaseutualueita mukana.

Teema liittyy vahvasti myös ihmisten matkustamiseen ja liikkumiseen eri alueiden välillä. Tällöin eri alueilla voidaan tunnistaa erilaisia rooleja. Vaikka monella ihmisellä kotipaikka on kaupungissa, niin silti vapaa-ajalla vietetään aikaa synnyinseudulla tai mökkikunnassa, mitkä sijaitsevat usein maaseutualueilla. Tilastointijärjestelmä ei tue sitä, että liikkuvat ihmiset jättäisivät jäljen myös ns. kakkosasuinkuntaan, vaan väestön määrää laskettaessa henkilöt tilastoidaan kotipaikan mukaan. Osaltaan tällainen käytäntö heikentää merkittävästi maaseudun saavutettavuuden, yhteyksien ja infrastruktuurin kehittämistä, koska päätöksenteossa vedotaan esimerkiksi alhaiseen väestömäärään. Todellinen toimeliaisuus alueella saattaa olla kuitenkin nykyisellään huomattavasti tilastoituja lukuja vilkkaampaa.

5. Maaseudun vetovoimatekijät ja vahvuudet

Maaseudun vetovoimatekijät ovat olennaisesti erilaisia verrattuna kaupunkien vetovoimatekijöihin. Esimerkiksi luontoon ja luonnonvaroihin liittyvien tekijöiden lisäksi vahvuuksiin ja vetovoimatekijöihin pitäisi laskea myös väljyys. Etenkin kaupunkien läheisellä maaseudulla juuri väljyys ja asumisen mukavuus vetää ihmisiä puoleensa.

6. Yhteisöllisyys, sosiaalinen pääoma ja kansalaisten osallistuminen
Maaseudulla sosiaaliset verkostot ja yhteisöllisyys rakentuvat perinteiden varaan. Kantavia voimia maaseudun yhteisöllisyyden rakentajina ovat mm. kyläyhdistykset ja harrastusseurat. KOKO:ssa tulee löytää uusia välineitä, joilla maaseudun ihmisiä kannustetaan osallistumaan oman alueensa kehittämiseen. Asukaslautakunnat tai vastaavat eivät ole tässä riittävän laajapohjaisia toimijoita.

Yhteisöllisyyden ja sosiaalisen pääoman näkökulmasta on myös arvioitava, ollaanko ohjelmaan sisällyttämässä sellaisia asioita, joilla saattaa olla konflikteja aiheuttava vaikutus. Tällaisia saattavat olla esimerkiksi maankäyttöön ja liikenneinfrastruktuuriin liittyvät asiat.

Kaiken kaikkiaan maaseutuvaikutusten arviointiin koottu asiantuntijaryhmä korosti sitä, että ohjelma on tasapuolinen ja kohtelee niin kaupunkeja kuin maaseutualueita tasapuolisesti tunnistaen niiden erot, mutta pystyen vaikuttamaan molempiin niiden omilla ehdoilla. Vastaavalla tavalla yksittäisen ohjelma-alueen sisällä tulee huolehtia siitä, että maaseutualueiden näkökulma ja erityispiirteet huomioidaan ohjelman toteutuksessa.

5.3 Havaintoja KOKO:n maaseutuvaikutuksista

KOKO:n maaseutuvaikutusten arviointi toteutettiin kahdessa vaiheessa. Ensimmäinen vaihe kohdistui ohjelman kansalliselle tasolle. Arvioinnissa kiinnitettiin huomio ohjelman lähtökohtiin ja siihen, millaiset mahdollisuudet erilaisilla alueilla on kytkeytyä ohjelmaan ja miten erilaisten alueiden vahvuudet näkyvät ohjelmassa. Arvioinnissa käytettiin maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän laatimaa arviointityökalua ja arvio tehtiin KOKO:n ohjelma-asiakirjan, sen taustamuistion ja alueiden ohjelmaehdotusten perusteella. Maaseutuvaikutusten arvioinnin toisessa vaiheessa käytiin systemaattisesti läpi alueiden ohjelmaehdotukset ja peilattiin ehdotuksissa kuvattujen toimenpidekokonaisuuksien sisältöjä maaseutuvaikutusten arviointi-työkaluun. Analyysi rajattiin etukäteisarvioinnin puitteissa suoriin vaikutuksiin, koska ohjelmaehdotusten sisältö ei anna mahdollisuutta analysoida välillisiä vaikutuksia riittävän syvällisesti. Ohjelmaehdotuksissa kehityskohteet on listattu pääsääntöisesti lähinnä toimenpidekokonaisuuksien tasolla ja varsinaiset toimenpiteet nimetään vasta vuosittaisissa toimintasuunnitelmissa.

KANSALLINEN NÄKÖKULMA

Kansallisesta näkökulmasta voidaan aluksi todeta, että 52 ohjelma-alueesta 18 on sellaisia alueita, jotka muodostuvat pelkästään maaseutualueista. Nämä alueet ovat siis yksinomaan joko kaupunkien läheistä maaseutua, ydinmaaseutua tai harvaan asuttua maaseutua. Näiden lisäksi on 33 aluetta, jotka muodostuvat kaupunkien ja maaseutualueiden yhdessä muodostamasta kokonaisuudesta. Lisäksi pääkaupunkiseudun KOKO muodostuu pelkistä kaupungeista.

Kansallisesti tarkastellen KOKO toimii aidosti välineenä, joka tarjoaa kaikille alueille mahdollisuuden omaehtoiseen kehittämiseen. Maaseutualueet ovat merkittävä osa ohjelmaa, ja kansallisesta näkökulmasta KOKO:lla on tärkeä koheesiota edistävä vaikutus. Toimintaryhmät ovat olleet keskeisesti mukana ohjelman valmistelussa ja monella maaseutumaisella alueella ohjelman koordinaattorina on toimintaryhmä. Kaupunki-maaseutu -alueilla on jonkin verran eroja siinä, miten ja missä määrin maaseutualueiden vahvuudet on otettu mukaan KOKO:n vahvuustarkasteluun tai ohjelman sisältöihin. Osalla alueista ohjelmaehdotuksissa on esitetty erillisiä suoria toimenpiteitä maaseudun ja maaseutualueiden elinvoiman kehittämiseen. Noin puolessa KOKO-alueista toimintaryhmät ovat olleet valmistelemissa ohjelmaa ja ovat mukana myös ohjelman koordinaatiossa ja toteutuksessa.

Kansallisesta näkökulmasta tarkasteltuna KOKO:n koheesiotavoite toteutuu erittäin hyvin. Maaseutualueiden erityiskysymykset on riittävässä määrin huomioitu ohjelman valmistelussa ja kaikille alueille on taattu yhtäläiset mahdollisuudet osallistua. KOKO:n maaseutualueiden ohjelmien taustalla on pääsääntöisesti ollut alueellisen maaseutuosion toteuttaminen, mikä on osaltaan edistänyt alueiden vahvuuksien määrittelyä ja vahvistanut kehittämisosaamista alueella.

OHJELMA-ALUEIDEN NÄKÖKULMA

Maaseutuvaikutusten arvioinnin toinen osio keskittyi alueiden ohjelmaehdotusten läpikäyntiin. Lähtökohtaisesti tiedostettiin, että maaseutuvaikutuksia ei päästä arvioidaan kovin syvällisesti koska ohjelmaehdotusten sisällöt on kuvattu pääsääntöisesti vain toimenpidekokonaisuuksien tasolla ja varsinaiset vuosittaiset konkreettiset toimintasuunnitelmat tehdään myöhemmin. Myös asiantuntijaryhmässä käydyn keskustelun mukaan tässä vaiheessa maaseutuvaikutusten arvioinnissa ei voida päästä kovin syväälle, mutta arvioinnissa tulisi kiinnittää sen sijaan erityisesti huomiota siihen, miten ko. asiat on otettu ohjelmaehdotuksessa huomioon eri alueilla. Ohjelmaehdotusten tarkasteluun valittiin näin seuraavat arviointikysymykset ja -menetelmät:

- Miten alueiden ohjelmaehdotusten mukaisilla toimenpidekokonaisuuksilla on yleensä mahdollisuuksia vaikuttaa maaseuduilla? - avainsanatarkastelu ja ristiintaulukointi
- Onko maaseudun näkökulma huomioitu ohjelmaehdotuksissa, ja jos on niin millä tasolla ja miten laajasti? - alueiden ryhmittely
- Millaisia vaikutuksia maaseudun huomioivilla toimenpidekokonaisuuksilla on maaseutuun? - arviointityökalun tarkistuslistan hyödyntäminen

KOKO-alueiden ohjelmaehdotuksissa toimenpidekokonaisuuksia on 52 ohjelmaehdotuksessa yhteensä 211 kappaletta. *Ensimmäisessä vaiheessa* toimenpidekokonaisuudet tyypiteltiin avainsanojen perusteella luokkiin. Avainsanat poimittiin toimenpidekokonaisuuksien nimistä ja niiden määrä rajattiin kahteen per toimenpidekokonaisuus, jotta tarkastelu pysyy rajattuna ja hallinnassa. Avainsanojen perusteella toimenpidekokonaisuudet mentiin iteroiden läpi kolmeen kertaan, jotta voitiin

selkeästi osoittaa toimenpidetekonaisuus yhteen tai kahteen avainsanaluokkaan. Toimenpidetekonaisuuksista muodostettu aineisto jäsenyi 34 avainsanaluokkaan. Kriteerinä oli, että jokainen avainsanaluokka sai vähintään kaksi osumaa toimenpidetekonaisuuksista. Avainsanoja ryhmitellessä eniten ohjelmaehdotusten toimenpidetekonaisuuksia (tpk) liittyi seuraaviin teemoihin:

- Innovaatiot, osaaminen, toimintaympäristö (56 tpk)
- Toimialat, klusterit, elinkeinoelämä, yrittäjyys (56 tpk)
- Palvelut, vetovoima, aluerakenne, asuminen (43 tpk)
- Hyvinvointi, luovat alat, kulttuuri, ympäristö (27 tpk)

Luokittelun jälkeen syntyneet 34 avainsanaluokkaa taulukoitiin ristiin arviointityökalun tarkistuslistan osa-alueiden kanssa ja siten pyrittiin tunnistamaan, millä avainsanaluokilla on ylipäätään mahdollisia vaikutuksia maaseutuun, ja mihin arviointityökalun tarkistuslistan osa-alueisiin ne liittyvät. Toimenpidetekonaisuuksiin perehtymisen jälkeen esimerkiksi avainsana innovaatiot liitettiin sitä vastaaviin osa-alueisiin 1) maaseudun elinkeinot, yrittäjyys ja työ, 2) maaseudun osaaminen sekä 5) maaseudun vetovoimatekijät ja vahvuudet.

Yhteenvetona tarkastelusta voidaan todeta, että avainsanaluokkien perusteella selkeästi eniten mahdollisia maaseutuvaikutuksia ohjelmaehdotusten sisällöillä kokonaisuutena on osa-alueissa 1) maaseudun elinkeinot, yrittäjyys ja työ sekä 5) maaseudun vetovoimatekijät ja vahvuudet. Muiden osa-alueiden kesken erot eivät ole suuret. Niistä vähiten mahdollisia vaikutuksia näyttäisi olevan osa-alueella 6) yhteisöllisyys, sosiaalinen pääoma ja kansalaisten osallistuminen.

Toisessa vaiheessa ohjelmaehdotukset menttiin läpi havainnoiden, oliko maaseutunäkökulmaa huomioitu toimenpidetekonaisuuksien kuvauksessa ylipäätään, ja jos on niin miten laajasti. Arvioinnin lähtökohtana oletettiin, että 18:lla pelkästään maaseudusta koostuvalla alueella toimenpiteiden vaikutukset kohdistuvat todennäköisemmin koko ohjelma-alueen laajuisesti maaseutualueet huomioiden. Lähempään tarkasteluun toimenpidetekonaisuuksien osalta otettiin näin ollen ne 33 ohjelma-alueita, jotka muodostuvat kaupunkien ja maaseutualueiden yhdessä muodostamasta kokonaisuudesta. (Lisäksi on vielä pääkaupunkiseudun KOKO-alue, joka muodostuu pelkistä kaupungeista, eikä ota näin ollen toimenpidetekonaisuuksissa huomioon maaseutua lainkaan).

Tarkastelussa 33 alueen ohjelmaehdotusta jaettiin havaintojen perusteella kolmeen ryhmään sen mukaan, miten kaupungin ja maaseudun vuorovaikutus ja maaseutu yleensä on niissä huomioitu. Parhaimman ryhmän ohjelmaehdotuksissa on joko suoraan maaseudun kehittämiseen tähtäviä toimenpidetekonaisuuksia, tai ne ovat muuten perusteltu varsin kattavasti maaseudun näkökulmasta. Näitä alueita on yhteensä yhdeksän. Toiseen ryhmään luokiteltiin alueet, joilla maaseutu on huomioitu edes jollain tasolla. Useimmiten maaseutu on huomioitu näissä ainoastaan suhteellisen yleisesti ja varsinaiset perustelut tai maaseudun ja kaupungin välisen vuorovaikutuksen konkreettiseen edistämiseen tähtäävät toimenpiteet puuttuvat. Näitä alueita on yhteensä kahdeksan. Viimeiseen ryhmään jäivät alueet, joilla

maaseutua ei ole huomioitu lainkaan tai vain hyvin ylimalkaisesti (mainintoja korkeintaan yksi). Näitä alueita on yhteensä 16 (17 mukaan lukien pääkaupunkiseutu). Näin ollen tuloksena voidaan esittää, että noin kolmanneksessa ohjelmaehdotuksista ei maaseutunäkökulmaa ole otettu huomioon lainkaan tai hyvin heikosti. Toisaalta taas kääntäen, kahdessa kolmasosassa ohjelmaehdotuksista toimenpidekokonaisuuksia kohdistetaan joko suoraan maaseudulle tai maaseutu otetaan muutoin hyvin huomioon.

Kolmannessa vaiheessa maaseutuvaikutusten arviointia syvennettiin vielä sen osalta, miten toimenpidekokonaisuudet voivat näkyä maaseutualueilla, ja millaisia vaikutuksia niillä voi olla. Tarkastelu tehtiin nyt pelkästään niiden 35 alueen osalta, joiden toimenpidekokonaisuuksissa (tai osassa niistä) otetaan edellisen kohdan tarkastelun mukaan huomioon myös maaseudun näkökulma. Tarkastelussa kaikkia maaseudun huomioon ottavia toimenpidekokonaisuuksia verrattiin arviointityökalun tarkistuslistan osa-alueisiin. Tarkastelu on siis käytännössä sama kuin avainsanojen osalta. Nyt tarkastelu tehtiin vain tarkemmin syventymällä toimenpidekokonaisuuksien sisältöön.

Pääosin tulokset tukevat kuitenkin jo avainsanaluokittelussa saatuja tuloksia, joiden mukaan parhaimmat edellytykset toimenpidekokonaisuuksilla on näkyä arviointityökalun tarkistuslistan osa-alueilla 1) maaseudun elinkeinot, yrittäjyys ja työ sekä 5) maaseudun vetovoimatekijät ja vahvuudet. Tämän lisäksi tässä tarkastelussa nousee esiin myös 3) maaseutuasumisen ja palveluiden järjestämisen osa-alue. Yleisessä avainsanatarkastelussa tämä osio ei korostunut, koska tarkastelussa olivat kaikkien ohjelma-alueiden kaikki toimenpidekokonaisuudet. Vaikutuksia voitiin toki tunnistaa kaikkien eri osa-alueiden osalta, mutta selkeimmät vaikutukset olivat edellä mainituilla kolmella osa-alueella.

Edelleen niitä toimenpidekokonaisuuksia, joilla tunnistettiin olevan vaikutuksia maaseudulle, oli tarkoitus arvioida tarkemmin sen suhteen, ovatko vaikutukset suoria vai välillisiä ja ovatko ne positiivisia vai negatiivisia. Johtuen siitä, että ohjelmaehdotusten toimenpiteet on kuvattu toimenpidekokonaisuuksien tasolla, ja että varsinaiset toimenpiteet määritellään vasta vuosittaisissa toimintasuunnitelmissa, ei analyysiä voitu tehdä kovin syvällisesti. Lähinnä selkeimmin voitiin tunnistaa suorat positiiviset vaikutukset, jotka siis kohdistuivat merkittävimmin kolmeen edelläkin mainittuun osa-alueeseen: 1) maaseudun elinkeinot, yrittäjyys ja työ, 3) maaseutuasuminen ja palveluiden järjestäminen sekä 5) maaseudun vetovoimatekijät ja vahvuudet.

Yhteenvedona maaseutuvaikutusten arvioinnista voidaan edellä kuvatun tarkastelun pohjalta todeta seuraavaa:

- Alueiden ohjelmaehdotusten mukaisilla toimenpidekokonaisuuksilla on yleisesti varsin hyvät mahdollisuudet vaikuttaa maaseutujen kehitykseen. Erityisesti korostuvat vaikutukset maaseudun elinkeinoihin, yrittäjyyteen ja työhön sekä maaseudun vetovoimatekijöihin ja vahvuuksiin.
- Maaseudun näkökulma on huomioitu ohjelmaehdotuksissa varsin hyvin ja kahdessa kolmasosassa ohjelmaehdotuksista toimenpidekokonaisuuksia

kohdistetaan joko suoraan maaseudulle tai maaseutu otetaan muutoin hyvin huomioon. Kolmanneksessa ohjelmaehdotuksista ei maaseutunäkökulmaa ole otettu erikseen huomioon.

- Maaseudun huomioivien toimenpidekokonaisuuksien osalta vaikutuksia voitiin tunnistaa lähinnä suorien positiivisten vaikutusten osalta. Näissä korostuivat edellä mainittujen maaseudun elinkeinojen, yrittäjyyden ja työn sekä maaseudun vetovoimatekijöiden ja vahvuuksien lisäksi myös maaseutuasuminen ja palveluiden järjestäminen.

On kuitenkin korostettava, että arvioinnin perusteella voidaan KOKO:lla todeta olevan hyvät edellytykset tämän kaltaisten vaikutusten aikaansaamiseen. Eri asia on, realisoituvatko nämä edellytykset vuosittaisissa toimenpidesuunnitelmissa konkreettisesti toimenpiteiksi, miten voimakkaita ja laajoja mahdolliset vaikutukset ovat, ja mikä on esimerkiksi euromääräisesti tarkasteltuna näiden toimenpidekokonaisuuksien vaikutus ja osuus kaikista toimenpidekokonaisuuksista.

Kaiken kaikkiaan toteutettu maaseutuvaikutusten arvio on tehty varsin yleisenä tarkasteluna ja antaa vain suuntaa niistä edellytyksistä ja mahdollisista vaikutuksista, joita ohjelmalla on maaseuduille. Samalla tarkastelu antaa kuvaa siitä, missä määrin maaseutunäkökulma on ylipäätään huomioitu alueiden ohjelmaehdotuksissa. Tarkastelussa on lisäksi tässä vaiheessa arvioitu vain lähinnä suoria positiivisia vaikutuksia, ja yhtä tärkeää on jatkossa tarkastella myös mahdollisia negatiivisia vaikutuksia. Tämä voidaan toteuttaa esimerkiksi varsinaisten toimintasuunnitelmien laadinnan yhteydessä, jolloin arvioinnin perustaksi on olemassa konkreettisia toimenpiteitä, joiden vaikutuksia on helpompi arvioida. Tässä tarkastelussa tehtyjä havaintoja voidaan kuitenkin hyödyntää ohjelmaan liittyvässä suunnittelussa ja päätöksenteossa. Varsinaisia maaseutuvaikutuksia päästään arvioimaan tarkemmin vasta ohjelmatyön käynnistyessä.

Liite 1

Haastatellut asiantuntijat

KOKO-verkostot ja kansalliset yhteistyöalueet

Heiskanen, Antti	Tekes
Häyhä, Lea	TEM
Kaakinen, Juha	Sosiaalikehitys Oy
Kaunisharju, Kirsi	OPM
Koivuporras, Titta-Liisa	Seinäjoen Teknologiakeskus Oy
Kukkonen, Saila	Kalajoki
Laiho, Ulla-Maija	TEM
Nurminen, Päivi	Tampereen seutu
Perttunen, Anu	Rauma
Pikkarainen, Mika	TEM
Pitkänen, Leo	Rovaniemi
Tarjanne, Petra	TEM
Teperi, Juha	STM
Vatilo, Matti	YM
Westling, Yrjö	Sekes
Åberg, Merja	TEM

Fokusryhmähaastattelu, maaseutuvaikutusten arviointi 27.8.2009

Jänis, Laura	MMM
Karjalainen, Sirpa	MMM
Kurki, Sami	Ruralia-Instituutti
Mäkinen, Annukka	Kuntaliitto
Saartenoja, Antti	Ruralia-Instituutti
Stenfors, Petra	TEM
Uusitalo, Eero	MMM
Vihinen, Hilikka	MTT

Ohjelmaehdotusten arviointikriteerit.

KOKO-ohjelmaehdotusten arviointikriteerit	Ohjelman kaikki tavoitteet on huomioitu hyväksyttävällä tavalla ja käytännön toteuttaminen on hyvin suunniteltu	Suurin osa ohjelman tavoitteista on huomioitu, vaikka kaikkiin ei ole täysin vastattu. Käytännön toteuttamissuunnitelmassa ei ole merkittäviä puutteita.	Ohjelmaehdotus ei vastaa tavoitteisiin, ohjelman toteuteluolosuhteita ei ole huomioitu ja sen toteuttamissuunnitelmassa on merkittäviä puutteita.	PISTEITYS (pisteet summataan rivittäin, mutta mikäli yhdenkin rivin luku on 0, on koko lohkon (1,2,3 tai 4) yhteispisteissä 0)
KRITTEERI	A	B	C	
1. Ohjelmaehdotuksen vastavuus alueen kehittämisen tavoitteisiin. (MIKSI OHJELMA TEHDÄÄN?)	<p>1. KILPAILUKYKYÄ VAHVISTAVA OHJELMAN SISÄLTÖ liittyy erittäin kokonaisvaltaisesti ja hyvin perustellusti alueen KILPAILUKYVYN kestäväään kehittämiseen, kuten esimerkiksi innovaatioympäristön kehittämiseen, osaamisperustan, alueellisten osamisperustan, alueellisten ja seudullisten työmarkkinoiden toimivuuteen, työmarkkinoiden toimivuuteen, työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaamisen tukemiseen, osaavan työvoiman saatavuuden edistämiseen, yrittäjyyteen, hyvinvointiin tai elämänlaatuun)</p> <p>2. KOHEESIOTA PARANTAVA OHJELMAN SISÄLTÖ liittyy erittäin kokonaisvaltaisesti ja hyvin perustellusti alueen KOHEESION parantamiseen kestäväällä tavalla, eli koko ohjelma-alueen tasapainoiseen kehittämiseen ja sisäisten kehityserojen kaventamiseen. Ohjelman toimenpiteet ja tulokset hyödyntävät koko aluetta)</p>	<p>1. KILPAILUKYKYÄ VAHVISTAVA OHJELMAN SISÄLTÖ liittyy varsin kokonaisvaltaisesti ja perustellusti alueen KILPAILUKYVYN kehittämiseen, kuten esimerkiksi innovaatioympäristön kehittämiseen, osaamisperustan, alueellisten osamisperustan, alueellisten ja seudullisten työmarkkinoiden toimivuuteen, työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaamisen tukemiseen, osaavan työvoiman saatavuuden edistämiseen, yrittäjyyteen, hyvinvointiin tai elämänlaatuun)</p> <p>2. KOHEESIOTA PARANTAVA OHJELMAN SISÄLTÖ liittyy varsin kokonaisvaltaisesti ja kohtalaisen perustellusti alueen KOHEESION parantamiseen, eli alueen tasapainoiseen kehittämiseen ja sisäisten kehityserojen kaventamiseen. Tietyt rajatut painopisteet tai toimenpiteet on selkeästi suunnattu tulosten kannavalmiseksi koko alueelle)</p>	<p>1. KILPAILUKYKYÄ VAHVISTAVA OHJELMAN SISÄLTÖ liittyy kapeasti tai heikosti parantamiseen, eli alueen tasapainoiseen kehittämiseen ja sisäisten kehityserojen kaventamiseen. Ohjelman toimenpiteet ja tulokset eivät kohdistu koko alueelle)</p> <p>2. KOHEESIOTA PARANTAVA OHJELMAN SISÄLTÖ liittyy kapeasti tai heikosti parantamiseen, eli alueen tasapainoiseen kehittämiseen ja sisäisten kehityserojen kaventamiseen. Ohjelman toimenpiteet ja tulokset eivät kohdistu koko alueelle)</p>	<p>MAX 40 p. MIN 0 p. A=10 pist. B=5 pist. C=0 pist.</p> <p>A=10 pist. B=5 pist. C=0 pist.</p>
1.2. Erikoistuminen. KOKO:lla tuetaan pitkäjänteistä alueiden erikoistumista. Alue on löytänyt omat vahvuutensa ja KOKO:n rooli niiden vahvistamisessa on jäsennelly.	<p>1. TUNNISTETUT ALUEELLISET VAHUUDET selkeästi tunnistetut, koko alueen erillaiset vahvuudet huomioidut ja alueen profiilin suhteutetut vahvuudet ja prioriteetit)</p> <p>2. KOKON ROOLI VAHUUKSIEN KEHITTÄMISESSÄ (jäsennynt selkeästi)</p>	<p>1. TUNNISTETUT ALUEELLISET VAHUUDET (kohtalaisen selkeästi tunnistetut, koko alueen erillaiset vahvuudet huomioidut ja alueen profiilin suhteutetut vahvuudet, vaatii jonkin verran fokuksioimista)</p> <p>2. KOKON ROOLI VAHUUKSIEN KEHITTÄMISESSÄ (jäsennyntä tehty, mutta se vaatii selkeyttä)</p>	<p>1. TUNNISTETUT ALUEELLISET VAHUUDET (ei tunnistettuja alueellisia vahvuuksia, tai vahvuus perustuu vain teilyn alueen osan kehittämiseen)</p> <p>2. KOKON ROOLI VAHUUKSIEN KEHITTÄMISESSÄ (roolia ei ole jäsennelly)</p>	<p>A=5 pist. B=2.5 pist. C=0 pist.</p> <p>A=5 pist. B=2.5 pist. C=0 pist.</p>
1.3. Ohjelman tavoite	<p>1. VAIKUTTAVUUSTAVOITTEET (ohjelmalla on selkeät alueelliset pidemmän aikavälin vaikuttavuustavoitteet)</p> <p>2. SEURANTAJÄRJESTELMÄ (tavoitteiden saavuttaminen todennettävissä, KOKO:n rooli tavoitteiden saavuttamisessa näyrettävissä)</p>	<p>1. VAIKUTTAVUUSTAVOITTEET (ohjelmalla on asetettu tavoitteet, mutta vaativat selkeyttä)</p> <p>2. SEURANTAJÄRJESTELMÄ (toiminnan seurannassa on mittareita, mutta vaativat selkeyttä)</p>	<p>1. VAIKUTTAVUUSTAVOITTEET (ohjelmalla ei ole määriteltyjä vaikuttavuustavoitteita tai ne ovat puutteelliset)</p> <p>2. SEURANTAJÄRJESTELMÄ (puutteellinen, perustuu esimerkiksi vain kansalliseen arviointiin, KOKO:n rooli tavoitteiden saavuttamisessa ei ole näyrettävissä)</p>	<p>A=5 pist. B=2.5 pist. C=0 pist.</p> <p>A=5 pist. B=2.5 pist. C=0 pist.</p>

2. Ohjelman toimenpidekokonaisuudet (MITÄ OHJELMA SISÄLTÄÄ, MITÄ OHJELMASSA TEHDÄÄN?)		MAX 20 p., MIN 0 p.
toimenpidekokonaisuudet	1. KEINOT JA TOIMENPIDEKOKONAIUUDET (selkeittäjä ja realistisia, eli ne on mitoitettu ohjelman resurssien mukaisesti)	1. KEINOT JA TOIMENPIDEKOKONAIUUDET (epämääräisesti esitetty tai epärealistisia)
	2. EHDOTETTUIJEN TOIMENPIDEKOKONAIUKSIEN PERUSTELUT (selkeittäjä alueen kilpailukyyn ja koheesion näkökulmasta)	2. EHDOTETTUIJEN TOIMENPIDEKOKONAIUKSIEN PERUSTELUT (epäselvät syy- vaikutus - yhteydet toimenpidekokonaisuuksien ja kilpailukyky- tai koheesioavolteiden välillä)
2.2. Toimenpidekokonaisuuksien operationalisointi	1. OPERATIONALISOINTI (toimenpidekokonaisuudet ovat operationalisoitavissa selkeiksi toimenpiteiksi)	1. OPERATIONALISOINTI (toimenpidekokonaisuudet eivät ole operationalisoitavissa toimenpiteiksi)
	2. TOTEUTUS (toimenpiteiden toteutus on vastuutettu ja resursoitu realistisesti)	2. TOTEUTUS (toimenpiteiden toteutusta ei ole vastuutettu tai resursoitu realistisesti)
3. KOKO:n laadinta ja toteutus (MITEN OHJELMA ON VALMISTELTU, MITEN OHJELMA TOIMII?)		
3.1. Paikallinen toiminta-alue on toiminnalliseen ja strategiseen yhteistyöhön perustuva	1. TOIMINTA-ALUE PERUSTELTAVISSA YRITYSTEN TAI ASUKKAIDEN KANNALTA TOIMINNALLISESTI (työssäkäynti, asiointi, palvelu)	1. TOIMINTA-ALUE PERUSTELTAVISSA YRITYSTEN TAI ASUKKAIDEN KANNALTA TOIMINNALLISESTI (heikko, esim. yksittäinen pieni kunta)
	2. TOIMINTA-ALUEEN STRATEGINEN MERKITYS (selkeät perustelut, vakintunut yhteistyö)	2. TOIMINTA-ALUEEN STRATEGINEN MERKITYS (heikot tai puuttuvat perustelut)
3.2. Alueen toimijat on osallistettu valmisteluun laajasti ja ovat sitoutuneet ohjelman toteuttamiseen	1. OSALLISTUJAJOUKKO (laaja eri sektoreiden toimijoiden, ja aluekehittämisen kannalta keskeisen tahojen osallistuminen valmisteluun koko toiminta-alueen laajuisesti)	1. OSALLISTUJAJOUKKO (suppea toimijajoukko, merkittävää tahojä puuttuu, toimijajoukko ei kata koko aluetta)
	2. OSALLISTUMISEN TAPA (osoitettavissa oleva sitoutuminen toteuttamiseen; toimijoiden roolit ohjelman toteuttamisessa ovat selkeät)	2. OSALLISTUMISEN TAPA (määmäinen)

<p>3.3. Ohjelman rooli on sovittettu ohjelmallisen kehittämisen kokonaisuuteen, suhde maakuntaohjelmaan ja muihin kehittämisisinstrumentteihin</p>	<p>1. KOKON TÄYDENTÄVÄ ROOLI SUHTESSA MAAKUNTAOHJELMAAN JA MUIHIN ALUEKEHITYKSEN INSTRUMENTTEIHIN (erikseen mietitty työjako)</p> <p>2. KOKON MERKITÄVÄYYS RAHOITUSINSTRUMENTTINA (erilliselle KOKO-rahoitukselle)</p>	<p>1. KOKON TÄYDENTÄVÄ ROOLI SUHTESSA MAAKUNTAOHJELMAAN JA MUIHIN ALUEKEHITYKSEN INSTRUMENTTEIHIN (yhteisesti mietitty, mutta vaatii selkeyttä)</p> <p>2. KOKON MERKITÄVÄYYS RAHOITUSINSTRUMENTTINA (voidaan toteuttaa tarpeen vaatiessa osittain muilla rahoituksella)</p>	<p>1. KOKON TÄYDENTÄVÄ ROOLI SUHTESSA MAAKUNTAOHJELMAAN JA MUIHIN ALUEKEHITYKSEN INSTRUMENTTEIHIN (ei yhteensovitettu)</p> <p>2. KOKON MERKITÄVÄYYS RAHOITUSINSTRUMENTTINA (voidaan toteuttaa kokonaisuudessaan muilla rahoituksella)</p>	<p>A=2.5 pist. B=1.25 pist. C=0 pist.</p>
<p>3.4. Toimijoiden edellytykset toteuttaa ohjelma-ehdotuksen mukaisia teemoja</p>	<p>1. OHJELMAN TOTEUTUKSEN JA OHJAUKSEN KOORDINAATIOMEKANISMI (erittään tarkoituksenmukainen)</p> <p>2. OHJELMAN TOTEUTUKSEN RAHOITUSMALLI (rahoituskokonaisuus toteutuu hyvin suurella todennäköisyydellä, erittään todennäköisesti generoi jatkorahoitusta)</p>	<p>1. OHJELMAN TOTEUTUKSEN JA OHJAUKSEN KOORDINAATIOMEKANISMI (tarkoituksenmukainen / kohtalainen)</p> <p>2. OHJELMAN TOTEUTUKSEN RAHOITUSMALLI (rahoituskokonaisuus toteutuu kohtalaisella todennäköisyydellä, todennäköisesti generoi jatkorahoitusta)</p>	<p>1. OHJELMAN TOTEUTUKSEN JA OHJAUKSEN KOORDINAATIOMEKANISMI (välttävää)</p> <p>2. OHJELMAN TOTEUTUKSEN RAHOITUSMALLI (epävarma, ei todennäköisesti generoi jatkorahoitusta)</p>	<p>A=2.5 pist. B=1.25 pist. C=0 pist.</p>
<p>4. Vastavuus KOKO:n toimintatapoihin</p>	<p>1. TOIMINTAYMPÄRISTÖN MUUTOSTEN ENNAKOINTI (toimintatavat emakoitnin olemassa tai pitkälle konseptoitu)</p> <p>2. ROHKEA JA INNOVATIIVINEN TOIMINTAMALLI (runsaasti kokeiluvia elementtejä, hyvien käytäntöjen hyödyntäminen ja ohjelman tulosten laaja-alaisempiä ja/tai vakiinaistamista (mainstreaming -näkökulma) selkeästi korostettu)</p>	<p>1. TOIMINTAYMPÄRISTÖN MUUTOSTEN ENNAKOINTI (toimintatavat emakoitnin suunnitella, mutta epämääräisesti)</p> <p>2. ROHKEA JA INNOVATIIVINEN TOIMINTAMALLI (jonkun verran kokeiluvia elementtejä, hyvien käytäntöjen hyödyntäminen ja ohjelman tulosten hyödyntämistä laaja-alaisemmin tai vakiinaistamista (mainstreaming -näkökulmaa) avattu jonkun verran)</p>	<p>1. TOIMINTAYMPÄRISTÖN MUUTOSTEN ENNAKOINTI (toimintatavat emakoitnin mietittä)</p> <p>2. ROHKEA JA INNOVATIIVINEN TOIMINTAMALLI (vähäisesti kokeiluvia elementtejä, hyvien käytäntöjen hyödyntäminen ja ohjelman tulosten laaja-alaisempaa hyödyntämistä tai vakiinaistamista (mainstreaming -näkökulmaa) ei tiedostettu)</p>	<p>MAX 20 p. MIN 0 p. A=4 pist. B=2 pist. C=0 pist.</p>
<p>4.1. Ohjelman ennakoivuus ja oppivuus</p>	<p>1. OHJELMAN TOTEUTUKSEN AIKAISEN KUMPPANUUDEN LUONNE (laaja eri sektoreiden toimijoiden ja aluekehittämisen kannalta keskeisen tahojen sitoutuminen ohjelmaan koko toiminta-alueen laajuisesti, kumppanuus on luottamukseen perustuvaa)</p>	<p>1. OHJELMAN TOTEUTUKSEN AIKAISEN KUMPPANUUDEN LUONNE (eri sektoreiden toimijota on sitoutunut ohjelman toteuttamiseen, aluekehittämisen kannalta keskeiset tahot ovat lähes koko toiminta-alueen laajuisesti sitoutuneet ohjelmaan ja kumppanuus on pääosin luottamukseen perustuvaa)</p>	<p>1. OHJELMAN TOTEUTUKSEN AIKAISEN KUMPPANUUDEN LUONNE (muodollista ja vaatimatonta, toimijat edustavat vain osaa alueesta)</p>	<p>A=4 pist. B=2 pist. C=0 pist.</p>
<p>4.2. Kumppanuus (toimijoiden yhteistyö)</p>	<p>2. YHTEISTYÖN INTENSITEETTI JA SEN HYÖDYLLISYYT OHJELMAN TOTEUTUKSESSA (yhteistyö koetaan edellytyksenä, verkostoituminen nähdään keskeisenä keinona toimenpiteiden toteutuksessa, ohjelmaa toteutetaan luomalla yhteistyötä alueen kaupunki- ja maaseututoimijoiden ja pienten ja suurten toimijoiden välillä, kumppanuus koetaan arvokkaaksi kaikkien toimijoiden osittain)</p>	<p>2. YHTEISTYÖN INTENSITEETTI JA SEN HYÖDYLLISYYT OHJELMAN TOTEUTUKSESSA (yhteistyö koetaan osittain tärkeäksi, ohjelmatoteutuksessa verkostoituminen nähdään yhtenä keinona toimenpiteiden toteutuksessa, verkostoitumista ei koeta hyödylliseksi, ohjelma ei tue eikä hyödynnä kaupunki- ja maaseututoimijoiden yhteistyötä)</p>	<p>2. YHTEISTYÖN INTENSITEETTI JA SEN HYÖDYLLISYYT OHJELMAN TOTEUTUKSESSA (yhteistyö koetaan osittain tärkeäksi, ohjelmatoteutuksessa verkostoituminen nähdään yhtenä keinona toimenpiteiden toteutuksessa, verkostoitumista ei koeta hyödylliseksi, ohjelma ei tue eikä hyödynnä kaupunki- ja maaseututoimijoiden yhteistyötä)</p>	<p>A=1.5 pist. B=0.75 pist. C=0 pist.</p>

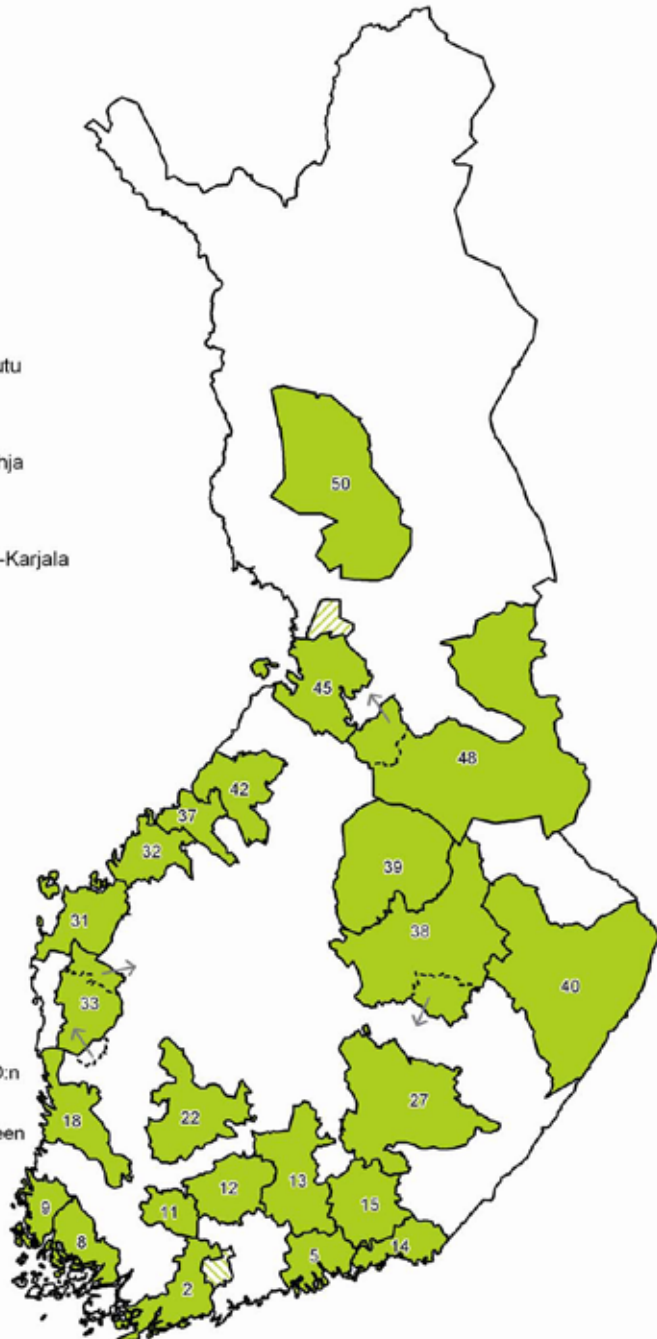
4.3. Verkostoituminen	<p>1. VERKOSTOITUMINEN LÄHELLÄ SUJAITSEVIN ALUEISIIN (vakintunnettu yhteistyötä tai yhteisiä toimenpiteitä läheisten alueiden kanssa (esim. saman maakunnan sisällä))</p> <p>2. AKTIIVISUUS VERKOSTOISSA (resurssien mukaan aktiivinen osallistuminen kansallisiin verkostoihin tai useiden alueiden yhteisiin toimintoihin)</p>	<p>1. VERKOSTOITUMINEN LÄHELLÄ SUJAITSEVIN ALUEISIIN (ei yhteistyötä tai yksittäisiä pieniä toimenpiteitä läheisten alueiden kanssa)</p> <p>2. AKTIIVISUUS VERKOSTOISSA (ei osallistumista kansallisiin verkostoihin tai useiden alueiden yhteisiin toimiin)</p>	<p>A=1,5 pist. B=0,75 pist. C=0 pist.</p> <p>A=1,5 pist. B=0,75 pist. C=0 pist.</p> <p>A=1,5 pist. B=0,75 pist. C=0 pist.</p>
4.4. Sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen	<p>1. VERKOSTOITUMINEN LÄHELLÄ SUJAITSEVIN ALUEISIIN (vakintunnettu yhteistyötä tai yhteisiä toimenpiteitä läheisten alueiden kanssa (esim. saman maakunnan sisällä))</p> <p>2. AKTIIVISUUS VERKOSTOISSA (resurssien mukaan aktiivinen osallistuminen kansallisiin verkostoihin tai useiden alueiden yhteisiin toimiin)</p> <p>1. OHJELMAN SISÄLTÖ JA TOIMENPITEET SUKUPUOLINAKÖKULMASTA (ohjelmalla edistetään kokonaisvaltaisesti naisten ja miesten välistä tasa-arvoa (esim. koulutus/työllisyys/toimiala/terveys); ohjelmassa on määritetty tavoitteet ja toimenpiteet siten, että sukupuolinerokulma on mukana ja vaikutukset naisten ja miesten elämään tunnustetaan; hankkeen lähtökohdat analysoi tunnistaa sukupuolittaiset erot kehitettävissä teemoissa.)</p>	<p>1. VERKOSTOITUMINEN LÄHELLÄ SUJAITSEVIN ALUEISIIN (ei yhteistyötä tai yksittäisiä pieniä toimenpiteitä läheisten alueiden kanssa)</p> <p>2. AKTIIVISUUS VERKOSTOISSA (ei osallistumista kansallisiin verkostoihin tai useiden alueiden yhteisiin toimiin)</p> <p>1. OHJELMAN SISÄLTÖ JA TOIMENPITEET SUKUPUOLINAKÖKULMASTA (ohjelmalla edistetään yleisiä tasa-arvoaerolaitteita; ohjelma ei tunnista sukupuolten välisiä eroja kehittämisteemoissa; ohjelmassa on ei ole asetettu tavoitteita ja tunnistettu toimenpiteitä naisten ja miesten yhtäläisten mahdollisuuksien edistämisen lähtökohdista)</p>	<p>A=1,5 pist. B=0,75 pist. C=0 pist.</p> <p>A=1,5 pist. B=0,75 pist. C=0 pist.</p> <p>A=1,5 pist. B=0,75 pist. C=0 pist.</p>
4.5. Ekologisesti kestävä kehityksen edistäminen	<p>1. VERKOSTOITUMINEN LÄHELLÄ SUJAITSEVIN ALUEISIIN (vakintunnettu yhteistyötä tai yhteisiä toimenpiteitä läheisten alueiden kanssa (esim. saman maakunnan sisällä))</p> <p>2. AKTIIVISUUS VERKOSTOISSA (resurssien mukaan aktiivinen osallistuminen kansallisiin verkostoihin tai useiden alueiden yhteisiin toimiin)</p> <p>1. OHJELMAN SISÄLTÖ JA TOIMENPITEET KESTÄVÄN KEHITYKSEN NÄKÖKULMASTA (ohjelman ennakoidut ympäristövaikutukset ovat pääosin positiivisia ja ohjelma vähentää negatiivisten ympäristövaikutusten minimoimiseen. Ohjelmassa on esityä kestävä kehitystä edistäviä ratkaisuja.)</p>	<p>1. VERKOSTOITUMINEN LÄHELLÄ SUJAITSEVIN ALUEISIIN (ei yhteistyötä tai yksittäisiä pieniä toimenpiteitä läheisten alueiden kanssa)</p> <p>2. AKTIIVISUUS VERKOSTOISSA (ei osallistumista kansallisiin verkostoihin tai useiden alueiden yhteisiin toimiin)</p> <p>1. OHJELMAN SISÄLTÖ JA TOIMENPITEET KESTÄVÄN KEHITYKSEN NÄKÖKULMASTA (ohjelman ennakoidut ympäristövaikutukset eivät ole tiedossa tai tunnistettu / ohjelmalla voidaan arvioida olevan merkittäviä negatiivisia vaikutuksia ympäristöön.)</p>	<p>A=1,5 pist. B=0,75 pist. C=0 pist.</p> <p>A=1,5 pist. B=0,75 pist. C=0 pist.</p> <p>A=1,5 pist. B=0,75 pist. C=0 pist.</p>

Verkostokartat

HYVINVOINTI

- 2 Länsi-Uusimaa
- 5 Itä-Uusimaa
- 8 Turun seutu
- 9 Vakka-Suomi
- 11 Forssan seutu
- 12 Hämeenlinnan seutu
- 13 Lahden alue
- 14 Kotkan-Haminan seutu
- 15 Kouvolan seutu
- 18 Porin seutu
- 22 Tampereen kaupunkiseutu
- 27 Mikkelin seutu
- 31 Vaasan seutu
- 32 Pietarsaaren seutu
- 33 Kauhajoen seutu/Suupohja
- 37 Kokkolan seutu
- 38 Kuopion alue
- 39 Ylä-Savo
- 40 Joensuun seutu & Keski-Karjala
- 42 Ylivieskan seutu
- 45 Oulun seutu
- 48 Kainuun alue
- 50 Rovaniemen seutu

- osallistuu verkostoon
- KOKO:on v.2013
- mukana tietyissä KOKO:n osa-alueissa
- kuuluu kahteen alueeseen

INNOVAATIO JA OSAAMINEN

- 2 Länsi-Uusimaa
- 5 Itä-Uusimaa
- 7 Salon seutu
- 9 Vakka-Suomi
- 10 Loimaan seutukunta
- 12 Hämeenlinnan seutu
- 13 Lahden alue
- 14 Kotkan-Haminan seutu
- 15 Kouvolan seutu
- 16 Lappeenranta–Imatra seutu
- 17 Rauman seutu
- 18 Porin seutu
- 20 Etelä-Pirkanmaa
- 21 Lounais-Pirkanmaa
- 24 Ylä-Pirkanmaa, Keuruu & Kaakkois-Pirkanmaa
- 26 Keski-Suomen maaseutualueet
- 27 Mikkelin seutu
- 28 Varkauden-Pieksämäen seutu
- 29 Savonlinnan seutu
- 31 Vaasan seutu
- 32 Pietarsaaren seutu
- 33 Kauhajoen seutu/Suupohja
- 34 Seinäjoen kaupunkiseutu
- 35 Etelä-Pohjanmaan järvialue
- 37 Kokkolan seutu
- 39 Ylä-Savo
- 40 Joensuun seutu & Keski-Karjala
- 42 Ylivieskan seutu
- 43 Nivala-Haapajärven & Haapaveden-Siikalatvan seutu (NHS)
- 44 Raahen seutu
- 46 Oulunkaari
- 47 Koillis-Suomi & Itä-Lappi
- 48 Kainuun alue
- 50 Rovaniemen seutu

- osallistuu verkostoon
- mukana tietyissä KOKO:n osa-alueissa
- kuuluu kahteen alueeseen
- samaa aluetta

LUOVAT ALAT JA KULTTUURI

- 5 Itä-Uusimaa
- 8 Turun seutu
- 12 Hämeenlinnan seutu
- 14 Kotkan-Haminan seutu
- 16 Lappeenranta-Imatra seutu
- 17 Rauman seutu
- 18 Porin seutu
- 22 Tampereen kaupunkiseutu
- 23 Luoteis-Pirkanmaa (alustava)
- 24 Ylä-Pirkanmaa, Keuruu & Kaakkois-Pirkanmaa
- 26 Keski-Suomen maaseutualueet
- 27 Mikkelin seutu
- 31 Vaasan seutu
- 32 Pietarsaaren seutu
- 33 Kauhajoen seutu/Suupohja
- 34 Seinäjoen kaupunkiseutu
- 36 Kaustisen seutu
- 37 Kokkolan seutu
- 39 Ylä-Savo
- 40 Joensuun seutu & Keski-Karjala
- 42 Ylivieskan seutu
- 45 Oulun seutu
- 49 Kemi-Tornion alue
- 50 Rovaniemen seutu

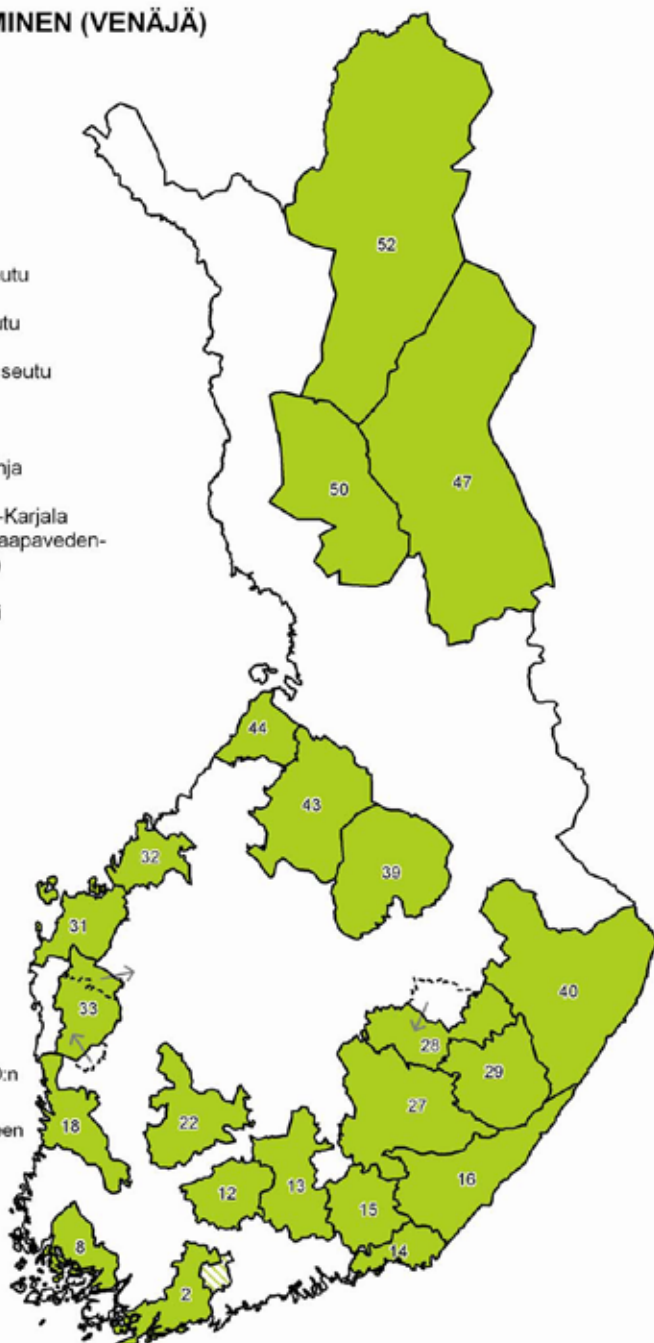
- osallistuu verkostoon
- alustava ilmoittautuminen
- KOKO:on v.2013
- kuuluu kahteen alueeseen
- samaa aluetta

KANSAINVÄLISTYMINEN (VENÄJÄ)

- 2 Länsi-Uusimaa
- 8 Turun seutu
- 12 Hämeenlinnan seutu
- 13 Lahden alue
- 14 Kotkan-Haminan seutu
- 15 Kouvolan seutu
- 16 Lappeenranta–Imatra seutu
- 18 Porin seutu
- 22 Tampereen kaupunkiseutu
- 27 Mikkelin seutu
- 28 Varkauden-Pieksämäen seutu
- 29 Savonlinnan seutu
- 31 Vaasan seutu
- 32 Pietarsaaren seutu
- 33 Kauhajoen seutu/Suupohja
- 39 Ylä-Savo
- 40 Joensuun seutu & Keski-Karjala
- 43 Nivala-Haapajärven & Haapaveden-Siikalatvan seutu (NHS)
- 44 Raahen seutu
- 47 Koillis-Suomi & Itä-Lappi
- 50 Rovaniemen seutu
- 52 Pohjois-Lappi

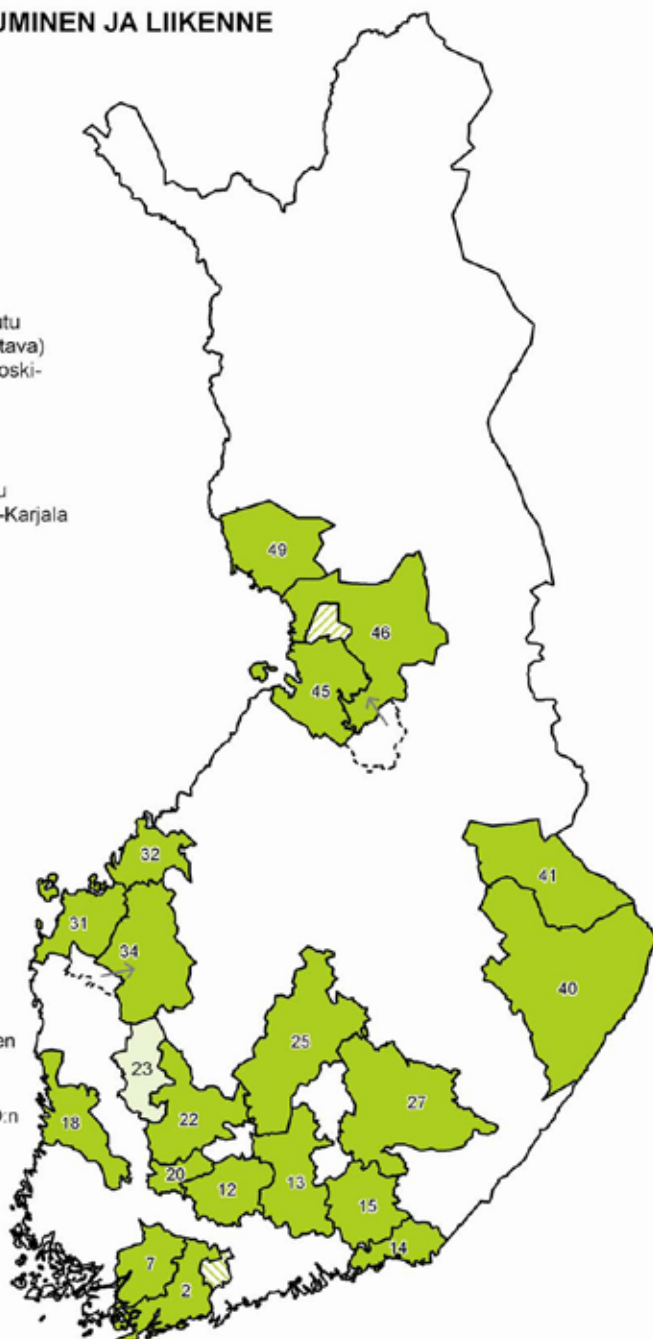
- osallistuu verkostoon
- mukana tietyissä KOKO:n osa-alueissa
- kuuluu kahteen alueeseen

MAANKÄYTTÖ, ASUMINEN JA LIIKENNE

- 2 Länsi-Uusimaa
- 7 Salon seutu
- 12 Hämeenlinnan seutu
- 13 Lahden alue
- 14 Kotkan-Haminan seutu
- 15 Kouvolan seutu
- 18 Porin seutu
- 20 Etelä-Pirkanmaa
- 22 Tampereen kaupunkiseutu
- 23 Luoteis-Pirkanmaa (alustava)
- 25 Jämsä-Jyväskylä-Äänekoski-kehittämisydyhyke
- 27 Mikkelin seutu
- 31 Vaasan seutu
- 32 Pietarsaaren seutu
- 34 Seinäjoen kaupunkiseutu
- 40 Joensuun seutu & Keski-Karjala
- 41 Pielisen Karjala
- 45 Oulun seutu
- 46 Oulunkaari
- 49 Kemi-Tornion alue

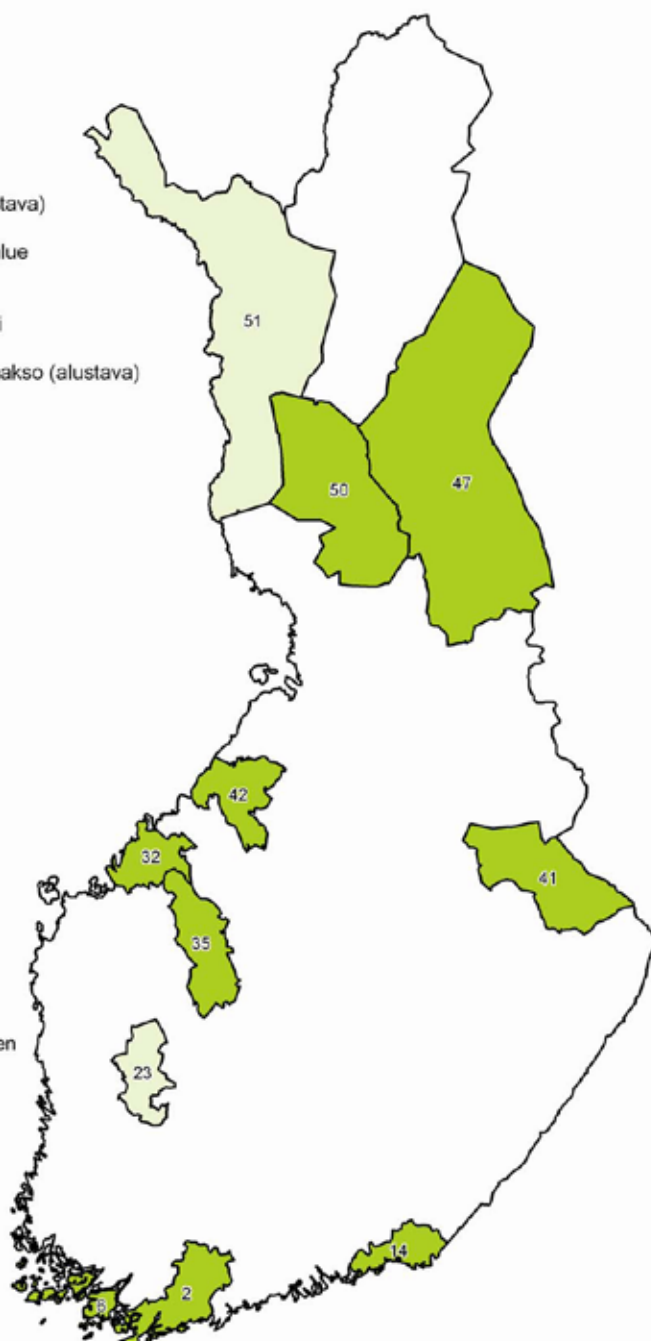
- osallistuu verkostoon
- alustava ilmoittautuminen
- KOKO:on v.2013
- mukana tietyissä KOKO:n osa-alueissa
- kuuluu kahteen alueeseen

MATKAILU

- 2 Länsi-Uusimaa
- 6 Turunmaa
- 14 Kotkan-Haminan seutu
- 23 Luoteis-Pirkanmaa (alustava)
- 32 Pietarsaaren seutu
- 35 Etelä-Pohjanmaan järvialue
- 41 Piellisen Karjala
- 42 Ylivieskan seutu
- 47 Koillis-Suomi & Itä-Lappi
- 50 Rovaniemen seutu
- 51 Tunturi-Lappi & Torniolaakso (alustava)

- osallistuu verkostoon
- alustava ilmoittautuminen

Tekijät Författare Authors Tommi Ranta, Anssi Uitto, Jarl Matti Anttila	Julkaisu-aika Publiceringstid Date November 2009 Toimeksiantaja(t) Uppdragsgivare Commissioned by Työ- ja elinkeinoministeriö Arbets- och näringsministeriet Ministry of Employment and the Economy Toimielimen asettamispäivä Organets tillsättningsdatum Date of appointment	
Julkaisun nimi Titel Title Förhandsbedömning av KOKO		
Tiivistelmä Referat Abstract <p>I rapporten ingår resultaten av en förhandsbedömning av KOKO. Bedömningen ägde rum under juli–september 2009. Meningen med förhandsbedömningen var att producera information till stöd för ministeriets beslutsfattande och att skapa en helhetsbild om programmets beredning, organisering och samarbetsområdena regionalt och nationellt.</p> <p>KOKO:s konkurrens- och kohesionsmålsättningar är rätt bra synliga i regionernas programförslag. Av dessa framträder målen för konkurrenskraft i någon mån mera än kohesionsmålsättningarna i programförslagens innehåll. Regionernas starka sidor har identifierats bra och KOKO:s roll i utvecklandet av dem är tydlig.</p> <p>Regionernas programförslag lämpar sig väl för landskapsprogrammen och för deras planer på genomförande. Utgående från programförslagen har ansvarspersonerna för majoriteten av landskapsförbundens landskapsprogram medverkat i beredningen av programmet och dess innehåll. På basis av programförslagen är KOKO:s förhållande till kompetenscentraprogrammet och till övriga instrument för regional utveckling mycket tydlig.</p> <p>KOKO-nätverkens teman har uppstått ur programområdenas önskemål. Nätverken kompletterar det arbete som utförs i regionerna och sammanlänkar olika regioner för utvecklande på lika villkor. Centrala verksamhetsformer för nätverken är spridningen av god praxis och utbyte av information, olika pilottest och träningar, projektberedning samt utredningar till stöd för verksamheten. Med tanke på regionalt mervärde är det i arbetet med nätverk av vikt hur man från regionen lyckas sammankalla de rätta aktörerna runt olika teman. För att förstärka det regionala mervärdet bör det till stöd för varje nätverk fungera en regional arbetsgrupp som svarar för utvecklandet av ifrågakvarande bransch eller tema i regionen. Nätverken erbjuder aktörerna på nationell nivå ett redskap för aktiv diskussion samt för testning av nya idéer på regional nivå.</p> <p>Konsekvenserna av KOKO för landsbygden bedömdes genom att utnyttja bedömningsredskapet för landsbygdskonsekvenser. Ur nationell synvinkel betraktat förverkligas kohesionsmålsättningen för KOKO mycket bra. Landsbygdsregionernas specialfrågor har tillräckligt beaktats i programmets beredning och samtliga regioner har garanterats lika möjligheter till deltagande. Regionalt bör man i genomförandet genuint beakta växelverkan mellan städer och landsbygd och försäkra sig om att programmets verkningar utsträcker sig till hela programområdet. För detta bör man i samband med startandet av programmets genomförande också uppställa mål samt mätare till stöd för dem.</p> <p>Allt som allt har beredningen av KOKO varit en grundlig och relativt tidskrävande process. Regionerna har erbjudits experthjälp för beredningen av programmet i dess olika skeden, vilket tar sig uttryck som rätt högklassiga programförslag. I programmets genomförande bör speciell vikt fästas vid att programmet i enlighet med sina målsättningar bevaras som ett flexibelt redskap som möjliggör nya försök med regionen som utgångspunkt.</p> <p>Kontaktperson vid arbets- och näringsministeriet: Regionutvecklingsenheten/Janne Antikainen, tfn 010 606 4915</p>		
Asiasanat Nyckelord Key words regionerna, regionutveckling, konkurrenskraft, kohesion, program		
ISSN 1797-3554	ISBN 978-952-227-296-6	
Kokonaissivumäärä Sidoantal Pages 126	Kieli Språk Language Suomi, finska, finnish	Hinta Pris Price 20 €
Julkaisija Utgivare Published by Työ- ja elinkeinoministeriö Arbets- och näringsministeriet Ministry of Employment and the Economy	Kustantaja Förläggare Sold by Edita Publishing Oy / Ab / Ltd	

Tekijät Författare Authors Tommi Ranta, Anssi Uitto, Jarl Matti Anttila	Julkaisuaika Publiceringstid Date November 2009	
	Toimeksiantaja(t) Uppdragsgivare Commissioned by Työ- ja elinkeinoministeriö Arbets- och näringsministeriet Ministry of Employment and the Economy	
	Toimielimen asettamispäivä Organets tillsättningsdatum Date of appointment	
Julkaisun nimi Titel Title Preliminary assessment of COCO		
Tiivistelmä Referat Abstract <p>This report compiles the results of the ex-ante impact assessment of the Regional Cohesion and Competitiveness Programme, COCO. The assessment was conducted in June-September 2009 in order to produce information in support of decision-making at the Ministry. Another aim was to form an overall impression of the preparation and organisation of the programme, alongside its cooperation areas on regional and national level.</p> <p>The programme proposals submitted by the regions reflect the competitiveness and cohesion objectives of COCO quite well, their contents emphasising competitiveness-related objectives rather more than cohesion-related ones. The regions' strengths are given full recognition and the role of COCO in their development is clear.</p> <p>The regions' programme proposals constitute a fine complement to both the regional programmes and the plans for their implementation. On the basis of the proposals, in the majority of regions the persons responsible for the regional programmes of regional councils have contributed to the preparation of the programme and its contents. Furthermore, the relationship between COCO, the Centres of Expertise programme and other regional development instruments is extremely clear.</p> <p>The themes of COCO networks are based on the wishes of the regions participating in the programme. Networks complete the work performed in regions, networking various regions through peer development. Key forms of network include the dissemination of best practices and exchange of information, various pilot experiments and training, project preparation and surveys supporting the activity in question. From the viewpoint of regional added value, the ability to invite the appropriate actors from the region to assemble around various themes is crucial to network activity. In order to boost regional added value, each network must be supported by the activities of a regional working group responsible for the development of the area or theme in question. Networks offer national level actors a tool for conducting active discussion and testing new ideas at regional level.</p> <p>The impacts of COCO in rural areas were assessed using a tool for this purpose. From the national viewpoint, the objective of establishing cohesion within COCO is being achieved well. Sufficient attention is paid to rural areas' special issues in programme preparation and an equal opportunity to participate is guaranteed for all regions. Regionally, implementation must genuinely take account of the interaction between cities and rural areas, and ensure that the programme's impacts are as full in scope as possible. As programme implementation begins, objectives and the related indicators should be set for this purpose.</p> <p>In sum, the preparation of COCO has been a thorough and lengthy process. Expert assistance in preparing the programme during its various stages has been offered to regions and this is reflected in the high quality of programme proposals. Programme implementation should pay particular attention to maintaining the programme, in line with its objectives, as a flexible region-oriented tool that facilitates further experiments.</p> <p>Contacts within the Ministry of Employment and the Economy: Regional development/Janne Antikainen, tel. +358 10 606 4915</p>		
Asiasanat Nyckelord Key words Regions, regional development, competitiveness, cohesion, programme		
ISSN 1797-3554	ISBN 978-952-227-296-6	
Kokonaissivumäärä Sidoantal Pages 126	Kieli Språk Language Suomi, finska, finnish	Hinta Pris Price € 20
Julkaisija Utgivare Published by Työ- ja elinkeinoministeriö Arbets- och näringsministeriet Ministry of Employment and the Economy	Kustantaja Förläggare Sold by Edita Publishing Oy / Ab / Ltd	

KOKO:n etukäteisarviointi – Loppuraportti

Alueellinen koheesio- ja kilpailukykyohjelma KOKO on aluelähtöinen kehittämisohjelma, jolla tuetaan strategista kehittämistyötä ja yhteistyötä alueiden sisällä ja alueiden välillä. Ohjelman tavoitteena on parantaa kaikkien alueiden kilpailukykyä ja tasapainottaa aluekehitystä. Ohjelmaa toteutetaan vuosina 2010-2013.

KOKO:n etukäteisarvioinnin tarkoituksena on tuottaa tietoa ministeriön päätöksenteon tueksi ja muodostaa kokonaiskäsitys ohjelman valmistelusta, organisoitumisesta ja yhteistyöalueista alueellisesti ja kansallisesti.

Edita Publishing Oy
PL 800, 00043 Edita
Vaihde 020 450 00

Edita asiakaspalvelu
Puhelin 020 450 05
Faksi 020 450 2380

Edita-kirjakauppa Helsingissä
Kustantajien Kirjahulma
Sanomatalo, Elielinaukio 1
Puhelin 020 450 2566

Painettu
ISSN 1797-3554
ISBN 978-952-227-296-6

Verkkojulkaisu
ISSN 1797-3562
ISBN 978-952-227-297-3

TYÖ- JA ELINKEINOMINISTERIÖ
ARBETS- OCH NÄRINGSMINISTERIET
MINISTRY OF EMPLOYMENT AND THE ECONOMY